TÜRK DİLİ

AYLIK DİL VE YAZIN DERGİSİ

ATTİLÂ İLHAN — CENGİZ BEKTAŞ
CEYHUN ATUF KANSU — SUUT KEMAL YETKİN
SELİM İLERİ — SENNUR SEZER
GÜLTEN AKIN — SÜREYYA BERFE
EMİN ÖZDEMİR — FAKİR BAYKURT
METİN ELOĞLU — ÖZEL ARABUL
NAHİT ULVİ AKGÜN — İZZET GÖLDELİ
TAHİR NEJAT GENCAN — İNCİ ARAL
ALİ PÜSKÜLLÜOĞLU — MELÂHAT ÖZGÜ
EMRE KONGAR — VECİHİ TİMUROĞLU
ALİ YÜCE — FÜSUN ALTIOK
MEHMET SALİHOĞLU — MUZAFFER UYGUNER
MUSTAFA ŞERİF ONARAN

SEVGİ SOYSAL ÜZERİNE

Ocak 1977 Sayı : 304

İÇİNDEKİLER

YAZILAR		
Sevgi'yle Bazı Günler	1	Attilâ İlhan
Sevgi Soysal Üzerine	6	Selim İleri
Sevgi'yle	13	Gülten Akın
Dil Devrimini Yerme Dersleri	15	Emin Özdemir
Ismarlama Ders Kitapları	21	Tahir Nejat Gencan
Lise Sosyoloji Kitabı Üzerine	28	Emre Kongar
Kargaların Ekine Saldırısı	37	Mehmet Salihoğlu
ANILAR		
Bir Dostluğun Öyküsü	43	Suut Kemal Yetkin
ŞİİRLER		
Sevgiye Ağıt	5	Ceyhun Atuf Kansu
Höykürük	17	Metin Eloğlu
Aydınlık Satıcıları	20	Nahit Ulvi Akgün
Sevgi Yüreğinden Gitmesin	25	Ali Püsküllüoğlu
"Telli Kur'an"	35	Ali Yüce
Efes'te	40	Cengiz Bektaş
Zeytin Türküsü	46	Sennur Sezer
Çiğdemler	56	Süreyya Berfe
Yürek Nasıl Bir Çiçektir ki	62	Özel Arabul
İzmir Görünümleri	66	İzzet Göldeli
ÖYKÜLER		
Kurt	57	Fakir Baykurt
Haziranlarda	70	İnci Aral
SÖZLÜK		
Terim Sözlüklerimizden	69	
Batı Kaynaklı Sözcükler	75	
KİTAPLAR		
Rilke'yi Anlamak	81	Melâhat Özgü
Unutma Onları	83	Vecihi Timuroğlu
Birsel'in Gönlünün Gizli Gülü	86	Füsun Altıok
Birkaç Kitap	90	Muzaffer Uyguner
YAZIN - YAZINCILAR		
1976'nın Yazın Olayları	77	
DEĞİNİLER		
Dergi Üzerine	76	Yazı Kurulu
Dergiler - Gazeteler	96	M. Ş. Onaran
ÖDÜLLER		
Yarışma	51	
Ödül Yönetmelikleri	92	
HABERLER	96	

Yönetim yeri: Atatürk Bulvarı 217, Kavaklıdere - Ankara ☐ Telefonlar: Yazı işleri ve abone (santral) 266524 – 268137 ☐ Yıllığı 40, altı aylığı 20 lira; öğretmen ve öğrencilere yıllığı 30, altı aylığı 15 lira; dış ülkeler için yıllığı 10 $ ☐ Dergilerinin okul adresleri dışında bir adrese gönderilmesini isteyen öğretmen ve öğrenciler durumlarını gösterir bir belgeyi abone istekleriyle birlikte Türk Dil Kurumuna göndermelidirler. ☐ Dergimize gönderilen yazılar yayımlansın, yayımlanmasın geri verilmez. ☐ Basıldığı yer: Ankara Üniversitesi Basımevi - Ankara.

Dergimiz, Millî Eğitim Bakanlığınca, Basılı Eğitim Malzemeleri Genel Müdürlüğünün 5 ağustos 1974 günlü *Tebliğler Dergisi*'nde yayımlanan 15. 7. 1974 gün ve

TÜRK DİLİ

AYLIK DİL VE YAZIN DERGİSİ
Yıl 27, Cilt XXXV, Sayı 304, 1 Ocak 1977

Attilâ İlhan

Sevgi'yle Bazı Günler

Ölümün büyüklüğü, olağanı tarih kılmasında mıdır?

Daha dün, gündelik koşullarda beraber olduğunuz, kayıplara karıştı mı, yaşadığınız her ayrıntı bir tarih değeri kazanıyor. Hele kaybolan yeryüzündeki konukluğuna kendince bir anlam vermeye çahşanlardansa!.. İçinden çok adamını şimdiden yitirmiş olduğu halde, benim kuşağım, ölüm gerçeği üzerinde yeterince durmuş, düşünmüş değildir. Yazılıp söylenenlerin çoğu sıradan "ah-ü-vah" edebiyatını geçmez. Ne düşünsel bir derinlik, ne diyalektik bir anlam! Kur'an "Herkesin kaderini boynuna astık" mı demiştir, karşıtını söylemekle daha uygar, daha anlamlı bir laf söylediğimizi sanırız: İnsan, kaderini kendi yapar!

Peki, ya ölümünü?

Sevgi'yle bazı günler, ölümden de söz ettik. Birkaç ay daha yaşayabileceğini sanıyor, günlerinin sayılı olduğunu bilmiyordu. Bilemezdi. İster istemez, kalan zamanın önemi ve değeri, yaşantısında ağırlık kazanıyor. Şöyle bir sözünü hatırlıyorum: "— ...sanıyorlar ki hayat yaşanılan yılların çok ve uzun olmasıyla güzeldir, görece bir şey, ben yaşamlan zamanın yoğun yaşanılmış olmasını önemserim." Ben ki, kırk günde kırk yıl yaşamış insanlar görmüşümdür, ona hak vermemem olası mı? Onun için, "elinde kalan zaman parçasını en iyi nasıl değerlendirebileceğimizi" beraber düşündük: baş başa verip, o değil de, başka bir insan söz konusu imiş gibi!

Şimdi son günlerin bir başka ölüsünü, Malraux'yu anacağım. Hangi kitabında okuduğumu unutmuşum, "gerçek" adamlığı tanımlarken iki koşul koyar, birisi "kişiliğinde oyun payını en aza indirmek"tir bunun, ikincisi "hoşa gitmeden kendini benimsetebilmek"! Ne çetin bir sınav koyduğunu çevrenize bir bakıp anlayabilirsiniz: Kendini benimsetebilmek için nabza göre şerbet verenden geçilmiyor, kişiliklerse aslında çeşitli oyun düzenlemeleridir, herkes bir sahnede kendini sergiliyor.

Sevgi, bu iki zor koşulu, hayatına uygulamış bir kadındı. Kimsenin hoşuna gitmek için özel bir çaba harcadığını sanmıyorum. Tam tersini yaptığı çok olmuştur, ondan belirli bir tepki bekleyenler, karşıtıyle karşılaşmış bozulmuşlardır. Ölümünden sonra göklere çıkardıklarına bakmayın, ne kadar kızdıklarını biliyorum. Oyun payı derseniz, Sevgi'nin kişiliğinde belki hiç yok değildi ama, son derece azdı; ünün, paranın ya da kudretin, kişiye asıl insan boyutunu vermediğini çoktan anlamıştı çünkü, yüksek ülkülerin pekâlâ alçak bencilliklere araç edilebileceğini de gittikçe anlıyordu.

Bunları, kabahat kendimizinmiş gibi, alçak sesle konuşurduk.

... zambak gibi bir gülümsemeyle

Londra'dan ilk mektubunda şöyle müthiş bir cümle var: "... profesyonel bir yazar olamadan, profesyonel bir hasta oldum." Gerçek her yazar gibi, yazarlığından adamakıllı kuşkulanırdı. *Şafak*'ın müsveddeleri, paragraf aralarıyle bölüm araları belirtilmeksizin daktilo edilmişti, düzelticiler

Sevgi Soysal

22 kasım 1976'da İstanbul'da ölen Sevgi Soysal, 1936'da İstanbul'da doğmuştu. Ankara Kız Lisesini, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin klasik filoloji bölümünü bitirdi. Bir süre Almanya'da Göttingen Üniversitesinde kazıbilim (arkeoloji) ve tiyatro derslerini izledi. 1965–1971 arası TRT'de izlence (program) uzmanı olarak çalıştı. 12 Mart'ta tutuklandı, yargı giydi, süresini bitirip çıkınca gazetelere yazılar yazdı *(Yeni Gün, Politika)*.

Sevgi Soysal ilk yazılarını 1960'da yayımlamaya başlamıştı. *Değişim, Dost, Papirüs, Türk Dili, Yeni Dergi* gibi dergilerde yazıları, öyküleri, çevirileri yayımlandı.

Yürümek romanıyle 1971 "TRT Roman Başarı Ödülü"nü, *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti*'yle de "Orhan Kemal Roman Armağanı"nı (1974) kazanmıştı.

YAPITLARI:

Tutkulu Perçem (öyküler, 1962), *Tante Rosa* (öyküler, 1968), *Yürümek* (roman, 1970), *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti* (roman, 1974), *Şafak* (roman, 1975), *Barış Adlı Çocuk* (öyküler, 1976), *Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu* (anı, 1976)

karıştırabilir diye dizgi provalarını bir notla kendisine gönderdim, ertesi gün çıkageldi: Hiç bir zaman bir "yazar" olamayacağını bir kere daha anladığını söylüyordu, bir yazarın müsveddesinde her şey önceden belirlenmiş, yerli yerinde olmalıymış, bir yazar ki daha paragrafı ile bölüm aralarını ayırdetmeden daktilo ediyor...

Yazarlığına gösterilen ilginin ardında başka hesapların olabileceğini düşünmek istemeyecek kadar dürüst ve temizdi. Adana sürgününde gazetelerden, dergilerden, yayınevlerinden ona istek yağmış, bunda yazarlığının değerlendirilmeye başlanmasını görürmüş Sevgi, işin içinde kazanç hesaplarının olabileceğini öğrenince tiksinmiş! Ünlü bir politikacı profesörün evinde, tanıdığı ve sevdiği bir yazarın kitabını görüp de, yazdığı "ithafı" okuyunca tiksindiği gibi: "— ...saygının ve sevginin dozunu iyi ayarlayabilmeli insan, yoksa 'yağcılığa' dönüşür, yağcılıklarla elde edilip pekiştirilen bir ününse değeri yoktur."

Sevgi'nin kuşağı toplumculuğa geç kalmış bir kuşaktı aslında, dünyaya varoluşçu bir mercekten bakmayı öğrenmişler, bunun estetiğini derli toplu yapamadan kendilerini 65/70 çalkantısının ortasında bulmuşlardı. Öğretisel boşlukları farkedince, kendi hesabına o, telâşa bile düşmüştü diyebilirim. İlk heyecanla ortaya atılan kesinlemelerin öğretisel gerekçelerini mutlaka bulmak istiyor, bulamayınca rahatsız oluyordu. Bir iki eylem deneyine yakından tanığım, başlamadan gelip durumu bana anlatmış, ağabeyi değil miyim; basbayağı fikrimi sormuştu. Şöyle bir uyarısını hüzünle ve onurla hatırlıyorum: "—... söyleyeceklerini ölçerek söyle, çünkü biliyorsun sana inanırım." Ne kadar ılımlı söylemeye çalışırsam çalışayım, yine de dediklerim onun istedikleri ya da bekledikleri olmadı, elinde olmadan onu bazı zorunluluklara iten aşırı sorumlu bir yanı vardı çünkü, giderken bana dedi ki: "— ...bilirsin ben ahrete inanmam, yine de kapımı cami yaptırma derneği çalsa, üç beş kuruş bir şey bağışlarım." Bu cümlede daima "kendinden veren" Sevgi'den ne çok şey var!

Ah bu sorumluluk duygusu! Bilmem hangi dernek ondan Brecht üzerine bir konuşma mı istedi, oturur hasta hasta bütün Brecht'i Almancasından okur, notlar alır, diyecekleri üzerinde çalışır. *Agitation* tiyatrolarından birisine piyes mi çevirecek, tek sözcüğün değerini verebilmek, bir *replique*'i yerli yerine oturtabilmek için karıştırmadık sözlük bırakmaz! Uzun söze ne hâcet, ölümünden bir ay önce, Londra'dan bana İngilizceden İrlanda öyküleri okuyarak bu dili geliştirmeye çalıştığını yazıyordu. Hayır, bir "profesyonel" olmadı o, hep tutkusaldı, hep yürekten verdi, karşılığını bulamayınca en ince yerinden kırılması, kırgınlığını zambak gibi bir gülümsemeyle saklaması da bundandır; o tiyatro, çevirdiği metni yeterince devrimci bulmadığından kaba sloganlar eklemiş, gelip kahır içinde bana yakındı, yakınmadığı daha acı gerçek, emeğinin karşılığını alamamasıydı, bunu da nice sonra bir Londra mektubundan öğreneceğim: "...oysa öyle bir çeviri yapmış

olduğumu, telif hakkımı koparmayı bir türlü beceremediğimden unutmuştum."

... annem mi, evet!

Sevgi'yi hep "yabancı" tutmuşlardır.

"— ...savaş yıllarında ilkokuldaydım, çocuklar sık sık çevremi alır, 'siz yenileceksiniz' derlerdi, anlamazdım, ben kendimi onlarla bir tutuyordum ama, onlar beni kendilerinden ayırıyorlardı."

Hep ayırdılar. Kimisi annesinin çoktan tarihe karışmış "Almanlığını" bahane etti buna, kimisi içi dışı bir yaşantısının doğal davranışlarını, kimisi solculuğunu, kimisi çağdaşlığını! Çocukluğundan ölümüne, hep başkalarıyle kendisi arasında bir çizgi çekildi, hep o çizginin ötesine itildi. Yaşantısında ve yapıtlarında her türlü engele, kısıtlamaya, baskıya direnişi bundandır. Yasak, hangi yüksek ülkü adına konursa konsun, bir kere kondu mu, yaşamanın anlamı yitmiş demekti. Hele yasaklara karşı çıkanların kendi aralarında yasaklarla bölünmeleri, aklın alacağı şey mi? *Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu* gazetede "tefrika" edilirken, çeşitli solcu gruplardan basbayağı bir "heyet" evinde onu ziyaret etmiş, bu tonda yazmayı sürdürürse "tekzip göndereceğini" söylemişti. Ertesi gün bana geldi. Olayı anlattıktan sonraki sözü şudur: "— ...sağcı, neredeyse faşist iktidara karşı birleşemiyorlar da, benim anılarıma karşı birleştiler." O kitabını okudunuz mu, Oktay Akbal'dı galiba 12 Mart kitaplarından en kalıcı olanının Sevgi'nin bu yapıtı olduğunu söyleyen; nedeni belli, içten yazılmıştır, gerçektir.

Londra öncesi günlerini nasıl unuturum?

Hiç ölmeyecekmiş gibi yaşamaya çalışıyordu ya, ancak onun gibi duyarlığı yüksek bir insanın düşünebileceği dolaylı inceliklerle gizli kaygılarını duyumsatıyor, anlayabilenleri "harab ediyordu"; son görüşmelerimizden birisi, öğleye yakın birden kalktı, nedenini sorunca şu cevabı aldım: "— Bugün önemli bir gün, kızımla Orman Çiftliğine gidip beraber yemek yiyeceğiz", gözlerinde mavi hüzünlerle biraz susup ekledi: "— ...belki hatırlar! Henüz çok küçük, ancak alışılmadık bir şey belleğinde yer edebilir." O gittikten sonra, yumruğumu ısırdığını biliyorum: Sevgi, hiç değilse büyük kızının annesini hatırlamasını istiyor, o ufacık belleğinde silinmez bir iz bırakabilsin diye, gündelik yaşantısının dışında bir beraberlik tasarlıyordu. Defne günün birinde diyecekti ki: "— ...Annem mi, evet, bir keresinde beni Orman Çiftliğine götürmüştü, hatırlıyorum."

Benim bir romanımda, sanırım *Kurtlar Sofrası*'nda ölümden söz ederken birisi şöyle der: "— Ölüm karşısında ne desek, aslında susuyoruz." Gerçek budur. Gömüldüğü günün akşamı, işimden çıktım, hava kararmıştı; Ankara'nın o hiç sevmediği sarı dumanı arasında kör kör ışıklar, karla karışık yağmurun ıslak soğuğu! Acı bir düşünce, zihnimden bir dize gibi geçti: "Sevgi, üşüyecek!"

Demek, ölmemiş!

SEVGİYE AĞIT

Ceyhun Atuf Kansu

Ölüm hiç gelmiyor aklıma
Şarkıyı gezdiren Şilili Kardeşler
Ve sevgi geliyor sevincin ezgisi
Kasım gazetesinden bir yaprak düşünce.
Yağmur geliyor ince bir buluttan
Yenişehirde bir öğle vakti
Gül satıcıları menekşeli gök
Bir ağaç gölgesi geliyor güneşle yürüyerek.
Kimi kent adları geliyor
Görmeden sevdiğimiz, olsun
İzmir orada duruyor ya
Deniz geliyor sabah akşam.
Irmaklar akıyorlar ya
Yaz sularında kar örtülerinde
Bir göğü sürükleyip söğüt dallarıyla
Saklanmış çocukluk geliyor yanıma.
Şöyle bir gördüğümüz. Belki el sıkıştığımız
Hani biliriz yaşarlar çınılar yürekleri
Uzak bir bahçede nar ağaçları gibi
Bir yazı korurlar beslerler bir güzü
Hep yeşerik tutarak umudu
Kurarlar çiçek vakitlerine saatlerimizi
Biliriz ışırlar yurdumuzun bir yerinde
Ağıp giden yıldızlar geliyor geceme.
Arınık adını giydirirken çağıma
Bir güzel bahçeyi sularken o
Ağıdı geçersiz ve gereksiz kılan
Yaşamak geliyor kapıma.
Ölümü şanlı bir bitki gibi
Büyüttüler bir dönem, karanlığın toprağında
Gül dokuması seherler geliyor da bu yüzden
Ölüm hiç gelmiyor aklıma.

Selim İleri

Sevgi Soysal Üzerine

Daha *Tutkulu Perçem*'de Sevgi Soysal, yazınsal anlayışını belirlemiş, seçimini yapmış, yolunu çizmiş gibidir. Dünyaya, yaşama, sınıfsal ilişkilere açık bir yazar tanırız. Benlik sorunlarıyle uğraşmayı istememektedir bu yazar; *Tutkulu Perçem* benlikten kaynaklansa bile.

Tutkulu Perçem, gerçekte, bir dil ustalığını, çağrışım zenginliklerini, "saçma"ya varan bir bakış açısını içerir. Kişi, benliğini sorguya çekmektedir. Benlik, kişiyi yenip öne çıkmak istedikçe dilin gücüyle çağrışımların yaratacağı gülmece, onu alt eder; benlik, hiçlikle eşdeğerdedir böylelikle.

Yapıttan bir alıntı: "Bir dilenci bir evin kapısını çalmış pasta istemiş. Kadının mı doğum günüydü, dilencinin mi? Bir arkadaşım evlenecekti sonra vazgeçti. Esaslı bir nedeni vardı bunun, bavulu yoktu arkadaşımın. Hem benim hakkımda böyle konuşmaya hiç kimsenin hakkı yok. Annen baban işte bunu bilmezler. Kız seni bana vermezler."

Alıntının ilk iki cümlesi, Sevgi Soysal'ın edebiyata nasıl yaklaşacağına kesin bir kanıt gibidir. Burjuva kadınları doğum günlerini kutlayıp pasta yiyebilirler, ama dilencilerin buna hakkı yoktur. Sürdürelim yorumu; burjuva kızları bavulları olmadığından evlenmek istemeyebilirler, onların sorunu değildir zaten evlilik. Batılı yaşama biçimlerinin orta yerinde karşımıza çıkacak olan, bir alaturka şarkıdır... Yaşayışımız kendiliğinden saçmalıklara açık, gülmeceli, yanılgılı, çarpıktır. Yaşam, bir ağlatı edebiyatı olarak canlandırılırsa, kişi, giderek, bu ağlatıdan gönenç duyabilir. Dolayısıyle akılcılık ve şaşırtı, yabancılaştırma almalıdır ağlatının yerini.

Bütün bu veriler, *Tutkulu Perçem*'de anlık izlenimler, bireyselliğini kazanamamış kişisel duygulanımlar niteliğinde ortaya çıkar. Varoluşçuluğun uzak etkilenimlerinden de söz edilebilir.

Tante Rosa'ysa, *Tutkulu Perçem*'in açtığı yolda hızlı bir ilerleyiştir. Bu yapıtta öykülemenin ne olup ne olmadığı konusunda karar vermiş bir yazarı tanırız. *Tutkulu Perçem* öyküleme sorununa pek eğilmemiş bir yapıttır. Hatta anlatma, çoğu yerde, yazarın duygulanımlarıyle ezilir, ufalanır. *Tante Rosa* öyküde bütünlük kaygısını taşımaktadır. Öyküleme, anlatma, öz-içerik-biçim uyumu gibi yazınsal sorunlar çözümlenmiştir.

Ama bu yapıtın en büyük özelliği, başarılı bir öykücüyü tanıtmış olmasında billurlaşmaz. *Tante Rosa*, burjuva yaşamının kavramlaştırılmış bir genel görünümü niteliğindedir. Olaylar, kişiler, atmosfer oldukça yabancıdır Türk toplumuna. Bu yüzden yapıt eleştirilmiş, günümüzde bile yeterince değerlendirilmemiştir. Gelgelelim *Tante Rosa*, ele aldığı kavramlarla, burjuva yaşama biçimini evrensel açıdan sergiler. Kişilerin ve olayların Türk toplumuna yabancı olması, son yaklaşımda, yapıtın işlevinde pek bir şey değiştirmez. *Tante Rosa*'nın rahibeler okunda, Yahudilerden Amerika'ya değin uzanan bir çizgide yaşatılması, okuma açısından kimi alışkanlıklarımızı zorlayabilir. Ancak rahibeler okulundan kovulan küçük Rosa'nın öyküsü ya da aşk kırıklıklarıyle gözyaşları döken genç kız Rosa'nın serüveni, o sınıfın isterlerini, davranış dizgesini aynı koşullar için alabildiğine geçerli kılar.

Kavramlar, *Tante Rosa*'nın yazılışında önemlidir. İktisadî kavramlardan yola çıkan yazar, bunları, yaşamdaki karşılıklarıyle öyküler. *Tante Rosa*'daki öykülerden "Mezarlıkta Üretici Oluyor" dediğime sağlam bir kanıttır. Kuşkusuz bu anlayış da, Türk öykücülüğü için çok yeni bir tutumu belgelemektedir. İktisat öğretilerinde kalan, yaşama sıçratılamamış kavramlar, *Tante Rosa* aracılığıyle canlılık kazanır.

Yine bu yapıtın başarılarından biri de, yazarın zekâya, akla verdiği önemdir. Duygusallıktan kaçınmayı öngören Soysal, sözcük seçiminde bile iğneleyici olabilmiş; anlatımında betim yerine, çağrışımı yeğlemiştir, daha doğrusu çağrıştırmayı. Okurla yazar arasında oynak, esnek bir çağrışım alışverişi vardır. Yazarın bir dediğinden, biz sayısız çoğaltıma yönelebiliriz.

Tante Rosa, bir bakıma, Sevgi Soysal'ın en usta yapıtıdır. Bunun nedenlerini açmakta yarar var. Öyküler, ağır ağır, işlene işlene yazılmıştır. Öykülemede yazınsal tutumluluk, bütünlük ağır basar. Yazarın daha sonraki ürünlerinde göze çarpan savrukluklar, *Tante Rosa*'da yoktur. Daha sonraki ürünler, hayli güç koşullarda yazılmıştır. *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti*'ni nasıl bütünlediğini şöyle anlatıyor Sevgi Soysal: "Kendimi bir bilgisayar gibi programladım. Sabahları 5.30'da kalkıyorum. Yarım saat jimnastik. Sonra, helâdaki musluğa taktığım lastik boruyla duş. Giyinip kahvaltıdan önce biraz okuyorum. Herkesin uyuduğu bu sabah saatlerini seviyorum. Sabahları kendi kendime uyguladığım özel 'faşizm', özgürlük duygusu veriyor bana. Gün boyunca bir yığın ufak kural koyuyorum kendime. Her gün sekiz sayfa yazmak gibi. *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti* romanını, işte böyle, her gün sekiz sayfa kuralıyle yazdım. Her gün sekiz sayfa, ne eksik, ne fazla. Öyle ki sekiz sayfa yazıp yazmamak konusu, o günlerde romanın kendisinden çok daha önemliydi." Cezaevi anılarında açıklıyor du durumu yazar. Önemli bizim için. *Yürümek*, romana geçiş güçlüklerini simgelemişse, yazarın sonraki yapıtları da, elverişli çalışma koşullarından yoksun bırakılmıştır herkesçe bilinen nedenlerle.

Tabiî, *Tante Rosa*'yı aşamadığını söylemiyorum Sevgi Soysal'ın. Bence en başarılı yapıtı *Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu.* Olgunlaşmış, dünyaya bakışıyle okuruna çok şey katan bir yazar karşımıza çıkar bu yapıtta... Değinmek istediğim başka bir şey, bir yazarın bilinen toplumsal koşullar yüzünden ne biçim çalışmalara yöneltildiği... Yoksa Sevgi Soysal, sürekli kendini aşmış bir yazardır.

Yürümek değişik tarzda bir roman. Yazıldığı dönemde olsun, bugün olsun yeniliğini koruyor.

Değişik çevre ve katlardan ele alınan kişiler, *Yürümek*'te, belli bir yaşam dilimi içinde sergilenirler. "Tip" olmaya çok eğilimli bu kişileri, sözgelimi Elâ'yı, Soysal, toplumsal yaşamla öylesine özdeşleştirir ki, kişilik ağır basar, "tip" silinir. Roman, "şema" üzerine kuruludur; yazar, bilinçli olarak bu "şema"yı boyuna bozar. Bir yanda toplumsal kimlikleri aşırı somutlanmış kişiler, bir yanda da kişilerin uyum sağlayamadığı doğal yaşam, bitki örtüsüyle, hayvan topluluğuyle, doğaç olgularıyle... Elâ'nın yetişme koşullarında orta tabakadan bir genç kızı bütün verileriyle yakalarız. Doğayla bağdaşmasına olanak yoktur Elâ'nın, çünkü doğadan kopuk yetişmiş, doğayı tanımamıştır. Yaşam, ağır bir yük gibi Elâ'nın omuzlarını çökertmektedir sürekli. Bu, Elâ'nın gözünde böyledir. Oysa yazar, soruna başka türlü yaklaşır, yarattığı kişiyle ince ince alay eder, yaşamın ağır bir yük durumuna getiriliş nedenlerini irdeler, irdeledikçe çok gülünç ve çağdışı bir ahlâkla yaşadığımızı saptar. Elâ katının insanları için yaşam, bütün yönsemeleriyle bir saçmalıklar toplamıdır. Eğitimden evliliğe uzanan yaşam diliminde, sağlam tek bir ilmik atılmamıştır. Yakınmalı Elâ da giderek bunu algılayacak, doğasını kendi yaratmaya doğru "yürüyecektir".

Yürümek kimi yazınsal tuzakları alt üst etmiş bir roman bence. Benlikten yola çıkan romanların kişileri, çoğu kez, yazarları yüzünden yanılgılı birer kimlik olup çıkarlar. Benliği deşen yazar, genellikle, benliğin iç dünyasına eğilir. Bu iç dünya, ister istemez, kişisel yakınmalarla doludur. Sonuç olarak, ben-kişisi, tek başına, dış dünyanın ortasında mutsuz, umarsız, çaresiz kalakalır. *Yürümek*'in Elâ'sıysa iç dünyasını belirleyen dış etmenlerle anlatıldığından nesnel bir nitelik taşımaktadır. Dış dünyanın belirledikleri, romanda çok gerçekçi anlatıldığından, Elâ'nm iç duygulanımları, yakınma yoluyle de olsa, genelliğe kavuşturulur.

Yürümek'ten bir alıntı: "Kadınlar, erkekler, çantalı kadmlarm ellerini tutan çocuklar, iskele tahtasını aşıp Kadıköy vapuruna doldular. Çantalı kadınların elini tutmayan çocuklar vapurda çiklet sattılar, gazoz sattılar, sandviç sattılar. Çantalı kadmların elini tutan çocuklar, tuttukları eli çekerek gazoz istediler, çiklet istediler, almayınca anaları, ağladılar. Gazoz satan, çiklet satan çocuklara imrendiler. Gazoz satanlar, çiklet satanlar imrenmediler, bir sonraki vapuru gözlediler, bir sonraki vapura yetiştiler. Hep bir sonraki vapura, daha çabuk ve daha az çikletle."

İşte Sevgi Soysal, kaba bir özetlemeyle, bu karşıtlığın romancısıdır *Yürümek*'te. Hayli yinelenmiş bir karşıtlığı, kendinden önceki örneklerin bir çoğaltımı biçiminde yansıtmaz ama. Türk romanında ilk kez burjuva çocuklarının hangi koşullarda yetiştiği içtenlikle anlatılır. Bayağı servet düşmanlığıyle bütünlenmiş bir dolu sınıf karşıtlığı anlatısının yanında *Yürümek*, sığlığa düşmemiş bir akılcılığın ürünüdür.

Yenişehir'de Bir Öğle Vakti romanı, Soysal'ın yazarlığında bir patlamadır. *Tante Rosa*'daki inceliklerden az çok caymış olan Soysal, büyük okur kalabalıklarına nasıl ulaşılacağının kavgasına, çabasına girişmiştir. Özgür bir anlatımı yeğler bu kez. Anlatım incelikleri yazar için eskisi kadar önemli değildir. İncelikleri, anlattıklarında arar romancı.

Yenişehir'de Bir Öğle Vakti Batılılaşmış, uygarlaşmış, çağdaşlaşmış Ankara'nın, çağdaş başkentimizin romanıdır. Gelgelelim Batılılık, uygarlık, çağdaşlık bu modern başkente olumlu nitelikler eklememiştir pek. Karmakarışıktır ortam. "İrfan ordusundan" bir ilkokul öğretmeni, Hatice Hanım, Tezkan mağazasında "etraf kötü" edebiyatını sayıklayıp durur; ahlâk kokuşmuş, insanlar birbirine kazık atar olmuştur; saygı diye bir şey kalmamıştır. Ama Hatice Hanım, Tezkan mağazasmdan çıkarken kaşık aşırmayı da unutmaz! Hangi ahlâk adına konuştuğu pek belli değildir Hatice Hanımların...

Fethi Naci, *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti* için yazdığı eleştiriye "Ankara'dan İnsan Manzaraları" adını takmıştır. Eleştirmenin taktığı bu yazı adı, romanı özlü biçimde niteler. Soysal'ın romanında bir insan kalabalığı vardır. Her sınıftan, her anlayıştan, her dünya görüşünden insanlar romana dağılmışlardır. Ama kişilerin birbirleriyle ilintileri kopuktur. Gündelik yaşamın çerçevesinde belirip yiterler.

Romanda önemli olan kişiler, yaşamları, düşünceleri ve kişilikleri değildir; tersine, romanın konusu, kişiler arasındaki ilişkilerde anlam kazanır, düğümler ve sorular bu ilişkilerle ortaya çıkar. Bugünkü başkenti tanımlamak, sergilemek Soysal'ın amacı gibidir. Romanın kişilerine gelince, klişeleşmiş kimlikleri yeğler yazar, elçiler, profesörler, tezgâhtar gençler, öğrenciler, vb. Bu klişeleşmiş kimlikler, ilintileri dolayısıyle yeni nitelikler edinirler. Yaşamın kendinden soyutlanmadıkları gibi, yazınsal bir gerçekliğe de oturtulmamışlardır. Bu yüzden sürekli ortada bırakılırlar. Yazar, bir kişiden öbürüne atlar, bir ilişkiden öbürüne geçer.

Bu kişiler ve ilişkiler toplamı, genellikle, eleştirel gerçekçilik açısından değerlendirilmiştir. Profesör Salih Bey ailesi, eleştirel gerçekçiliğin bir doruğu sayılabilir. Ailenin çocukları, Doğan'la Olcay, bütün ülküleştirmelerden uzak tutulmuştur. Doğan'ın arkadaşı Ali, bir süre sonra Olcay'la aşka yönelik bir ilişki kuracaktır. Ne ki, yoksul zümreden alınan Ali "tip"i kişileştirilmemiş, öylece bırakılmıştır. Bu tutum, Soysal'da pek rastlamadığımız bir duygusallığa yol açar. Ali "tip"ini seven yazar, onu eleştirmekten

sürekli kaçınır. Ali-Doğan-Olcay ilintisinde önce Doğan, kurtulamadığı orta tabaka aydını kişiliğiyle arkadaşlıktan cayar. Ardından Olcay, sınıfsal durumunun gülünçlüğünü açık seçik kavrayarak, bilinçle ayrılır Ali'den. Çocukluğundaki yalnızlık yeniden Olcay'ı sarıp sarmalamıştır. Artık gelecekten, daha doğrusu kendi sınıfsal geleceğinden umudu kesmiştir. Tutsağı olduğu yaşama biçimi, Olcay'ı yener. Olcay, Elâ gibi yarına "yürüyemeyecek", ardında bıraktığı yozlukları görmezden gelemeyecektir.

Sevgi Soysal'ın öykülerinde ve romanlarında Elâ'yı, Olcay'ı andıran kadın kişiler sık sık karşımıza çıkar. Tümünün kişisel, bireysel sorunları vardır. Her şeyden önce yalnız, tedirgin kişiliklerdir. Birey olarak, içinde yaşadıkları toplumsal düzene uyamazlar. Hem iktisadî koşulların çarpıklığı, hem de bu koşullarca yön kazanan bireysel yaşamları mutsuzluğa götürür onları. Sözgelimi *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti*'nin Olcay'ı yalnızlığını bir türlü aşamaz. Bu, Olcay'ı var eden toplumsal koşullar göz önünde tutulursa, doğaldır. Ama yazar, özellikle kadın kişilerine toplumcu gerçekçi bir yaklaşım içindedir. Elâ'nın, Olcay'ın yalnızlıkları, belki doğal sonuçlardır; ama bunun aşılması, yenilmesi, buna direnilmesi gerekir. Gelişigüzellik sürecinden sıyrılan yazar, kadın kişilerini belli bir düzene doğru, neredeyse iteler.

Demin *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti*'nin Ali'sinin az çok ülküleştirildiğini söylemiştim. Olcay'a katkıda bulunamayan Ali de, birey olarak yerine oturtulur; direnişin salt bireyle yürütülemeyeceğini simgeler...

Yenişehir'de Bir Öğle Vakti'nin bir başka özelliği de, o güne dek yazılmış Ankara, başkent romanlarının bir bileşimi oluşudur. Elli yıllık Cumhuriyet Ankara'sını yazar, öncelindeki örneklere oranla çok daha eleştirel, gerçekliğe yakın çizer.

Şafak'a gelince, bu roman, Soysal'm yazarlığında kesin bir dönemeçtir. Ta *Tante Rosa*'dan beri sürdürdüğü toplumculuğa dayanan kavramların roman dünyasında eritilmesi, yaşamla bağdaşık kılınması olguları *Şafak*' ta doruğa ulaşır. Artık, tüm ülküleştirmelerden kopmuştur yazar. Ele aldığı dönem, Türkiye'nin çalkantılı, baskıcı bir dönemidir. Roman epik bir yaklaşımla 12 Mart'a eğilir.

Tıpkı *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti*'nde olduğu gibi, *Şafak*'ta da kişiden kişiye, olaydan olaya atlanılır. Bu kez ilişkinin yerini olay almıştır. Kişiler, olayların çevresinde dönenirler. Elâ'nın, Olcay'ın kimliklerini anımsatan Oya, romanın başından sonuna varlığını sürdürür. Ama bu sürdürüş, bölüm bölüm, başka kişilerin öne çıkmasıyle silikleşir.

Sanırım özüne uygun biçimi arayış itmiştir Sevgi Soysal'ı, romanlarında kişiden kişiye, ilişkiden ilişkiye, olaydan olaya sıçramaya... Gözlemcilik, akılcılık, gülmeceden ve yergiden yararlanma çabaları yazarın anlatımında değişmeyen bir tutum olarak zaten vardı. Öte yandan son yapıtlarındaki kişi bolluğu, olay çokluğu anlatılmak istenenin öyle yalın bir çizgide geliş-

mediğini belirtmek ereğini güder. Kapitalist, *Şafak*'ta olduğunca faşist bir düzenin içinde yaşayan kişi, örnekse Oya, kendini ve toplumunu belirleyen etmenleri dış dünyada aradıkça uzantılı, açılımlı olaylar dizisiyle karşılaşır. Bütün bunlarm anlatılması yazar için vazgeçilmezlik niteliği taşımaktadır. Dolayısıyle Soysal, *Tante Rosa*'daki ayıklamacılığından tümüyle kopar.

Şafak, Türk toplumundaki sınıfsal nitelikleri silik, ama sınıfsal varlıkları kesin kişileri bir arada, iç içe, yaşamdaki boyutlarıyle verme çabasını taşır. Büyük burjuvalar, sınıfsal nitelikleri açısından, Türkiye'ye özgü "karikatür" kimlikler biçiminde yansırlar. Şaşırtı öğesini, yazar, daha çok büyük ve küçük burjuva kişilerinde kullanır. 12 Mart bir faşizm karikatüründen başka bir şey değildir. Oya'yı cezaevine, oradan da sürgüne gönderen toplumsal düzen, gerçekte, ne istediğinden habersiz davranmaktadır. Bu yüzden *Şafak*, öbür 12 Mart yapıtlarından hayli farklı bir tutum içindedir. Aynı tutumu *Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu*'nda da görebiliriz. Cezaevi anılarında 12 Mart dönemini alayla irdeler Soysal. Faşist olma özentisindeki o dönem yöneticileri, kimseye güç geçiremeyecek kerte boşlukta, dayanaksız kişilerdir. *Şafak*'ta Oya'yı tokatlamak isteyen yöneticiler, öylesine sudan nedenlerle roman kişisine saldırırlar ki, ortaya çıkan sonuç güldürmekten öteye gitmez.

Şafak'ta olaylar arası örgensel bağdan da söz edebiliriz. Olayların sıralanışı, ana sorunsalın aydınlığa kavuşturulmasıyle ilintilidir. Bu ana sorunsal, sanımca, Türkiye'nin yıllardır eleştirmeye, irdelemeye yanaşılmamış toplumsal ortamıdır. Soysal, ilginç bir soruyla karşımıza çıkar: Koşullar şu bu olmakla birlikte, yıllardır süregelen bireysel değişmezliklerimiz nasıl açıklanacak? Oya, kültürlü, aydın bir kadın olarak sosyalist harekete katılmış, iş olup yürümüşken ayrı katların aydınlarıyle arasındaki bağ ve amaç kopukluğunu ayrımşamıştır. Avukat Hüseyin'le Öğretmen Mustafa'yı şöyle tanımlıyor romancı: "Hüseyin'le Mustafa; Ali'nin yeğenleri. Maraş'tan kopup Çukurova bereketinden pay almak umuduyle Adana'ya yerleşmiş bir ırgatlar, işçiler sülâlesinin, çemberi kırmış iki çocuğu." Oya'yla bu kişileri tanışıklığa, arkadaşlığa iten başlıca neden, dış görünümüyle, her üçünün de ilerici, sosyalist eğilimli olmalarıdır. Gelgelelim Oya, çok geçmeden, kendini iğreti, yabancı duyumsayacaktır. Onca olaydan sonra yaşama hakkını yeniden elde eden Oya, romanın bitiminde, Hüseyin'i, Mustafa'yı aramaz artık. Bilinçsiz adımlarla yürür: "Kendisini bayram yerinin içinde buldu, 'Hisseli Şen Tiyatrosu'nun karşısında. Çadırın önünde göbek atan Çingene kızlarına baktı bir süre. Oyalanmak için. Oyalanmak için bir şeye bakmak kötü bir alışkanlık. Seyiri bırakmalı artık." Burada Sevgi Soysal'ın romanımızda hemen hiç rastlamadığımız bir soruna değindiğini söyleyebiliriz. Roman, doğaya ve yaşama bundan böyle bir "seyir" gibi bakmayacaktır. Toplumcu yazarlarımızın çoğu çarpışan güçleri, bu savaşımın gelişimlerini, tarihc yön verişini "seyrederek" saptamışlardır açık söylemek gerekir-

se. Sevgi Soysal'sa çizdiği kişileri yaşam içinde zorunlu, tarih açısından şaşmaz değişimlere sürüklemiş; doğanın ve yaşamın metafizik betimini bozmuştur. *Şafak*'taki Hüseyin'in, Mustafa'nın korkulu savaşımları, Oya'nın hiçliğe varır görünen bireysel direnci gerçekçi olduğu ölçüde, kendi içinde birikimli, erk-değerlidir. Ayrı katların kişileri, birbirlerinden yararlanamaz duruma düşmüş olabilirler; bu, sonuçta, "seyiri bırakmalı artık" buyruğunu taşıdığından yine tarihin şaşmaz doğrultusunda bir gelişim gösterir. *Şafak*, bireyselle toplumsalı bileşim içinde yansıtan ender romanlarımızdan biri bence.

Doğal diye tanımladığımız olguları, metafizik özelliklerinden arındırarak bilinçsel temele oturtma çabası yazarın *Barış Adlı Çocuk* yapıtında da belirir. "Cellât Fuchs Kent Halkına Nasıl Karıştı" öyküsü dediğime bir örnektir.

Barış Adlı Çocuk'ta siyasal ayrılıkların, Türkiye çerçevesinde bir bileşimine de rastlanılır. Gerek bu yapıtında, gerekse *Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu*'nda yazar, soldaki ayrılıkları, yelpazelenmeyi irdelerken çok sağduyulu davranmıştır. Sorunu, kolay ve yalınkat yanıtlarla geçiştirmemiştir. Kimi zaman hayli eleştirel bir tutumla yaklaşmış, ama siyasal eğilimleri birbirine ters düşen kişilerini kesin bir sevecenlik ortamında değerlendirmiştir. Soysal'ın soldaki ayrılıkları anlamaya, kavramaya, kişiler üzerinde uzun uzadıya düşünmeye yönelmiş bir yazar olduğunu bir kez daha vurgulamakta yarar var.

Çokluk, *Barış Adlı Çocuk*'taki siyasal kişilerin, sol anlayışları çerçevesinde, sorumluluk açısından, yazarca eleştirildiği, eleştirinin de ötesinde yerildiği söyleniyor. Böyle olduğunu sanmıyorum. Bir eleştiri söz konusuysa, bu, kişilere değil, 12 Mart'ı var eden toplumsal ortama, kişiler topluluğuna... Yericilikse söz konusu bile edilemez.

Barış Adlı Çocuk, Soysal'daki epik yaklaşımları büsbütün güçlendirirken, hemen her yapıtında rastladığımız duyarlıklı özellikleri de öne çıkarır. Epikle duyarlılık gibi birbirine hem çok yakın, hem de çok uzak iki çizgi ustaca kaynaştırılır. "Bir Ağaç Gibi" öyküsünü anımsayalım; yazar, ölüm karşısında alaycı, gerilimden uzak bir tutum içindedir, ama yaşama, dirime yöneldiğinde duyarlığını açıklamaktan, okuru coşkuya çağırmaktan kaçınmaz.

Bu yazı, Sevgi Soysal'ın yapıtlarını okurken sayfa kenarlarına düştüğüm notlardan derlendi. 1960 sonrası yazarları içinde Soysal'ın çok önemli bir yeri olduğuna inanıyorum. Hemen bütün yapıtları üzerine kitap tanıtma yazıları yazdım. Bu yazıda da onları, düşüncelerimi derlemeye çabaladım. Ne ki, Soysal'ın yazarlığı böyle birkaç çizgiyle anlatılabilecek gibi değil. Özellikle son ürünleri, yazılış evrelerindeki elverişsizliğe karşın çok yüklü sorunsallarla donanmış. Bu sorunsalların tek tek ele alınması gerekiyor.

Gülten Akın

Sevgi'yle

Sevgi'yle aynı lisede okumuşuz. Onu tanıdığımda üniversitedeydi. İnce, alımlı bir genç kız. Sanırım yalnızca böyle nitelenecek dönem kısa sürdü. 1960'larda bunalımlar içindeydi. Tiyatroyla ilgiliydi. Konservatuvar sınavlarına girmişti. Sonuç ne oldu bilemiyorum. Sürekli arayış dönemi öykücülükte bitti. Uzun aralıklarla görüyordum. Kişisel ilişkilerinde daha bir rahatlamıştı. İlk yazdıklarını beğenmedim. *Tante Rosa* ilgimi çekti. 1969'da yazdığı, son kitabı *Barış Adlı Çocuk*'a koyduğu "Mal Ayrılığı ve Şampanya Kovası" adlı öykü, şaşırttı beni. Önemsedim. Her yazdığını okudum sonra. Gittikçe daha çok beğendim.

Yürümek bir patlamaydı. Onun için de, 1970'ler Türkiye'si için de. Niçin patlamaydı?

Öyküden romana atlamıştı. Konusu cinsellikti. O güne dek ucundan kıyısından pek çok romanda izleri vardı cinselliğin. Bir edim ya da üstüne konuşma olarak. Türk romanında sanırım ilk kez bu denli gözüpeklikle işlendi bu konu. Gözüpeklik bilimsel bir tavırla besleniyordu. İçtenlikli ve dürüsttü yazar. Çeşitli çevrelerin, kişilerin cinsellik anlayışını, tavırlarını sergiliyordu. Her bölüm doğadan bir oluşla, görünümle ötekine bağlanıyordu.

Kurt, sabırlı ve amansız avını beklerken çiziliyordu. Ardından üniversitedeki kadın-erkek ilişkisi sergilenirken anlıyordunuz, konuya niye kurtla girdiğinizi. Porsuk yılmadan kemiriyor, yiyinti biriktiriyor, üç yavru doğuruyordu.

"Ansızın güzelleşti akbaba, patlak gözleri hain, ama çarpıcı bir tutkuyla, aşkla ölüme dikili. Yavaş yavaş süzüldü."

Elâ neyi nasıl göstermek istemişse öyle bakıyoruz.

Kızlar var, ele geçirilmiş bir anahtarla "eve atılacak". Kızlar var, Elâ gibi, birlikte sinemaya gidilir, oturulup Vivaldi dinlenir önce. "Eve atılacak" kızlara koşut yüzlerce taşralı oğlan. "Fırat kenarında yüzen kayıklar" ile aşk ortamına girer onlar. Bülent gibi Hegel'in tarih felsefesini ve Barok müziğini bilenler Telemann'ı kullanırlar anahtar olarak.

Elâ'nın, bu ikincisini beğendiği de söylenemez pek. Yanlış koşullanmaların, eğitimlerin, içtenliksiz, sağlıksız, inceliksiz sonuçlar getirdiğini vurgular.

Cinsel eğitimini kendi yapma zorunda bırakılmış "iyi aile kızı" Elâ, Parisli, Londralı bir burjuva çocuğu olamamanın sıkıntısıyle sonsuz bir arama içinde, bunaltılı, mutsuz, yalnız.

Yenişehir'de Bir Öğle Vakti, *Şafak*, *Barış Adlı Çocuk*'tan bazı öyküler, *Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu*, hızla gündeme girmiş siyasal bilinçlenmenin, toplumcu gelişim sürecinin ürünleri. Yazarın "coğrafyası içindeki" kişi, kişiler, bütün ülke ve kendisi. Karşılıklı etkilenmeler, güncel olaylar. Onların yaşanıp, gözlenip yazılması. Sonra yazılanların ortamı etkileyip yeni bir olay biçimine dönüşmesi.

Her yanıyle çarpıcı kılınmış bir yaşam ve yazarlık.

Her satırda siyasal bir ağıntı içinde olduğunuzu biliyorsunuz. Bu ağıntı güncel de. Ama yazar siyasal tavrını çok açık, çok seçik koymuş değil. O daha çok, romancılığı seçmiş. Eylemci değil. Kuramcı da değil. Gözlemci.

İyi gözlemiş, iyi çizmiş, usta, işlek bir kalem.

Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu, bun bir dönemi adlı adınca belgeleyen anılar. O dönemi yazanlar, güncelerde anlatanlar, gülmeyi güldürmeyi düşünemeyecek durumdaydılar. Ağır, acılı bir yaklaşımları vardı. Sevgi'nin gülerek güldürerek bu döneme yaklaşması olağanüstü dayanıklı bir insan yapısının sonucu muydu? Bilmiyorum. Öyle diyorlar.

Ama kendisi dürüstlükle söylüyor: Hiç bir olayın içine girmemiş, bazı yan nedenlerle alıp götürülmüş. O yüzden ikinci sınıf suçlu işlemi görmüş. Genellikle rahat ve şen. Gözlemiş. Kişilerin gündelik yaşamları içinde, daha insancıl, daha sıcak yanlarını gösteriyor bize. Biraz küçümsemeye, biraz alaya bulaştırmış kalemini. Türkiye siyasasını kırk yıl etkilemiş bir kişiliği, dizinin altında lastikli çorabıyle, terliğiyle, elinde şişleriyle sunuyor bize. 12 Mart'ın gözüpek, dirençli çocuklarını günlük mapusane yaşamları içinde tanıyoruz. Hiç suç (!) işlememişler mi? Eylemleri? İşkenceden geçmiş olanları var. Neden?

Politika konusunda pek geriye dönüş yapmıyor Sevgi Soysal. "Meşgul Melâhat"ı, Menekşe'yi epey gerilerden alıyor da. Onun amacı neyin doğru neyin yanlış olduğunu bildirmek değil, olanları gözlemek, kendi "coğrafyası içinde" yazmaktır.

Objektifi daha çok, dönemin zalımlarına çevriktir. Onları haksızlıkları, gülünçlükleri içinde başarıyla sergiledi. Özünü bir yandan yüceltirken öte yandan eleştirdi. Kendi dayanıklılığını bildirirken, işkenceden geçmiş dal gibi çocukların yanında, sudan nedenlerle tutulmanın sıkıntısını satır arasında bize aktardı.

Ne yazdıysa bilinçle, akılla yazdı. "Kendi coğrafyası içinde." Yaptığını, yazdığını kendine yakıştırdı. Kanseri ve ölümü bile. Bizse ona dirimi yakıştırmıştık son gününe dek.

Emin Özdemir

Dil Devrimini Yerme Dersleri

Liselerde okutulacak yeni "Türk Dili" derslerinin izlencesi, amaçları ve açıklamalarıyle birlikte yayımlandı *(Tebliğler Dergisi*, sayı; 1901, 4 ekim 1976). Dersi yönlendiren amaçlardan birkaçına ve bunların uygulamaya konuluş biçimine kısaca değinelim.

Saptanan amaçlardan biri "Türkçedeki çalkantıları durdurmak"tır. Şöyle deniliyor bu konuda: "Türkçe uzun zamandan beri dilin bünyesinden gelmeyen dış tazyiklerle karşı karşıya bulunmaktadır. Bu tazyikler hem Türkçenin varlığına, hem öğretime, hem de millî birlik ruhuna zararh olmaktadır. Bunun temel sebebi ise dilin asıl kendi sahası olan ilim ve kültür vadisinden çıkarılarak lüzumsuz bir kavga ve münakaşa konusu haline getirilmesidir. Çocuklarımıza ve insanlarımıza bu durumda doğru, ilmî ve millî bir dil anlayışı vermek ve Türkçeyi tabiî gelişme seyrine kavuşturmak son derece lüzumlu ve faydalı olacaktır."

Bu ilkel düşünüş, dil devrimi düşmanlığından kaynaklanmaktadır. Dilimizi değişmez kılma, onu, buyurucu yöntemlerle sıkıdüzen içinde tutma dil devrimine karşı olanların özlemidir. Bu özlem anadili öğretiminde Millî Eğitim Bakanlığınm "resmî" görüşü olmuştur şimdi. Böylece "Türk Dili" derslerinin öğretimi gerçek amacından saptırılmış, çağdışı bir yola sokulmuştur. Bundan da öte dersin izlencesini ve amacını düzenleyenler, onu, dil devrimine karşı bir savaşım dersi olarak düşünmüşler. Kişisel eğilimlerini dersin dokusuna sindirerek amaçlaştırmışlardır.

Dili buyurucu yöntemlerle değişmez kılma, bilimsellikten uzak bir anlayıştır. Sürekli bir devingenlik içindedir her dil. Bu devinim dilin kendi içinden, kendi yapısmdan geldiği gibi, dış etkenlerden de gelir. Bunu önlemeye kişilerin de, kurumların da gücü yetmez. Çünkü toplumsal bir kurum-

dur dil. Toplumsal örüntüyü oluşturan kurumlar bütünsellik gösterir. Birindeki değişim, doğal olarak öbürlerine de yansır. Kaldı ki dilin, öbür toplum kurumlarını da kuşatan bir özelliği vardır. Toplumun yazını, düşünbilimi (felsefesi), sanatı, ekini, uygulayımbilimi (teknolojosi), dilinden ayrılamaz. Bunların birinde oluşacak herhangi bir yenilik dili de etkileyecek, dilde de oluşturacaktır karşılığını. Bu etkileşim, özellikle dilin söz varlığını, söz dağarcığını sürekli bir değişim içinde bulunduracaktır.

Anlaşılıyor ki "Türk Dili" derslerinin izlencesini düzenleyenler, dili toplumsal yapıdan soyutluyor, bağımsız bir kurum olarak düşünüyorlar onu. Türkçemizdeki değişme ve gelişmeleri toplumsal yapının dışında ayrı bir olguymuş gibi algılıyorlar. Bu yanılgılarından ötürü "Türk Dili" derslerine dilin doğasıyle, dilbilimle bağdaşmayan bir amaç çiziyorlar. Hemen ekleyelim ki ülkemizde dil sorunu, onların deyişiyle "ilim ve kültür vadisinden çıkartılarak lüzumsuz bir kavga ve münakaşa konusu haline getirilmiş"se, bunun gerçek nedeni, sürdürdükleri bu ilkel, çağdışı, bilimsellikten yoksun dil anlayışıdır. Bu anlayışı öğrencilere de aşılamaya çalıştıklarına göre, dil kavgası bugün olduğu gibi yarın da sürüp gidecektir. Dilin değişmezliğine, donmuşluğuna inanan bir kafa, dildeki her değişime karşı çıkacaktır.

İzlencenin bir başka amacı da "millî kültürü korumak"tır. Ne ki "millî"lik sözcüğü sınırlı ve bağımlı bir anlamda kullanılmaktadır. Bize, kendimize özgüyü değil; geçmişten gelen her şeyi içermektedir bu sözcük: "Yaşayan, canlı ve tarihten gelen her kelime bir kültür değerini, Türk düşünce ve hayat tarzının bir parçasını içinde taşır. Türk kültürünü ayakta tutmak için ilk yol bu değerlerin, her birinin arkasmda bir dünya sakh bulunan kelimeler vasıtasıyle yeni nesillere aktarılmasıdır. Okullarımızda Türk dili öğretimi bu şekliyle millî birliğe hizmet vazifesi ile de karşı karşıyadır."

Özleştirme akımına karşı çıkanların demirbaş savlarından biridir bu. Gerçeklikten ve geçerlikten yoksun, ilkel bir yaklaşımın ürünüdür. Şöyle ki bu düşünüşe göre sözcüklerle nesneler ya da kavramlar özdeştir. Eski sözcüklerin ortadan silinmesi eski ekinsel değerlerin de ortadan silinmesi demektir. Öyleyse ekinsel değerleri koruma, bunları kuşaktan kuşağa aktarma ancak dilin hiç bir sözcüğünü değiştirmeden olduğu gibi korumaya bağlıdır.

Sözcüklerle bunların karşıladıkları kavramlar ya da nesneler özdeş değildir. Bunlar adlarla birbirinden ayrılırlar dilde. Bir kavram ya da nesnenin adını değiştirme, onun varlığını ortadan kaldırmaz. Sözgelimi, kimilerinin "kanser" sözcüğünü kullanmaktan kaçınması bu sayrılığın artmasını önleyebilir mi? Bunun gibi, "kanser" yerine "güzellik" demekle de bu sayrılığın ölümcül niteliği değişmez. Çünkü sözcüklerin, kavramları ve nesneleri adlandırmadan öte bir işlevi yoktur dilde.

Sözcükleri salt bir değer olarak görme, ulusal ekinin bekçisi sayma dili bütünselliğiyle kavrayamamaktan doğan tutarsız bir düşüncedir. İster eski,

HÖYKÜRÜK

Mora çalınca yaz tökezliyor
Gün bataraktan, bürünük otlar, yol-iz öğüre öğüre
Tamtakır bir bulut boşa soluyor, uçurum hiçil
Dirsekteki çipil kavşaktan toyluğunuza sapıyorsunuz
De kel ağam çiçeklere kaç balyoz
Sütü kesik incirler börtmüş gök yalağında
Kavruk suların dönemecindeki yel famfakir
Kopuk göle vurunca mı sönecek ayışığı
Ve kel ağam şimdi buralar nere

Dağlara pek kalmayın
Yokuş yukarı o da cıgara.

Metin Eloğlu

---

ister yeni olsun her sözcük tümce içinde tek bir anlamla kullanılır. Sözcüğün bu kullanımsal anlamını tümcenin bütünü belirler. Sözcüğün anlam ağı, ne denli geniş olursa olsun, tarihsel ve ekinsel çağrışımı ne denli zengin olursa olsun bu olgu değişmez. Her sözcüğün örgülendiği bütün içinde tek bir anlamı vardır ancak. Başlı başına salt bir değer değildir. Öyleyse "yaşayan, canlı, tarihten gelen her kelime bir kültür değerini, Türk düşünce ve hayat tarzının bir parçasını içinde taşır.... Her birinin arkasmda bir dünya saklı bulunan kelimeler..." gibi yargılar tümüyle yanlıştır. Bu tumturaklı, cilâlı sözlerle asıl amaçlanan, dil devriminin söz dağarcığımızdan söküp attığı Osmanlıca sözcükleri diriltmektir yeniden.

Osmanlıca sözcükleri diriltme, yaşatma yönelimi izlencenin bir başka yerinde "Türkçenin gücünü göstermek" anlatımıyle açıkça ortaya konuluyor. Osmanlıcanın adı anılmadan şöyle deniliyor: "Türkçe asırlarca üç kıta-

nın müessir bir kültür ve medeniyet dili olarak kullanılmış, bu arada birçok dillerle de açık münasebeti ve derin alışverişi olmuştur. Bu alışveriş sırasında Türkçenin adaptasyon mekanizması işlemiş ve büyük bir Türkçeleştirme faaliyeti ve kabiliyeti ortaya çıkmıştır. Ayrıca çok büyük dış tesir ve istilâlara karşı şaşılacak derecede kendisini korumuş olduğunu görüyoruz. Kendisine yönelen birçok tesirlere mukabil kendisi de başka dillere birçok tesirler yapmış ve binlerce kelime vermiştir. Bu arada birçok kültürlere de açık bir dil olarak yaşamış ve gelişmiştir."

Dilimizdeki Osmanlıca sözcüklerin savunusunu yapan dil gericilerinin yıllar yılı yineledikleri düşüncelerdir bunlar. Ussal ve tarihsel gerçeklerle bağdaşmaz. Şöyle ki dil, bir iletişim aracıdır. Egemenliğimiz altına aldığımız ulusların sözcüklerine dilimizin kapısını ardına değin açışımızın nedeni, bu ulusları kendi ekinsel örüntümüz içinde eritmeyse onların sözcüklerini Türkçeleştirmemiz gerekirdi. Sesçe, anlamca değiştirilen kendi sözcüklerini bu yenik ulusların anlaması düşünülemez elbette. O zaman da ekinsel bir etkilemeden söz edilemez. Ortada somut bir gerçek var. O da bizim etkileyen değil, etkilenen durumda oluşumuzdur.

Dilimizdeki yabancı sözcüklerin varlığını "üç kıtada at oynatışımız"la açıklayamayız. Örneğin, İran egemenliğimiz altına girmiş ülkelerden değildir. Böyleyken dilimizdeki Farsça sözcüklerin oranı, Arapça kökenli sözcüklerden hiç de az değildir. Oysa bu sözcüklerin dilimizde bulunmaması gerekirdi. Bunun gibi egemenliğimiz altında kalmış olan kimi Avrupa ülkelerinin dillerinden de dilimize bir sözcük ağıntısının olmayışını nasıl açıklayabiliriz? Neden söz dağarcığımızda Yunanca, Macarca, Sırpça ya da Bulgarca kökenli sözcükler yok denecek denli azdır?

Görülüyor ki Türkçedeki yabancı sözcüklerin varlığını ekinsel etkileşime yaslandırmanın inandırıcı bir yanı yoktur. Hele Türkçenin, bütün yabancı sözcükleri sesçe ve anlamca değiştirerek kendi yapısına uydurduğu, onların deyişiyle "adaptasyon mekanizması"nın işleyiş savı da gerçek dışıdır. Bunun böyle olmadığını "Türk Dili" dersinin izlencesinden gelişigüzel seçtiğimiz şu sözcükler kanıtlamaktadır:

Vukû, müşahhas, mücerret, mürekkeb, şuur, harikulâde, dehâ, kaide, faaliyet, hâkimiyet, şümûl, müessir, şahsiyet, alemşümul, muamele, ilm, lâyık, takrir, tashih, tarif, istilâ .... gibi.

Gelgelelim bizim sözde dil bilginlerimiz bu sözcükleri Türkçenin "adaptasyon mekanizması"ndan geçmiş, Türkçeleşmiş değerler diye savunmaktadırlar. Prof. Dr. Muharrem Ergin'in, liseler için hazırladığı *Türk Dili Dersleri I* adlı kitabın bir bölümü bu konuya ayrılmıştır. Arapça ve Farsça sözcüklerin ses değişimine uğrayarak nasıl Türkçe bir tat (!) kazandığı gösterilmektedir. Şu örneklerde olduğu gibi: *Hüsn-hüsün, akd-akit, hâriç-hariç, cebr-cebir, tedkik-tetkik, techiz-teçhiz, ibtidâî-iptidai, nîkbîn-nikbin, âheng-âhenk, yegane-yegâne* ...

Bunlar ve benzeri sözcükler dil devriminin söz dağarcığımızdan söküp attığı sözcüklerdir. "Türk Dili" dersleriyle amaçlanan da bunların diriltimidir. İzlencede ve onun doğrultusunda hazırlanmış ders kitabında bir yandan "telkin yoluyle öğrencileri dil devrimine karşı bir tutum içinde koşullandırma", bir yandan da Osmanlıcayı yüceltme yönsemesiyle davranılmıştır. Dersin izlencesi, amaçları, içeriği ve yöntemi de bu yönseme doğrultusunda düzenlenmiştir. Bu özellikleriyle, liseler için hazırlanmış olan yeni "Türk Dili" dersleri gerçekte dil devrimini yerme ya da Osmanlıcayı diriltme dersleridir...

YANLIŞ KULLANIMLAR

Üç tümcede beş yanlış

- ⊙ Seslerin çıkarılmasında dişler de rol oynarlar.
- ⊙ Onların boyunlarını sardıklarını daha çok görürsünüz, soğuk sıcak içmelerine daha çok dikkat ederler.
- ⊙ Konsonantlar vokallerden daha kabiliyetsiz seslerdir.

Bu üç tümcede beş yanlış var. Bunları herhangi bir yazıdan değil, Prof. Dr. Muharrem Ergin'in, lise öğrencilerine, Türkçenin işleyiş düzenini, kurallarını tanıtma amacıyle hazırladığı *Türk Dili* adlı ders kitabından alıntıladık. İlk tümcedeki yanlışlık, özne ve yüklemin tekillik, çoğulluk durumuyle ilgilidir. Türkçemizde tümcelerin özneleri çoğul olmasına karşın yüklemin tekil olduğu durumlar vardır. Bunlardan biri de özne, organ adlarını karşılıyorsa, çoğul da olsa, yüklemi tekil olur. Örneğin "saçlar ağardılar, dişler döküldüler" denmez. Bu bakımdan birinci tümcenin yükleminin çoğul değil, tekil olması gerekirdi.

İkinci tümcede yanlışlar iç içedir. "Soğuk sıcak" içilen şeyler değil; bunların niteliğini belirleyen sıfatlardır. Ayrıca "dikkat ederler" yükleminin öznesi, tümcenin ilk bölümününküyle (onların, daha önceki tümceye göre sanatkârların) ortaklaştırılmış. Bu da yanlış. "Dikkat etme" bu tümcede olumsuz bir durumdan kaçınma anlamında kullanıldığına göre "içmelerine" değil, "içmemelerine" denmeliydi.

Üçüncü tümcede "kabiliyet" sözcüğü anlamma göre, yerinde kullanılmamıştır. Dilde yerini "yetenek" terimine bırakmış olan bu sözcük, "bir şeyi yapabilme, bir etkiyi alabilme gücü" anlamını içerir. Bu bağlamda sesler için kullanılmaz. Kişileştirme sanatına baş vurmasını da düşünemeyeceğimize göre, bir anlatım ilkelliğidir bu...

AYDINLIK SATICILARI

Göçmüşler Maraş'dan Urfa'dan Mardin'den
Özlemleri duyulur gurbet türkülerinden
Bir masal kentini öyle düşler gibi
Görmüşler İstanbul'da İzmir'de geceyi
Gökyüzü pazarında iri iri yıldızlar
Portakallar elmalar armutlar muzlar
Bir oğlan çocuğu sürer meyve arabasını
Uzun kirpikli gözleri görür gibidir o anı

Ekmek kavgası mahalle kavgası siyasal kavga
Kahvede bıçaklanır Antep Van Erzurum Urfa
Bu kent bu insanlar bu dükkân çok büyük
Bu yengeç bu soytarı bu kan bu sülük
Kırıldıkça daha güçlenen içedönük Anadolu'm
El kapılarında benim kızım oğlum
Bir yel katıyor önüne taşı toprağı
Gökyüzünde bir yağmur hazırlığı

En körpe armut en gevrek elma en kokulu şeftali
Sizde vardır Durmuş Kadir Yusuf Cemal Bekir Ali
Siz düşlerinizde kentin en güzeliyle sarmaş dolaş
Uyanırsınız kan ter içinde alnınızda avcunuzda ateş
Döl leriniz yabana gider en boğa çağınızda
Ne balıklar oynaşır yalım yalım ağınızda
Açlık korkusu gurbet korkusu komaz ki dingin
Arabanızı donatır sürersiniz doğar doğmaz gün

Nahit Ulvi Akgün

Tahir Nejat Gencan

Ismarlama Ders Kitapları

KİTAP NİÇİN YAZILIR?

Her davranışımızda, her işimizde bir etmenin izi bulunur. Nedensiz işi usdışı saymak gerekir. Bir kitap, hele okul kitabı yazılırken önceden sınırları iyice çizilmiş bir amacın, bu amaca ermek için tutulacak yolun belirtilmesi köklü geleneklerdendir. Dedelerimiz yapıtlarının başlangıcında "sebeb-i telif-i kitab"ı hiç unutmazlardı. Bu öngöstermeyi güzel sözlerle anlatmanın terimi bile vardı: Berâat-i istihlâl... Okul kitaplarında verilecek bilgi sınırının daha kesin ve aydınlık olması; verilen her bilgi damlasının bile neye yarayacağı önceden sağlanmazsa öğrencinin beyni bir torbaya, her görülen nesnenin tıka basa sokulduğu bir torbaya, bir kırpıntı torbasına döner. Uzmanlık çağındayız. Gereksiz bilgiler işe yaramaz birer yük sayılmaktadır.

Önümdeki *Türk Dili* kitabının sayfalarını çeviriyorum. İri puntolarla bir konu başlığı: **Sadalı sesler, sadasız sesler!** Sayfa sonlarına doğru siyah bir ara başlık daha: SESSİZ SESLER (!) (s. 42). Çelişki sınırını da pek çok aşan bu terim karşısında yalnız öğrenci şaşakalmaz. Bu mantık ötesi sözler her okuyucuyu değişik olumsuz yargılara zorlar... Satırlar, sayfalar gözden geçirildikçe ne denmek istendiği biraz anlaşılır gibi oluyor! 1928'de yeni harflerle ortaya sorunlar çıkmıştı. Bunların en önemlisi: Yazım (imlâ). Yanlışsız ve kolay yazmayı sağlamak için kurallar gerekiyordu. Açıklamalar sırasında sessiz harfler iki bölüme ayrıldı: Yumuşak sessizler, sert sessizler. 48 yıldan beri dilbilgisi derslerinde, yazım kuralları işlenirken bu terimler okutulagelmişti. Bu kitapta ç f h k p s ş t harflerine sedasız sesler, sessiz sesler denilmiş?! Geriye kalan sessizlere de sedalı sesler, renkli sesler deniyor?! Eski terimlerle bunlardan hangisi doğru, hangisi daha bilimsel? İyice tartışılabilir. 48 yıllık terimlerde uymazlık varsa daha doğrulaları, bilimsel olanları, mantığa uyanları aranır, bulunur, ileri sürülebilirdi. Bu yargıda biraz yanıldığımı sanıyorum. Çünkü her yerde okul kitabı yazanların birinci yükümlülüğü kökleşmiş terimlere (nomenclatur)e bağlı kal-

maktır. Bu kitap bu terimlerle Talim ve Terbiye Kurulundan geçti mi? Geçtiyse **sessiz sesler** başlığının uslara, mantığa uymazlığı üzerinde durulmadı mı?

Bu başlıkların ardı sıra, sayfalar boyunca her sesin nasıl çıktığı, ses yolunda nasıl biçimlendiği –kitaba göre teşekkül ederek kalıplaştığı– birer birer, uzun uzun, yinelenerek açıklanıyor. Bu arada sedalı ses teriminin vokaller için de kullanıldığı görülür... Pek yakın geçmişte kimi işyerlerinde, devlet dairelerinde kolayca görülebilecek yerlere, üzerinde "az söz, çok iş" yazılı süslüce camlar asılırdı. Bu kitabı okurken sık sık o küçücük cam askıları ansıdım. İçimde özleme benzer sızılar uyandı. 75. sayfaya dek sürüp giden bu ses tanıtmalarından –kim okursa okusun– belleğinde bir şey kaldığını söyleyemez. Oysa işin kolayı var; çocuğu ezberlemekten kurtaran, arayıp bulmaya yönelten kolaylık: Her sessiz harfin başına uygun bir sesli getirerek söylerken çıkışı, çıkağı bulmak. Örneğin p ş k v ... harflerini **ip** diye söylerken p'nin iki dudak arasmda oluştuğu; **aş**'ta ş'nin dişler arasından sızdığı, **ok**'ta k'nın arka damakta boğumlandığı, **ev**'de üst ön dişlerin alt dudağa bastığını çocuk bulur.Bu buluşunu öbürlerine de uygular ve yaşam boyunca da unutmaz. Bu denemeler çocukta arama ve bulma yetilerini de uyarır ki zorla, bıkkınlıkla okunan 60–70 sayfadan kat kat kazançlı olur.

76. sayfada **Seslerin Birleşmesi** başlığı var? Şu kuralımsı tümce ile karşılaşırsınız: *Kelimeler hemen hemen daima birden fazla ses taşırlar.* Tümcedeki sözcüklerin birbirlerine yakışıp yakışmayacağını, "fazla" sıfatının tam yerinde olup olmadığını, hele *kelimenin ses taşıması* sözündeki inceliği kavramaya vakit bulmadan bir buçuk sayfa süren bir incelemeye dalarsınız: En az sekiz yıl okumuş yazmış, birçok kurallar öğrenerek, uygulayarak lise sınıflarına yükselmiş bir gence "güneş" sözcüğündeki seslerin nasıl birleştiği tane tane anlatılıyor; tam bir buçuk sayfa. Bu anlatıştan üç satır: *Meselâ* **güneş** *kelimesinde sadece g ü n e ş sesleri, olduğu gibi arka arkaya gelmiş, üst üste yığılmış değildir. Öyle olsaydı kelimeyi ge ü ne e şe şeklinde söylerdik ve kelime bütünlüğü kalmazdı.* Dedelerimiz, herkesin bildiğini satmaya kalkışa "malûmu îlâm" derlerdi. Bu, o da değil. Seslerin üst üste yığılması ne demek? Ve hangi akıllı **güneş** sözünü anlatılan biçimde okumuştur ya da okuyabilir diye bu bilimsel, eğitimsel önleme baş vuruluyor? Pösteki saydırmayı andıran bu bilimsel araştırmalar yüzünden şu konulara yer verilmiyor:

1– ULAMA.- Öğrencilerin, her okuryazarın bilmesi gereken bu önemli ses olayı yok. Dilimizde her sesli, kendisinden önce geçen sessizi hecesine çeker. Bu oluş ayrı sözcüklerde de kendini gösterir; yani sesli ile başlayan bir sözcük, önce geçen sözcüğün sonundaki sessizi hecesine çeker. Böylece konuşmada ve okumadaki yersiz ara duraklamalar ortadan kalkar. Örneğin: *Yüz on üç ev* öbeğindeki her sözcüğü ayrı ayrı okumayı deneyelim.

Doğal okuyuşa, bir Türk konuşmasına benzer mi? Bu dil özelliğine Türk dilbilgisinde "ulama" deniyor. Arap "vasıl" der, Fransız "liaison" Ulamanın aruzda da önemi büyüktür:

İnsan âlemde hayâl ettiği müddetçe yaşar

dizesinde iki ulama var. Ulanmadan okunursa birincide vezin bozulur, ikincide vezin bozulmakla birlikte dizeye en güzel sesi veren bir uzatma, yerine getirilmemiş olur.

2– SES AŞINMASI.- Eski Türkçede **türlüğ** bugün **türlü**'dür; **pazar ertesi**'nden iki ses aşınmıştır; **Topkapı** özadının sonuna **-sı** takısını bağlayanlar kalmamış gibidir.

3– KAYNAŞMA.- Kitabın 87. sayfasmda bir ara başlık var: **Diftong.** Şöyle açıklanır: *Diftong iki vokalin bir hecede yan yana gelmesidir: ei eu gibi* (?!). Bu açıklamadan sonra Arapçadan gelme *saat, aile*... sözcükleri sıralanıyor da Türkçede seslilerin karşılaşmasından söz edilmiyor. Oysa asıl öğretilmesi gereken dil olayı Türkçedeki seslilerin karşılaşması olmalıydı. Evet Türkçede sesli ile biten bir sözcüğe sesle başlayan ya da sesli olan bir ek gelince iki sesli karşılaşır. Bu çifte seslinin arasına –yerine göre– s, ş, n, y sessizlerinden biri getirilerek kaynaştırma görevinden yararlanılır: Babası, altışar, evine, arabayı... gibi. Frenkçe diftong'a, Arapça çifte sesliye yer veren, yinelemelerle, kuramsal bilgi benzerleriyle dolan kitap, Türkçenin bu önemli ses özelliğine birkaç satır ayıramaz mıydı?

4– SES ve SÖYLEYİŞ.- Her dilde söze çeşitli duygu ve imge değeri sindirmekte en etkin olan ses ve söyleyişten bir örnek verelim: Bir yerden ayrılırken kalanlara bir iyi dilek söylenir. Karşılığı çok kez "güle güle" olur. Bu "güle güle"ye ateşli gönül isteğinden, alaya almaya, yerinmeye, küskünlüğe, kızgınlığa, hatta hakarete dek karşıt duyguların en tatlısından ağı gibisine olanlar katılabilir. Kitapta eksikleriyle, yanılgılarıyle yer yer zedelenen "vurgu" konusundan sonra sesin ve söyleyişin konuya, söylenilen kimseye, yere göre düzenlenerek anlatma gereği duyurulamaz mıydı?

Şiir okumada da sesin etkisi büyüktür. Bir şiiri herkes aynı güzellikte okuyamaz. Vezin bilmek, durakları kestirmek, hatta anlam derinliğine inmek, hangi sanatlarla bezendiğini kavramak da üstün başarıya ulaştırmıyor. Bir şey daha gerek: Dizelerin örgüsüne sindirilmiş duyguları tatmak; o duyguları sesinde canlandırabilmek... Müziği de unutmayalım. Notaları seste, sazda eksiksiz uygulamakla iş bitmiyor. Beste yaratıcısının o andaki duyguları gönülde canlanmadıkça, bu sıcaklıkla sese, saza aktarılmadıkça yorum olmuyor.

5- Dilbilgisi yapıtlarında köklü bir gelenek var: Bakıtma yoluyle konular arasında bağlantı kurmak. Bu kitapta yok. Yinelemelerin aşkınlaşması da bu yüzden.

SONUÇ

Çok kez işe yaramayan bilgi benzerlerinin yinelenmesiyle dolmuş sayfalar karşısında öğretmen şaşkın, öğrenci anlaşılmaz boş derslerden bıkkın olacaktır. Ders yılı bitecek; öğrenci yaşam boyu işe yarayacak olan şunları görmeden son sayfayı çevirecektir: Ulama, aşınma, kaynaşma ses ve söyleyişin duygu değeri...

Umudumuz sayın öğretmende. Değerli öğretmenler bu ısmarlama kitapta yazılanları değer ölçeğinden geçirecek; işe yaramayanlarla, fazlalarla yavrularının zihinlerini doldurmayacak; eksikleri tamlayacaktır...

Derken içimde bir kaygı çöreklendi: Bakanımız överek, övünerek bu kitapları "kendini herkese kabul ettirmiş bilim adamlarına" yazdırmıştır. Bunların dışında bir şey düşünmek, bilmek, okumak, okutmak, hele öğretmek ağır suç sayılmaz mı?

ISMARLAMA
DERS KİTAPLARI
ÜZERİNE
RAPOR

Yeni Çıktı

10 lira

TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI

Ali Püsküllüoğlu

SEVGİ YÜREĞİNDEN GİTMESİN

Acını gömüp içine
Ağlaman mı gerek tenha bir yerde

Sen ey, sesini bir giz gibi kullanan
Ve acemiliğini bilen
Yığınlar içinde bir yalnız insan
Fıstık ağacına tırmanan
Ve gökyüzünü bilmeyen
Çünkü hiç bakmayan gökyüzüne

Toprağı bir çiftçi gibi tanıyan ama
Ve hayvanları bir çoban gibi

Ölüm bir kaçıştır yaşamdan
Bunu bilen
Yaşam bir bayramdır diyen
Eskileri hiç anlamayan
Ama Pir Sultan'ı ezberleyen

Ağlaman mı gerek tenha bir yerde
Acını gömüp içine

Suları akar durur
Doğduğun yerin, cılız da olsa güzeldir
Atları kişner
Çünkü diz boyu otla beslenir

Yayla bilmez turacı
Çocukluğuna çağırır seni, çocuk günlerine
Güneşte yanmış kara bir çocuk
Her sabah gün doğmadan kalkan
Her sabah daha da büyüyen
Her sabah bir başka sabahtır
Ve doğduğun yerde çocuklar çabuk büyür
Bu yüzden yola düşer erkence
Azığı biraz yeşil soğan biraz yufka

Söyle o zaman
Ne söyler ömrün çavlanı
Acını gömüp içine
Ağlaman mı gerek tenha bir yerde

Söyle o zaman
Gün boyu yaktığın otları
Çakırdikenlerini
Burnunu topraktan çıkarmış köstebeği
Boynunu uzatan yılanı
Kamyona doldurulmuş ırgatları
Ekin biçenleri
Birden başlayan ve geçen yağmuru
Ekinleri döğen doluyu

Söyle o zaman
Akşamı yorgun argın
Evin yolunu tutan insanları

Söyle o zaman
Bismillahla başlayan her bir işi
Üstüne başına sinmiştir çünkü
Ocağın isi gibi o günlerin her şeyi

Yaşam bir yoldur
Acı bir bağbozumudur onun içinde
Üzüm ve hüzün
Kimi zaman, bilesin
Yiğit bir yüzdür hüzün

Sağlam bas toprağa
Sevgi yüreğinden hiç gitmesin

Ali Püsküllüoğlu

Emre Kongar

Lise Sosyoloji Kitabı Üzerine

Tek kitap ilkesine uygun olarak, liselerin *Sosyoloji* kitabı da Prof. Dr. Âmiran Kurtkan tarafından hazırlanmış. Üç yüz bin basılan bu kitap, gereksinmeyi karşılayamadığı için olacak, kitapçılarda bulunmuyor. Demek, Türkiye'de üç yüz binden fazla genç kafa, bu kitaptakilere göre eğitilecek.

Kitap dil ve bilim açısından ayrı ayrı incelenebilir. Her iki konuda da, gerçekten üzerinde durulması gereken çok önemli noktalar var.

DİL SORUNU

Sosyoloji kitabı Atatürk'ün dil devrimine ters düşen bir biçimde yazılmış. Bütün sözcükler ve bilimsel terimler, arı Türkçenin dışında. İlginç olan nokta, dil devrimine karşı olan bu anlatım her şeyden önce yazarın kendisini tedirgin etmiş. Örneğin toplum yerine *cemiyet* diyor yazar. Sonra da *"cemiyet" kavramı ile ifâde edilen mânâ "dernek" kelimesiyle belirtilen mânâdan tamamen farklıdır* (s. 7) demek gereğini duyuyor. Oysa, toplum dese hiç de bu karışıklık olasılığı ortaya çıkmayacak.

Dil konusunda, yazarın bir başka tutumu, sorunu çok daha önemli kılıyor: Belli kavramlar, kullanılan eski terimlerin kökleri ya da sözcük anlamlarıyle açıklanmaya çalışılmış. Örneğin, *ihtilâl bozulma anlamına gelen bir kelimedir (s. 98), Sünnî kelimesi ehl-i sünnet mânâsını ifade eden... bir kelimedir. Bu itibarla Sünnîlerin gerçek mânâda İslâmı anlayan bir grup olmaları gerektiği isimlerinden de anlaşıldığı cihetle... (s. 130), İnkılâp kelimesi bir halden bir hale kâlb olmak... anlamına gelir (s. 101) Tekâmül "kemal" kökünden gelen bir kelimedir ve kemâle eriş... anlamına gelir (s. 78)* tümceleri, bilimsel kavram ve terimleri, etimolojik yöntemle açıklamak gibi bir yanılgıyı vurguluyor. Bilindiği gibi, her bilim dalı kendi teknik dilini ve terimlerini yaratır. Böylece gündelik yaşamda kullanılan sözcükler, o bilim dalına özgü yeni anlamlar kazanır ve belli kavramları simgeler. Biz, terimin ardındaki temel kavramı bir yana bırakıp, o terimi, sözcük kökleriyle açıklamaya çalışırsak, örneklerini yukarda gördüğümüz bilimsel yanılgılara düşmüş oluruz.

Üstelik yazar, kullandığı dilin gençlerce de anlaşılmaz olduğunun bilincinde. Çeşitli yerlerde, eski dille yazdıklarını ayraç içinde, yeni dille bir kez daha belirtme gereğini duymuş (s. 26, 78, 101).

Bilimsel terimleri eski dille yazmak ve sonra da bunları sözcük köklerine göre açıklamak, bilimin evrenselliği konusuna da gölge düşürüyor. Bütün bilimler gibi, toplumbilim de evrenseldir. Dolayısıyle, Türkçedeki her terimin, yabancı dillerde de bir karşılığı olması gerekir. Tersi de doğrudur bu yargının. Yabancı dillerdeki bilimsel terimlerin Türkçede de karşılıkları bulunmalıdır. Yazarın yabancı dillerdeki bilgisi, evrensel olan birtakım terimleri Türkçeye, saptırmadan aktarmaya yeterli değil. Örneğin şu tümceye bakalım: *Toynbee'nin belirttiği gibi, tabiat, elverişsiz şartlar (felâketler, kıtlıklar) meydana getirerek insanlara âdeta bir soru sorduğu zaman, insanlar medeniyet kurmak suretiyle bu soruyu cevapandırmaktadırlar* (s. 38). Burada, yazar, tarihçi Toynbee'nin İngilizcede *challange and response* diye kullanılan ve Türkçeye *meydan okuma ve karşı koyma* diye çevrilebilecek bir kavramını, *soru sorma ve cevap verme* diye aktarmış. Oysa, ne *soru*

sormada bir *meydan okuma* anlamı vardır, nede *cevap vermede* bir *karşı koyma*. Böylece, Toynbee'nin kavramı bütün anlamını yitirmektedir. Bu örnek bana, yazarın bir başka çevirisini anımsattı. Yazar Türkçeye çevirdiği bir kitapta *Columbia Üniversitesi'nin eski (ölü) Rektörü Butler*... anlamına gelen bir tümceyi, *Columbia Üniversitesinin rahmetli kiler şefi*... diye aktarmış (R.M. MacIver, Charles H. Page, *Cemiyet*, [çeviren Âmiran Kurtkan], İstanbul, Devlet Kitapları, 1969, s. 21). Bırakınız bir Amerikalı Hıristiyanı "rahmet-i rahmana" kavuşturmuş olmayı, yazar, rektörün adı olan ve İngilizce metinde büyük harfle yazılmış olan *Butler*'ı, *kiler şefi* diye Türkçeye çevirivermiş.

Arı dille konuşma ve düşünme, insana düşüncelerini oluşturma ve aktarmada ne ölçüde kolaylık sağlarsa, eski dille konuşma ve yazma da o ölçüde güçlük çıkarıyor. Hele bu eski dil, bir de yabancı sözcükleri içeren bir biçimde kullanılırsa, durum iyice zorlaşıyor. Örneğin yazar *sivil haklar* diye bir terim kullanmış (s. 109). Dikkat edildiği zaman, bu terimi, *yurttaşlık hakları* anlamında kullandığı anlaşılıyor. Oysa, *sivil* sözcüğü, yabancı dillerdeki anlamının tersine, Türkçede, *askerî* teriminin karşıtı olarak kullanılır. Yurttaşlık haklarından söz ederken, *sivil haklar* diyerek, genç kafalarda, konu sanki sivil-asker ayrımıyle ilgiliymiş gibi bir izlenime yol açmak neden? Dil kargaşasının bilimde kargaşaya yol açtığı gerçeğinin bir başka örneğini şu tümcede de bulabiliriz: *Fakat, sosyal hakların cemiyetteki sınıf farklarını tamamen ortadan kaldıracak kadar aşırı bir ölçüde tatbik edilmesi mümkün değildir* (s. 110). Bu tümcede önce *sosyal hakların .... tatbik edilmesi* deyişi üzerinde durmak gerekir. Toplumsal haklar *tatbik edilmez*, yani uygulanmaz. Bunlar, alınır, verilir, kabul edilir, kullanılır. Yukarıdaki deyiş, ancak *kullanılması* ya da *verilmesi* sözcükleri ile düzgün ve güzel bir nitelik kazanır. Bilimsel olarak da, toplumsal haklar, ya bu hakların sahiplerince *alınır* ya da *kullanılır*. Tepeden inmeci örneklerde bile, bunlar *tatbik edilmez, verilir*. İkinci olarak üzerinde durulması gereken nokta, *sosyal hakların aşırı bir ölçüde tatbik edilmesi* deyişidir. Nedir bundaki *aşırılık* ölçüsü? *Aşırılık*, toplumbilimsel bir kavram değildir. Kişiden kişiye, toplumdan topluma, zamandan zamana değişen öznel ve göreli bir kavramdır. Yazara göre aşırı olan bir toplumsal hak, okuyucuya göre hiç de aşırı olmayabilir.

Dil kargaşalığı ile, bilim kargaşalığının iç içe girdiği bir başka örnek şu sözcüklerde belirleniyor: *...sosyoloji bu bakımdan tarihî metodun yardımına müracaat etmektedir* (s. 17). Aslında toplumbilimin baş vurduğu, tarihsel yöntem değildir. Tarihsel yöntem, bütünüyle, toplumbilimin dışında kalır. Amacı, belgeler aracılığı ile, tarihsel olayları açığa çıkarmaktır. Toplumbilim, doğrudan doğruya, tarih biliminin bulgularından yararlanır. Yoksa, kendisi, tarih biliminin görevini yüklenerek, tarihsel olayları gün ışığına çıkarmaya çalışmaz. Gün ışığına çıkan olayların yorumlarından yararlanarak, ya da bunları kendi görüş açısına göre yorumlayarak, toplumbilimsel gerçekleri bulmaya çalışır. Bir başka deyişle, toplumbilimin yöntemiyle, tarihin yöntemi, bütünüyle farklıdır. Fakat, toplumbilim, bilimsel çözümlemelerinde, tarihin bulgularından yararlanır. Bu bulguları ortaya çıkarmak, toplumbilimin değil, tarihin görevidir. Yazar, kullandığı dilin karmaşıklığı içinde, bilim dalları arasındaki bu farkı da birbirine karıştırmış gözüküyor.

Dil ve terim sorununun yol açtığı bilimsel kargaşalık, kimi zaman konunun anlaşılmasına iyice engel olmaktadır. Örneğin, yazar, aynı sayfada hem *tatbikî sosyolojinin kantitatif analiz usullerini ihtiva ettiğini* söylemekte hem de *tatbiki sosyolojinin kalitatif tahlile yarayan metotlarından* söz etmektedir. (s. 16). Yazar, *kalitatif* ile *kantitatif* terimleri arasında kararsız gözüküyor ve öyle anlaşılıyor ki, *kalitatif* terimini de *kantitatif* yerine kullanmış. Çünkü, her iki terimi kullanarak yaptığı açıklama ve eleştirilerde de, bunların toplumun dar bir kesimi hakkında durağan bilgiler elde etmeye yaradığını belirtiyor. Toplumbilimin uygulamalı ve kuramsal yönleri olduğu açıktır. Fakat bu yönler, tüm bir bilimsel yaklaşım içinde birbirlerini bütünleştirir. Aralarında niteliksel ve niceliksel yöntem farkı vardır denilemez. Bilimsel yöntem tektir. Niceliksel ve nitelikşel diye ayrılamaz.

Yazar, pek çok yerde, bilimsel bir çalışmada yer alması kuşku uyandıran *iyi, kötü* gibi değer yargıları kullanmış. Oysa bilimde, doğru ve yanlış vardır. İyi ve kötü yoktur. Örneğin,

Atatürk'ten söz ederken onun *iyi görüş* sahibi olduğunu söylemektedir. Olsa olsa bu, *uzak görüşlülük*, ya da toplumsal olaylara doğru tanı (teşhis) koyabilme yeteneğidir. Yazar daha ileride de değineceğim gibi bu tür değer yargılarını, kitabın bilimselliğine kuşku duyuracak ölçüde çok kullanmış.

Kitabın dil konusundaki niteliklerini şöyle özetlemek olanaklı: 1- Dil, Atatürk'ün dil devrimine uygun değildir. 2- Anlaşılması son derece güçtür. 3- Eski terimlerle birlikte, yabancı terimlerin de kullanılmış olması, belli kavramları anlamlarından iyice saptırmaktadır. 4- Bu tür bir dil, yazarın, belli konuları anlatmak için bilinçli yaptığı bir seçimi yansıtmaktadır. Çünkü, belli kavramlar, etimolojik yaklaşımla açıklanmaya çalışılmıştır. 5- Yazarın kendisi de, dilinin anlaşılabilirliği konusunda birtakım kuşkulara düştüğünden, zaman zaman yeni dille açıklamalar yapmak gereğini duymuştur. Böylece kitap dil bakımından hiç bir ölçüte göre tutarlı değildir.

İDEOLOJİK SORUN: TOPLUMDA BİRÖRNEKLİĞE YÖNELİŞ

Kitabın genel havası, bireylerarası farklılıkların ve toplum içindeki değişik görüşlerin *kötü* olduğu yargısını yansıtmaktadır. Oysa, gerek çağdaş toplumların gereği, gerekse insan onurunun birinci koşulu, bireyle toplum, bireyle grup, gruplarla gruplar ve gruplarla toplum arasında çeşitli görüş ve düşünce farklılıklarının bulunması ve bunların birlikte yaşamasıdır. Yazar bu ideolojik yanlılığını kitabın her yerine serpiştirmiş. Bununla birlikte, özellikle birey-toplum ilişkileri, birlik (yazarın deyimiyle *vahdet)* kavramı ve siyasal partilere ilişkin düşünce ve kavramlar, bu ideolojik yanlılığı en açık biçimde yansıtan bölümler.

Yazar uzun uzun, her fırsatta, birlik ve bütünlük kavramlarının gerekliliğinden söz ediyor. Hatta bu kavramı toplumsal gelişmenin ön koşulu sayıyor: *Sosyal gelişmenin mühim bir şartı daha vardır ve bu da fertlerde mânâ etrafında bütünleşme şuurunun kökleşmiş olması şartıdır* (s. 111). Oysa bu görüş, artık yanlışlığı kanıtlanmış ve bu nedenle de bırakılmış olan yapısal-işlevsel düşünce okulunun bir yansımasıdır. Aslında basit mantık bile bu savın yanlışlığını ortaya koyar: Herkes, aynı düşüncede ise ve birörnek bir nitelik taşıyorsa, toplum nasıl değişebilir? Değişme olmayınca da gelişme nasıl olur? Yazar, bütünleşme kavramının kendince önemini, bilimsel terimleri saptırarak vurgulamayı sürdürüyor ve yine, toplumbilimin bıraktığı bir kavramı, "toplumsal çözülme" kavramını, *mânâ etrafında bütünleşmenin azalması* diye tanımlıyor (s. 122). Oysa çağdaş toplumbilimin artık bıraktığı "toplumsal çözülme" kavramının bile, böyle bir azalma ile ilgisi yoktur. Toplumsal yapının çeşitli öğeleri arasındaki uyumsuzluğa, birtakım Batılı toplumbilimciler toplumsal çözülme demişler, sonradan da bu kavramın geçersizliğini görüp kullanmaktan vazgeçmişlerdir. Çünkü bu uyumsuzluğun bile çeşitli öğeler arasındaki etkileşimi engellemediği gözlenmiştir. Etkileşim sürdükçe de (bu etkileşim öğelerin birbirini ortadan kaldırmasına yol açsa bile) çözülmeden söz edilemiyor, çünkü, toplumsal bütünlük, başka bir denge noktasında sağlanıyor. Bu arada, kitapta layikliğin de bütünlüğü sağlayamadığı belirtildikten sonra (s. 124) İslamlığın bu bütünlüğü ve layikliği kapsadığı öne sürülüyor (s. 124). Bütün bunlara ek olarak, dinin toplumsal çözülmeye yol açmasının suçu da layikliğe yüklenmiş (s. 128). Üstelik, birlik düşüncesinin yokluğunun, adaleti bile ortadan kaldıracağı belirtilmiş (s. 111). Adaletin yok olması ise yargıçların da haksız kazanç peşinde koşmalarına bağlanıyor. Oysa, kuralcı bir yapıya sahip olan hukukun, kişisel niteliklerden en az etkilendiği, üzerinde tartışılamayacak gerçeklerden biridir.

Prof. Dr. Doğan Aksan

TARTIŞILAN SÖZCÜKLER

10 lira

Yazarın, birlik ve bütünlük (kendi deyimiyle *vahdet)* ilkesi üzerinde neden bu denli ağırlıkla durduğu aslında şu iki tümce ile anlaşılıyor: 1- *İslâmiyetin imanla ilgili inanç kaidelerinin ...özü vahdet... akidesidir* (s. 128). 2- *Planlama esas itibarıyla ilmî olan bir kaidenin yani bütüncü görüşün veya başka bir ifade ile birlik (vahdet) prensibinin tatbikatıdır* (s. 124) Bir de bunlara *...hangi istikamette yeni bir organizasyon tarzının gerçekleştirilmesinin doğru olabileceğine... karar vermek vazifesi ile yüklü olan ilim sosyolojidir* (s. 14) yargısını eklersek, yazarın kafasında, lise öğrencilerine karşı yüklendiği görev ve bu görevi nasıl yerine getirdiği ortaya çıkmış olur: Bir toplum için doğru yolu toplumbilim gösterir. *Sosyoloji* kitabının gösterdiği doğru yol ise, İslam dinine göre yapılacak bir toplumsal planlamadır. Çünkü toplumumuzun tek kurtuluş yolu olan *vahdet* ancak böyle sağlanır.

BİREY-TOPLUM İLİŞKİLERİ VE BASKICI YAKLAŞIM

Yazar, birörnekliğin övgüsü uğruna toplumbilimsel ve ruhbilimsel kavramları istediği gibi çarpıtarak aktarmış gençlere. Hangi lise ruhbilim öğretmeni *şahsiyetin* şu tanımını daha önce duymuştur acaba? *Her cemiyette o cemiyetin kendi âzâlarından istediği vasıflara, iyi ve doğru standartlarına ve kıymet hükümlerine uygun düşen davranışları benimsemiş olan normal ve yaygın âzâ tipine şahsiyet denir. Bu standart ölçülere ve bu değerlere uygun olmayan kimselerin tutumları ise sapık tutumlar olarak kabul edilir* (s. 51). Bu tanımlardaki toplumbilimsel yanılgılar şöyle özetlenebilir: 1- Hiç bir toplum, bireylerinden tek bir kalıba göre davranış biçimi beklemez. Çünkü hiç bir toplum bu ölçüde birörnek değildir. Her toplumda pek çok alt kültür ve alt grup vardır. Türkiye'deki en belirgin alt kültürler, köy ve kent olarak ayrılabilir. 2- Bu gerçeğin farkında olan yazar, *iyi ve doğru standartlarına* uygunluk arıyor. Fakat *iyi ve doğruyu* kim saptayacak? (Yazar belki bu görevle de kendisini yükümlü sayıyor olabilir). Bilimde böyle değer yargıları olmaz. 3- Yazarın tanımına göre, aslında her toplumda herkes sapıktır. Çünkü hiç bir toplumda hiç kimse *standart ölçülere ve değerlere* uygun değildir. Belki bir gün Huxley'in *Yeni Dünya*'sı ya da Orwell'in *1984*'ü gerçekleşirse, o zaman *standart insanlardan* söz etmek olanağı doğar. Fakat yazar, açıkça *...sosyolojinin geniş mânâda sosyal düzenle ilgili bir ilim olduğunu ifade edebiliriz* diyerek, bu *düzenli ve birörnek* toplumda, toplumbilimin de işlevini belirliyor.

TOPLUM YAPISI, SINIF KAVRAMI VE EKONOMİK KALKINMA

Yazar, bir toplumun sahip olduğu nitelikler açısından, *cemaat* ve *cemiyet* ayrımı yapıyor. *Cemiyet* dediği yapının maddî çıkarlara, *cemaat* dediği yapının da manevî doyuma dayandığını öne sürdükten sonra, hem bu iki tür toplum biçiminin birbirini, izlediğini hem de, yirminci yüzyılda, *cemaat* tipi topluma bir dönüş olduğunu söylüyor (s. 75). Bu ayrım ve bu yaklaşım, artık çağdaş toplumbilimin bir yana bıraktığı yaklaşımdır. Çünkü, yazarın *cemaat* dediği ve sanayi öncesi toplumların niteliklerini yansıtan model ile *cemiyet* dediği ve sanayi toplumlarının niteliklerini yansıtan model arasında bireyin davranışları bakımından girişimler ve çakışmalar olduğu kesinlikle saptanmıştır. Bu nedenle, bu ayrımı yapan yapısal-işlevsel okulun çağdaş düşünürlerinden Parsons bile, artık, konuyu ayrı toplum modelleri biçiminde değil, insanın çeşitli davranışları biçiminde ele almaktadır. Ayrıca, çağdaş toplumların maddî çıkarlara, geleneksel toplumların da manevî doyumlara dayandığını öne sürmek doğru değildir. Çünkü, her iki tür toplum da, üretim biçimlerine bağlı olarak gerek ortak çıkarlar, gerekse sınıflararası sömürü bakımından *maddeci* ve *manacı* olarak ayrılamazlar. Her ikisinde de maddi çıkarlar aynı ölçüde önemlidir. Konu, sanayi toplumlarıyle, sanayi öncesi toplumları arasındaki üretim biçimi farkı açısından incelenebilir. Böyle bir incelemede, maddeye verilen önem ancak para ekonomisinin gelişmesi açısından bir ekonomik sorun olarak ele alınır.

Ayrıca, yirminci yüzyılda, toplumların yeniden sanayi öncesi toplum yapılarına döndüğünü söylemek, bütün bilimsel bulgulara ay-

kırıdır. Olsa olsa, bu, bir geriye dönüş özlemini belirler.

Yazarın sınıf kavramı da kıta Avrupa toplumbiliminin bütün bulgu ve kuramları bir yana itilerek yalnızca tüketim biçimine dayandırılmış (s. 49). Oysa, Birleşik Amerika toplumbilimini yansıtan bu görüşte, yazarın *sınıf* dediği olguya İngilizcede SES (sosyo-ekonomik statü) denmektedir. Sınıf ise, ancak insanların üretim araçları karşısındaki durumlarıyle ve bu durumları hakkında sahip oldukları bilinçle bağlantılı olarak tanımlanabilir.

Yazar, kendine özgü *sınıf* anlayışı içinde, aydınları da bir sınıf olarak belirliyor ve 1– Aydınların tekniği geliştiren sınıf olduğunu (s. 81), 2– toplumu ancak aydınların yönetebileceğini (s. 32), 3– aydınların *tabii liderler* olduğunu (s. 128) söylüyor. Bu her üç yargı da bilimsel değildir. Ayrıca toplumun yönetimi bakımından da, yazarın kullandığı "doğal lider" gibi bütün bilimselliğini yitirmiş bir kavram açısından da, demokratik bir toplum yapısında kabul edilemeyecek ölçüde seçkinci bir yaklaşımı belirlemektedir.

Yazar, bu sınıf anlayışı içinde, bir ulusun ekonomik kalkınmasını da orta sınıf dediği kişilerin çoğalmasına ve gelişmesine bağlıyor. Fakat hemen ardından, düşük ulusal geliri olan ülkelerde, toplumsal adalet sağlamak amacıyle yoksullara daha geniş olanaklar tanımanın ancak *sefalette eşitliğe* yol açacağını söyleyerek (s. 116) toplumsal eşitsizlik yoluyle kalkınma görüşünü vurguluyor. Genel olarak verdiği bu yargıyı, Türkiye'ye de aynıyle uyguluyor (s. 50).

Farklı sınıflar arasındaki soyaçekim özelliklerinin de farklı olduğunu belirten yazar, *biyolojik verasetin en iyi karakteristikler halinde göze çarptığı sınıfların orta tabakaya mensup sınıflar olduğunu belirten sosyologlar vardır* (s. 84–85) diyerek, toplumsal seçkinciliğini, biyolojik ırkçılık benzeri bir görüşle vurguluyor. Aynı çerçeve içinde yazarın yoksul çocuklar için bulduğu çözüm de şu: *Bu tabakadaki çocukların hepsinin burslu okutulmaları halinde ise eğitim masrafları çok ağırlık kazanacağı için, diğer yatırımları kısmak zarureti hasıl olur ve dengeli iktisadî gelişme tehlikeye girer. Bundan ötürü bu çocukların en kabiliyetli olanlarına şartlı burslar verilerek, bunlar en çok ihtiyaç duyulan sahalara (meselâ orta dereceli, teknik eğitime) sevkedilebilir. Keza bunların kalkınmamış bölgelerde kurulacak sanayie bir müddet hizmet etmeleri şart koşulabilir.* (s. 127). Görüldüğü gibi yazarın kalkınma ve toplumsal adalet konusundaki görüşleri, on sekizinci yüzyıl İngiliz anamalcılığının (kapitalizminin) acımasız sömürü dönemini yansıtıyor.

Bu ilkeler çerçevesinde yazar, ulusal sanayiin gelişmesini *iktisadî milliyetçilik şuuruna* sahip olma koşuluna bağlıyor (s. 111). Böyle bir bilincin nasıl ve nereden yaratılacağı ise, hiç değinilmeyen konular arasında. Üretim biçiminden ve girişimcileri, dış kaynaklarla işbirliğine yönelten zorlamalardan hiç söz edilmemiş. Oysa, anamalcı dizgenin (sistemin) belirlediği bu zorunluluklara değinmeyen yazar, üretim öğelerini belirtirken, *istihsalin faktörleri ise, emek, sermaye, tabiat ve teşebbüs faktörleridir* (s. 107) diyerek, girişimciliği de üretim öğesi sayıp, kafasındaki modelin anamalcı üretim biçimi olduğunu açıkça ortaya koyuyor. Bu arada, ekonomik kalkınma ile birlikte, sosyal gelişmeyi de çözüme bağlayan yazar, bu gelişmeyi *memur kitlesinin maddi bakımdan tatmin edilmesi* ile olanaklı görüyor (s. 112). Böylece, memurlar, (orta sınıf) aydınlar olarak ülkeyi belli tepeden inmeci modellere göre yönetip geliştirecekler.

ULUSÇULUK KONUSUNDAKİ YANILGILAR

Yazar 101 ile 104'üncü sayfalarda özellikle *milliyetçilik* kavramı üzerinde duruyor. Buradaki düşüncelerin pek çoğu tartışmalı. Fakat iki temel yargı, bütünüyle bilime ve Osmanlı -Türk toplumsal gerçeğine aykırı. Bunlardan biri, Batı'nın, *bütünleştirici milliyetçilik* kavramına sahip olmadığı savıdır. Yazar, *milliyetçilik fikrinin* bütünüyle bir Batı ürünü olduğunu ya bilmiyor, ya da bilmezlikten geliyor. Bilindiği gibi, ulusçuluk akımları, anamalcı gelişmelerin sonucu olarak Batı'da başlamıştır. Üstelik, bu akımlar, Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışında da ideolojik olarak son derece önemli bir yere sahiptirler. Yazar ikinci olarak, Osmanlılarda, Türkçülük akımının başlamasından önce de, Türk bilincinin var olduğunu varsayan yargılarda bulunmuş. Oysa, Osman-

lılardaki Türkçülük akımı da, bütün öteki ulusçuluk akımları gibi, Fransız devriminden sonra başlamıştır. Buna ek olarak, Türkçülük akımı, yıkılan bir imparatorluğun yerine yeni bir ulusal devlet kurma görüşüne ancak Atatürk'te erişmiş, ondan önce, imparatorluk ile özdeş nitelik taşımıştır.

DEMOKRASİYE AYKIRI BİR SİYASAL PARTİLER ANLAYIŞI

Yazar, siyasal partilerin, bir ülkedeki, çeşitli görüşleri temsil etmek için örgütlendikleri ve bu yüzden de farklı çıkarları ve düşünceleri savundukları gerçeğini görmezlikten geliyor. Oysa, farklı partilerin, farklı çıkar ve görüşleri temsil etmeleri, demokrasinin vazgeçilmez en önemli öğesidir. Kitapta ...*programları birbirinden farklı olan siyasî partilerden bazıları, en ciddî dış tehlike hallerinde bile, millî birlik ve sosyal gelişme fikri istikametinde, diğer partilerle aynı paralele giremeyecek kadar arı bir menfaat politikası takip edebiliyorlarsa, sosyal bakımdan gelişme imkânı yine tehlikeye girer* (s. 123) deniliyor. Böylece, yazar, ulusal çıkarlar hakkında düşünce ayrılığım, siyasal partiler düzeyinde bile kabul etmiyor. (Daha önce, bireyler düzeyinde birörnekliğin vurgulandığı anımsanırsa, yazarın kafasındaki toplum modeli daha belirgin olarak ortaya çıkabilir.) Yazarın bu görüşünde, siyasal partilerin toplumsal işlevi ve yararlılığı konusunda duyulan kuşkular etken olmuş. Örneğin şu cümle, yazarın siyasal partileri nasıl gördüğünü açıkça belirtiyor: *Bu türlü ülkelerde, millî menfaatleri, parti menfaatlerinden üstün tutma davranışı müesseseleşmemiş ve âdetleşmemiştir* (s. 123). Böylece, her siyasal partinin, temsil ettiği görüşlerin, ulusal çıkarların belli biçimde yorumuna dayandığı ve halkın bir kesiminin inançlarını yansıttığı gerçeği, açıkça yadsınıyor.

GENEL OLARAK EKSİK VE YANILGILI BİLGİLERDEN ÖRNEKLER

Bilim, yalnızca, doğal bilimler olarak ele alınmış, toplumsal bilimler savsaklanmış (s. 112). Toplumsal gelişme kavramı (yazarın deyimiyle *sosyal gelişme)* yanlı ve eksik olarak ele alınmış (s. 108–109). Kavramın temelinde yatan, insan-doğa ve insan-insan çelişkisinin çözümüne yöneliş, anlatılmamış.

Gökalp'ın, yaşadığı dönem için büyük önem taşıyan, fakat, günümüzde geçerliliğini yitirmiş olan çözümleri, geleceğimiz için doğruymuş gibi sunulmuş (s. 62–63). Maddî kültür, manevî kültür ayrımları yanlış yapılmış (s. 60–61). Maddi kültüre biçim, manevî kültüre öz denilmiş ve bunlar birbirinden ayrı varlıklarmış gibi anlatılmış. Oysa, maddi kültür, manevî kültürden çok daha hızla değişir ve onu etkiler. Örneğin, kara ulaşım araçlarının gelişmesi bir maddî kültür öğesidir. Bu gelişmeye uygun manevî kültür, otobüsün üstüne "Bismillahirrahmanirrahim" asarak, hiç bir trafik kuralına aldırmadan yola çıkmak değildir. Gerekli manevî kültür, maddî kültüre uygun gelişmezse (ki Türkiye'de bu konuda gelişmemiştir), ülkenin trafik kazaları, en büyük doğal yıkımlardan bile daha çok can kaybına yol açar.

Yazar, resmî örgütlenme ile resmî olmayan örgütlenme kavramlarını birbirinin yerine geçen olgular olarak belirlemiş (s. 59). Oysa, her grubun hem resmî olan hem de resmî olmayan ilişkileri ve örgütlenmeleri vardır.

Gökalp'm Turan düşüncesi bir "millet sevgisi" ve "millî birlik" kavramı olarak ele alınmış (s. 36), Turancılık akımının öteki yönlerine gereğince değinilmemiş. Sabahaddin Bey üzerindeki yargılar, yazarın öznel görüşlerini yansıtıyor. Örneğin, hiç gereği yokken, yazar, Sabahaddin Bey'in, *hiç bir siyasî partiye kin duymaksızın* çalıştığını söylüyor (s. 34).

Köy tiplerinde, büyük çiftliklerden söz edilmiş. Fakat, kırsal kesimdeki toprak mülkiyeti dağılımına değinilmemiş (s. 38–43).

Yazar, çocuğun, annenin göğsü ile süt şişesinin ağzı arasındaki farkı anlamadığını söyleyerek, çağdaş ruhbilimin bulgularını yadsımış (s. 10).

Sosyalleşmenin başarısız şekilleri mücadeleler ve ihtilâflardır denilerek, çağdaş toplumun yapısı ve işleyişi de yadsınmış. (Bu yargı hiç kuşkusuz, yazarın kafasındaki birörnek ve uyumlu toplum düşüncesine uygun) (s. 12).

Toplumbilime toplumun bütün siyasal, toplumsal ve ekonomik güçlerinin üzerinde bir "düzenleyicilik" işlevi yüklenerek, seçkinci bir yaklaşım belirtilmiş (s. 14).

Yazar, Durkheim'in intihar olayını dil ile ilişkilendirerek incelediğini söylemiş (s. 18). Oysa, Durkheim, bu öğeye bakmamıştır. Ayrıca toplum yapısını, *mukaveleci* görüşlerle açıklayanlar arasında, bu görüşün asıl savunucusu olan Rousseau'dan da söz etmemiş (s. 20). Bütün bunlara ek olarak Freud'un kuramım yalnızca *şehvet içgüdüsüne* bağlı olarak belirlemiş (s. 23). Böylece, Freud okulunu hem eksik, hem de yanılgılı olarak aktarmış.

Kitapta en küçük toplumsal birimin, birey yerine aile olduğu söylenmiş (s. 25). Böylece çağdaş toplumbilimin en temel kavramlarından ve öğelerinden biri olan "rol kuramı" yadsınmış. Bilindiği gibi, çağdaş toplumbilime göre, toplum içindeki kişi, toplumun kendinden beklediği davranışları, yani "rolleri" yerine getiren bir "birey"dir. Böylece, kişi toplumsal roller yoluyle, toplumsallaşır ve kişiliğin ötesinde, bireylik niteliği kazanır.

Yazar, Durkheim'in kullandığı mekanik dayanışma ve organik dayanışma terimlerini Tönnies'e mal ederek yanılmıştır (s. 27). Ayrıca bu kavramları da yanlış kullanmış, *cemaatteki* mekanik dayanışmaya organik, *cemiyetteki* organik dayanışmaya ise mekanik demiştir. Ayrıca, Marx'ın toplumsal değişmeyi yalnızca *istihsal vasıtaları tekniğine* bağlı olarak açıkladığını söyleyerek, bu kuramı da eksik ve yanlış olarak aktarmıştır (s. 31).

Türkiye'de erkeklere oranla kadınların çok olduğunu söylemiştir. Bu yanlıştır. Türkiye'de 1945–1970 arasında, durum tam tersidir.

İşbölümüne dayanan dayanışmanın mekanik olduğu belirtilmiştir (s. 56). Oysa, bu tür dayanışma, mekanik değil, organik dayanışmadır.

Reklam ve propaganda, kitapta eksik ve yanlış olarak tanımlanmıştır (s. 56). Yazar, ayrıca otoriter gruplarda, önderin yalnızca korkuya dayandığını söyleyerek, çağdaş toplumsal ruhbilimin bulgularını yadsımıştır (s. 58).

Farklı kültürlerin etkileşimleri konusundaki kültürleşme ve kültürlenme gibi sosyal antropoloji biliminin kavramlarını, *alıştırma* ve *telkin* gibi, bilimsel olmayan terimlerle anlatmaya çalışmıştır (s. 71).

Toplumsal değişme kavramı, hareketlilik ve bütünleşme olarak ele alınmış, böylece, hem eksik hem de yanlış bir yaklaşım belirlenmiştir.

Yitirdiklerimiz:

MUSTAFA REŞİT ÖZSOY

Kurumumuz üyelerinden Mustafa Reşit Özsoy, kasım ayı sonlarında dünyaya gözlerini kapamıştır.

Mustafa Reşit Özsoy, 1884'te İstanbul'da doğmuştu. Adliye müsteşarlığı, Kayseri milletvekilliği yapmıştı.

Anısı önünde saygı ile eğiliriz.

T D K

Yazar Osmanlılarda, dirliğin, babadan oğula aktarılmadığını söyleyerek, tarihin önemli bir kesimini kapsayan uygulamayı gerçeğe uygun olmayan bir biçimde aktarmıştır (s. 95).

Toplumsal değişme, değiştirme, "ihtilâl", "inkilâp" planlama gibi kavramlar, aralarındaki bilimsel ilişkiler belirlenerek ve çağdaş toplumbilimin bulgularına uygun bir biçimde işlenmemiş (s. 98–105). Devletin rolü de doğru ve bilimsel olarak ele alınmamış.

Anomi kavramı, hedefsizlik olarak eksik biçimde tanımlanmış (s. 108). Oysa, kavramın çok önemli bir parçasını, kuralsızlık oluşturur.

Yukarda, kitapta gözüme çarpan birtakım eksiklik ve yanlışlıklardan örnekler verdim. Yer darlığı nedeniyle değinmediğim daha pek çok tartışmalı nokta var. Bunların bir bölümü, yaklaşım ve değerlendirme yanlılıklarını ve bilimsel sapmaları vurguluyor. Fakat bunların belirlenmesi ve tartışılması, elimizdeki kitabın oylumundan daha geniş bir yapıtın ortaya konulmasını gerektirmektedir. Bu nedenle, ana konulara ve birtakım örneklere değinmekle yetindim.

Ali Yüce

"TELLİ KUR'AN"

Biz ki telli Kur'anız
Parmak verdik size
Mızrap verdik ey ozan
Her parmağın ucunda
Binlerce göz kulak verdik
Biz ki halk soyundanız
Türküler cumhuriyetiyiz
Ezgilere ağız verdik
Dil verdik sözcüklere

Günah kılınmıştır onlara
Ordular toplar tüfekler
Öldürmek ayıp kılınmıştır
Onlar ki türkü bilmezler
Yürekleri taş kılınmıştır
Ellerimiz uzak ellerinden
Biz ki telli Kur'anız
Parmakla okunanız

Bilmezler mi ki
Biz her gelene vereniz
Alan değiliz her geçenden
Açsanız ekmek verdik
Kumaş verdik çıplaksanız
Kuşa kanat ağaca yaprak verdik
Apaçık de ki onlara

Biz toprak soyundanız
Emekle okunanız

De ki onlara ey Ruhi
Nefreti öğretmedik kimseye
Hiç usanmadan sevenleriz
Biz ki telli Kur'anız
Doğruların doğrusuyuz
Yalan değmedi tellerimize
Apaçık bildir ki onlara
Biz insan cumhuriyetiyiz
Nakışız türküyüz halkız
Evrensel merhabayız

Ali Yüce

Mehmet Salihoğlu

Kargaların Ekine Saldırısı

Atatürk'ün dilimizde başlattığı devrim, yabancılaşmaya karşı ulusal bilincin bir tepkisi sayılabilir. Osmanlı İmparatorluğu yüzyıllarca üç kıtaya yayılmış olarak yaşadı. Kapsadığı çeşitli kavimleri, ekinleri özümseyemediği için de, Türk halkına yabancı, melez bir devlet dili oluşturdu. Bu imparatorluğun yıkılmasından sonra artık böyle bir dille, yöneldiğimiz çağdaş uygarlığın getirdiği düşünceleri, kavramları anlatmak, onları halkın düzeyine indirmek olanağı kalmamıştı. Yamalı bohçayı andıran Osmanlı İmparatorluğunun yerini Türkiye Cumhuriyetinin alması bir rastlantı değildi. Bu, Fransız devriminin yüz elli yıl önce Avrupa ülkelerinde başlattığı uluslaşma sürecinin doğal bir sonucu olan büyük bir devrim olayı idi. İki yüz yıllık Batılılaşma çabalarımızın, toplumumuzun bilincinde yarattığı birikimlerin bir sonucu idi. Nitekim, imparatorluk çatısı altındaki Balkan ülkeleri ile Arap ülkelerinde, on dokuzuncu yüzyılda Osmanlı yönetimine karşı baş gösteren bağımsızlık savaşlarının temel nedeni de, Fransız devriminin insanlığa getirdiği özgürlük, eşitlik, kardeşlik düşüncelerinin o kavimlerin bilincinde yaktığı, tutuşturduğu bağımsızlık duyguları olmuştur. Tarih sahnesine güçlü bir patlama olarak çıkıp, ortaçağın Avrupa'daki derebeylik düzenlerini birbirinin ardı sıra yerle bir eden özgürlük rüzgârının arkasındaki toplum gerçeği, aslında ulusçuluk akımıdır. Her ülkede dil, toprak ve kültür birliğine dayanan yeni toplum birimlerinin, ulusların doğması, imparatorlukların artık sonunun geldiğini haber veriyordu. Bu yeni etkenlerle koşullar içinde, Trablus, Balkan ve Birinci Dünya Savaşlarının bize getirdiği yenilgiler, bardağı taşıran damlalardan başka bir şey değillerdi. Yıkılma, parçalanma nedenleri Osmanlı İmparatorluğunun yapısından geliyordu çünkü. Bu yapının, on yedinci yüzyıldan bu yana Batı'da gelişmekte olan akılcı, deneyci yeni düşüncenin, hümanizma akımının dışında kalması, onlara ayak uyduramamasından geliyordu.

Osmanlı İmparatorluğunun temel mayası ile geniş yönetim kadrolarını oluşturan Türklerin, batmakta olan gemiden, öteki uluslar gibi canlarını kurtarmaya bakmaları, kaçınılmaz bir zorunluk olmuştu. Böylece, anayurt sayılabilecek belirli bir toprak parçası üzerinde çağdaş bir devlet çatısı altında artık Türk olarak yaşanılacaktı. Kendi dilimiz, kültürümüz, tarihsel, toplumsal gerçeklerimizle arınmış, ayıklanmış olarak. Ve bağımsız, özgür, ulusal bir devlet çatısı altında derlenip toparlanarak! Biz Türkler için de başka bir yol kalmamıştı. Olayların bu akışına bilimsel açıdan bakabilenler, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında beliren Jöntürk hareketini, Birinci, İkinci Meşrutiyet hareketlerini, İttihat ve Terakki Partisinin doğuşu ile batışını olduğu gibi, Mustafa Kemal Atatürk'ün ortaya çıkışı ile yaptığı büyük devrimin anlamını da daha iyi, daha kolay kavrayabileceklerdir sanıyorum. Ne Türk devrimi bir rastlantıdır, ne de Atatürk. Tarihin akışını, toplum olaylarının sosyo-ekonomik nedenlerini, bunların birer yansıması olan din, kültür, sanat olaylarını doğru olarak değerlendiremeyenlerdir ki, ırmak gibi akıp giden toplumsal gelişmeye karşı çıkabileceklerini sanarak direnç gösterir, sonra da birer ot, birer çalı çırpı yığını gibi sürüklenmekten kendilerini kurtaramazlar. Dil devrimi hiç kuşku yok ki, bireysel bir zorlama ile değil, tarihsel, siyasal, ekinsel gelişmemizin ortaya koyduğu uluslaşma sürecinin doğal bir sonucu olarak meydana gelmiş-

tir. İmparatorluk dönemi için geçerli olan eski değerlerin zamanla yaşarlığını yitirmesi yüzünden, yöneldiğimiz çağdaş Batı uygarlığının kavramlarına uygun bir düşünce biçimine ulaşmamız için, iki yol vardı. Ya eski Osmanlı aydınlarının yaptığı gibi, girilen yeni uygarlığın temel dilleri olan Latince ile Yunancayı okullarımızda öğretmek; ya da kendi anadilimizin eklerine, köklerine ve kurallarına dayanarak yeni kavramları, yeni düşünceleri anlatmaya çalışmak. Atatürk ulusal olan bu ikinci yolu seçmekle, gelecekteki kültürümüzü de, düşünce bağımsızlığımızı da güvence altına almış oluyordu. Bir yandan Arapça, Farsça sözcüklerle dil kurallarının dilimizden atılmasına çalışılırken ve atılan sözcükler yerine halk dilinden ya da kendi köklerimizden üretilip türetilen yeni sözcükler konulurken, bir yandan da Batı'dan gelen yabancı sözcüklere karşılıklar aramaktan daha doğal, daha ulusal, daha bilimsel bir yol, bir yöntem olabilir miydi? Atatürk'ün asıl büyüklüğü, ulusun, halkın bilincindeki gelişme, ilerleme eğilimlerini, dileklerini herkesten önce sezerek, onları tarihsel yörüngesine oturtmayı bilmesinde saklıdır. Evrimle bir gün nasıl olsa varılacak olan aşamalara, yitirilen zamanları kazanmak için Atatürk, ulusa mal ettiği atılım, devrim gücüyle varmasını bilmiş büyük bir önderdir. O bu niteliğini başka bir nedenle şöyle dile getirmiştir: "Ulusal Kurtuluş Savaşına benimle birlikte başlayan yolculardan kimileri, ulusal yaşamın bugünkü layik Cumhuriyete ve Cumhuriyet yasalarına değin gelen gelişmesinde, kendi düşünce ve ruh yapılarının kavrama sınırları bittikçe, bana karşı durmaya ve direnmeye geçmişlerdir. Ben ulusun vicdanında ve bağımsızlığında sezdiğim büyük ilerleme eğilimini, ulusal bir sır gibi vicdanımda taşıyarak, adım adım bütün toplumumuza benimsetip uygulatmak zorundaydım." Ulusal Kurtuluş Savaşında O'nun önderliğinde birleşip sonradan yaptığı devrimlerin özünü kavrayamayan ve bu yüzden O'na karşı çıkanların, hiç olmazsa, Osmanlı İmparatorluğu döneminde yetişmiş olmak gibi bir özürleri vardı. Ya onun kurduğu bağımsız, çağdaş, halkçı, devrimci Türkiye Cumhuriyetinde yetişip de, O'nun sağladığı layik devlet ortamından yararlanarak, O'na karşı olan sözde okumuşlara ne buyurulur? Onlar kendilerine ne gibi bir özür bulabilecekler dir? Atatürk'ün ulusçuluğu, halkçılığı, devrimciliği, özgürlükçülüğü, akılcılığı, insancıllığı hepimize yol gösterecek, onur verecek denli çağdaş, ileri, gerçekçi bir düzeyde ışıl ışıl parlarken, bizi yeni baskı düzenlerine, yeni bağnazlıklara, karanlıklara itmek isteyenlere karşı daha ne zamana kadar ödün verecek, susacağız? Türk ulusunu, yüksek bir insanlık ülküsü, gerçekçi bir ulusal bilinç çevresinde toplayarak çağdaş uygarlık düzeyinin bile üstüne çıkarmayı amaç bilen Atatürk devrimleri bir bütündür, parçalanamaz. Bu bütünlük içinde ise dil devrimi, ekinsel, düşünsel, ulusal nitelikleriyle en özgün, en dirimsel olanıdır. Gelgelelim bugün adına yanlış olarak milliyetçi diyen tutucu, gerici, gelenekçi bir azınlık, halkı olmayan dermeçatma bir siyasal güce dayanarak çağdaş birçok değerlerimiz gibi dildeki özleşmeyi, arılaşmayı da örselemekte, akarsuları gerisingeriye akıtmaya çalışmakta, hem de bunu Cumhuriyet okullarının kitaplarına girecek denli büyük bir pervasızlıkla yapmaktadır. Kargaların ekinlere saldırısını andıran bu çullanış, dilimizin ulusal bilinçten kaynaklanan duru ırmağını ne ölçüde kirletebilecektir bilmiyoruz. Bizi asıl kaygılandıran, bugünkü Hükümet Partileri içinde bile dilde özleştirmeye karşı olmayan kimi politikacılar varken, Millî Eğitim Bakanlığı gibi geleceğimizden sorumlu çok önemli bir bakanlıkta, gözler önünde başlatılan dil gericiliğinin, kültür kıyıcılığının, yetişmekte olan çocuklarımızın kafalarını karıştırarak, onların gelişmelerine getireceği tehlikelerdir. Çünkü insanlar en iyi, anadilleri ile düşünür, onunla kavrarlar gerçeği. Yeni ders kitaplarından rasgele seçilen şu eski sözcüklerin orta kuşaklarca bile anlaşılması bir sorun iken, bugünün gençlerince anlaşılması beklenilebilir mi? Cumhuriyetten önce yetişenler, o zamanki okullarda Türkçe ile birlikte Arapça, Farsça dilbilgisi okudukları için Osmanlıca denilen eski dili anlamakta güçlük çekmezlerdi. Bugünün Türk genci "küllî, devrî, mutad, vakıa, bakiye, inhiraf, aza, namzet, diyergâm, cemiyet, temayül, cazibe, sunnî, nev'î, tazyik, tesir, idrak, umumî, mânâ, safa, tarz, kaide...." gibi eski sözcükler yerine, devrimin getirdiği: "Bütünsel, dönel, alışılmış, olgu, kalan, sapma, üye, aday, özgeci, toplum, eğilim, çekim, yapay, tür, basınç, etki, kavrayış, genel,

anlam, evre, biçim, kural...." gibi kökleri de ekleri de Türk olan, Türkçe olan ışıl ışıl yeni sözcükleri anlayarak severek kullanan Türk çocukları, şu yukarıdaki zorla diriltilmeye çalışılan ölü sözcükleri nasıl anlayacaklardır? Sözlüklere bakarak mı, yoksa dedelerine sorarak mı? Bizi yeniden, anlamayı da, anlatmayı da güçleştiren, yazılması, söylenmesi, anlaşılması ayrı ayrı engeller yaratacak olan eski dile götürmek isteyen gericiler, Türk ulusunun yarınlarına ve layik Cumhuriyetimizin halkçılık, ulusçuluk, devrimcilik ilkeleriyle yoğrulmuş yeni Türk *Anayasa*'sına karşı da suçlu değiller midir? Ulusal kültür bozguncusu bu çağdışı kimseler, kimi bilgisiz, kültürsüz, saf politikacıları da şimdilik kandırmış olabilirler. Ama bu işin birde yarını vardır. Türk gençlerine, Türk kültürüne bilerek bilmeyerek yaptıkları kötülüklerin hesabını bu ulus onlardan ergeç elbette soracaktır. Aralarında ne yazık ki üniversitelerimizde profesörlük yapmakta olan Atatürk düşmanı mollalar ve mollacıklar da var. Bunları kendilerine de, Türk gençlerine de, ulusal kültürümüze de yaptıkları kötülüklerin utancı içinde, bir gün selâm verecek insan bulamayacaklardır. Hele aralarında biz de Atatürkçüyüz diyenler varsa onlara Atatürk'ün şu buyruğunu bir kez daha anımsatalım. Atatürk diyor ki: "Ulusal duygu ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin ulusal ve zengin olması, ulusal duygunun gelişmesinde başlıca etkendir. Türk dili, dillerin en zenginlerindendir. Yeter ki bu dil bilinçle işlensin. Ülkesini, yüksek bağımsızlığını korumasını bilen Türk Ulusu, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır." Yeni mollalarla, mollacıkların kulaklarına küpe olması gereken bu Atatürk buyruğu, dilde devrim konusunda hiç bir duraksamaya meydan vermeyecek kadar açık seçik ve yol göstericidir. Bir gün ulusal dil bilincinin gürül gürül ırmağında boğulacağından kuşkumuz olmayan bu gelenekçi, gerici, çağdışı tutumların, eylemlerin, politikaların hesabını, onlardan yine kendi çocukları soracaktır. Yaptıkları, yanlarına elbette kâr kalmayacaktır. Bizim kuşak, ne sellerin gidip, ne kumların kaldığını kaç kez gördü!

TÜRK DİLİ ARAŞTIRMALARI YILLIĞI BELLETEN

1975 - 1976

İÇİNDEKİLER

GERHARD DOERFER
Proto-Turkic: Reconstruction Problems

ŞİNASİ TEKİN
Bir Uygur Şiiri Hakkında Not

ÖZCAN BAŞKAN
Dilbilimde Yoz-Yorum İşlemi

GERHARD DOERFER
Das Vorosmanische

DOĞAN AKSAN
Eski Türk Yazı Dilinin Yaşıyla İlgili Yeni Araştırmalar

ZEYNEP KORKMAZ
Anadolu Ağızları Üzerinde Araştırmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar

SEMİH TEZCAN
Tonyukuk Yazıtında Birkaç Düzeltme

ORHAN ŞAİK GÖKYAY
Unutulmuş Bir Ek mi?

ŞİNASİ TEKİN
Uygurca Üzerinde Yeni Yayınlar

SADETTİN BULUÇ
Kerkük Ağzına Göre Arzu ile Kamber Masalı

–o–

Semih Tezcan, S. Çagatay, Doğan Aksan, A. Dilâçar ve M. Talât Tekin'in tanıtma yazıları; Türkbilim haberleri.

Yeni Çıktı

150 Lira

Cengiz Bektaş

EFES'TE

Ay ışığımdın
Papatyalar yüklenmişti seni
Yüreğe yürek
Erkeğini varlayan
Kara gözlerinde
Yaban lâlesi
Yaşamayı doğuruyordun

Koca bir kent yanıbaşımızda
Denizi özlüyordu

Ay ışığımdın
İki damla birdenbire
Çekerek birbirini
Tek gövde filiz filiz
Oylum oylum doğa tende
Dağ taş karındaşım

Taş yollar uzanıyorlardı da
Sulara varamıyorlardı
Gece yarıları çığlık çığlığa

Ay ışığımdın
Yüzüm saçlarım
Senin çiğin
Dağlarda kekik
Bademler çiçek

Bir tiyatro bomboş bakıyordu
Eriyip gidiyordu taş ayakları
Gemiler gitgide uzaklaşıyorlardı
El edemiyordu

Ay ışığımdın
Sıcaklığımızda
Ota çalıya ağaca koşut
Susamış şiirimizde

Bir betiklik yitiriyordu sergenlerini bir bir
Bir çeşme akmıyordu çoktan
Gözlerine toprak doluyordu evlerin
Dizdize odalar ayrı kalıyorlardı
Kapılar bir başlarına

Ay ışığımdın
Yaşsızlığımda
Geniş ve suskun

Kentin önüne kesmişti akarsu tanrısı
Deniz durmadan uzaklaşıyordu
Kayarak su birikintilerinden elleri
Taş sokaklarda ezgiler ölü yapraklar gibi
Ayak sesleri yok
Varmaklar yok

Ay ışığımdın
Ve başka hiç bir gerçek yoktu

Önce çarşının direkleri düştü belki
Sonra mermer yol şaşırdı yolunu belki
Kurudu memeleri ana tanrıçanın

Darmadağındı sonra tanrılar belki
Bataklıklarda
Bir kentin denizi bitmişti
Yanıbaşımızda binlerce yıl önce

Ay ışığımdın

Efes'te
Bitişleri anlatıyordu bir kent
Çekildiğini her yerimden
Yitirdim işte denizi
Yitirdik işte denizi kent karındaşım
Bomboşuz şimdi
Ha iki bin yıl önce
Ha iki bin yıl sonra

Cengiz Bektaş

ANILAR

Suut Kemal Yetkin

Bir Dostluğun Öyküsü

Sabahattin'in 13 ocak 1973'de vakitsiz ölümü, beni derinden sarstı. 1933 eylülünde başlayan dostluğumuzun anıları arasında günlerdir yaşayıp duruyorum. Hele 1937 ile 1939 arası, o İstanbul'da, ben Ankara'da bulunduğumuz sıralarda bana yazdığı mektupları elimden bırakamıyorum.

1933 yılında yapılan üniversite reformu, Sabahattin'i Romanoloji, beni de estetik ve sanat tarihi doçentliklerine getirmişti. İstanbul Edebiyat Fakültesi, o zamanlar, Zeynep Hanım konağında bulunuyordu. Odalarımız da aynı koridor üzerindeydi. İlk tanışmamızın tarihini iyi hatırlayamıyorum, ama ben fakülteye ondan bir ay daha önce geldiğime göre, kapısını ilk vuran her halde ben olmuşumdur.

Birbirimizi uzun süreden beri tanıyormuşçasına kaynaşıverdik bir ay içinde. Gençliğin böyle mucizeleri vardır işte! Buluşmak, görüşmek için en küçük fırsatı kaçırmıyorduk. Birkaç ay sonra Sabahattin yedek subay okuluna gidince bir süre buluşamadık. Bir gün Taksim'de Majik sinemasına gitmiştim. Birden karşımda, subay elbisesiyle Sabahattin'i buluverdim. İki film birden gösteriliyordu. Biri, Alphounse Daudet' nin sinemaya uyarlanmış *Sapho* adındaki romanını, öbürü de ünlü Amerikan oyuncusu James Cacnay' ın başrolünü oynadığı, bugün adını anımsayamadığım bir konuyu canlandırıyordu. Sinemadan çıktıktan sonra konuşurken, Daudet'nin ruha sıkıntı veren, yaşamı karanlık gösteren *Sapho*'sunu değil, yaşama sevinciyle dolup taşan ikinci filmi sevdiğimi söyleyince, Sabahattin'in gözleri parladı, koluma girerek, "Benden de al o kadar!" dedi. Beğeni birliği, ruh birliğini bir anda gerçekleştirivermişti.

Onun askerlik görevi bittikten sonra, hemen her gün bir arada bulunuyorduk. Haftada bir gün yaptığımız briç partileri de bu görüşmelere renk katıyordu. O zamanlar Taksim alanında bir Kristal gazinosu vardı. Haftada iki gün, saat beşle yedi arasında burada buluşur, her şeyden konuşur, kurduğumuz hülyalarla âdeta sarhoş olurduk. Sabahattin benden beş yaş daha küçüktü, ama düş kurmada yaşıttık.

Tan gazetesi

1934 yılı ikimizin de yüzünü güldürdü. Bir gün Sabri Esat, fakültenin koridorunda kolumuza girerek,

— Size bir haberim var, dedi, gelecek haftadan başlayarak her pazar *Tan* gazetesinde bir sayfamız olacak. Üçümüz de birlikte aynı gün yazacağız. Hem her yazıya beş lira veriyorlar. Ayda yirmi lira eder.

Coşku ile işe koyulduk. Bu güzel sanatlar sayfası büyük bir ilgi ile karşılandı. Hele doçentlik maaşımızın ansızın indirilmesinden sonra ek görev bulmak için uğraştığımız, güçlüklere katlandığımız bir sırada bu yirmişer lira belimizi doğrultur gibi oldu. O zaman, Taksim alanında, yeni yapılmış Yakut apartmanının küçük bir dairesinde oturuyordum. Kirası 22 liraydı. İşte kira parası böylece karşılanmış oldu. İlk parayı alınca da, üç arkadaş, Apdullah Efendi lokantasında kendimize görkemli bir şölen çektik. Bu güzel sanatlar sayfası, her zaman olduğu gibi, yedi sekiz ay sonra son buldu.

Kültür Haftası

Bu üç yıllık İstanbul döneminin Sabahattin'le benim için en unutulmaz olayı, 1935 yılı ortalarında Madrit Büyükelçiliğinden İstanbul'a dönen Yahya Kemal'in evinde yaptığımız ilk toplantıdır. Bu toplantıda ayrıca, Şekip Tunç, Peyami Safa, Mesut Cemil, Elif Naci ve şimdi hatırlayamadığım bir iki kişi daha vardı. O gece hep üstat konuştu. Arasıra karıştığımız bu konuşmaların öylesine etkisinde kaldık ki, son bulmamasını rica ettik. İkinci hafta yine Yahya Kemal'de buluştuğumuz zaman konuşmalarımız daha az dağınık oldu ve edebiyatımızın temel sorunlarına birlikte eğilebilme olanağını bulduk. Konuştukça belirginleşiyordu düşünceler. Artık, Batı'ya körü körüne sarılmayacaktık. Kendimize, kendi gerçeklerimize, kendi kaynaklarımıza eğilecektik. Bu düşünceleri hepimiz paylaşıyorduk. İşte, haftalık bir dergi çıkarma kararını bu ikinci toplantıda aldık. Ve *Kültür Haftası* diye adlandırdığımız derginin yönetimini de Peyami Safa'ya bıraktık. Beş on gün içinde hazırlıklar tamamlandı ve ilk sayı, Yahya Kemal'in "Mektepten Memlekete" başlıklı güzel bir başyazısıyle çıktı.

Zamanında büyük bir ilgiyle karşılanan bu yazı, edebiyat gençliğine bir çağrı niteliğindeydi. Hemen sonraki sayılarda, Fazıl Hüsnü'nün ününe yol açan belli başlı ilk şiirleri bu *Kültür Haftası*'nda yayımlanmıştır. Yahya Kemal, evinde ikinci kez toplandıktan sonra, bilinmez neden,

ortadan kayboldu. Bir daha göremedik kendisini. Artık her hafta birimizin evinde toplanıyor, dergiyi daha güçlü çıkarmak için elimizden gelen hiç bir çabayı esirgemiyorduk. *Kültür Haftası*'na imzalı bir başyazı koymaktansa, o hafta hangimizde toplanmışsak, hangi sorun üzerinde durmuşsak, karşılıklı bir konuşma halinde onu başa alıyorduk. Bu haftalık toplantılar, birbirini izleyen *Kültür Haftası* sayıları, Sabahattin' le benim için derin bir coşku ve ilgi kaynağı olmuştur. Aradan yıllar geçtiği halde, her cumartesi günü Ankara caddesindeki basımevine nasıl koştuğumuzu, birer *Kültür Haftası* alarak Meserret kıraathanesine nasıl kendimizi attığımızı, o taze mürekkep kokan sayfalara nasıl daldığımızı bugünkü gibi anımsarım. Bugün, *Kültür Haftası* kolleksiyonundan tek bir sayı olsun yok bende. İlk sayısının hangi tarihte çıktığını bile kesin olarak söyleyemem. Rahmetli Gaffar Güney, Ankara'da, bu derginin bütün sayılarını benden okumak için almıştı. Başına gelen felâketlerden sonra, bu sayılar da yok olup gitti.

İşte bir yandan bu haftalık toplantılar, bir yandan da doçentliğin bize yüklediği görevler, çalışmalar sürerken, her ikimiz için de tedirginlikler kendini duyurmaya ve yaşayışımızın en mutlu yıllarına (1933–36) gölge düşürmeye başladı. Evet, kuşku ve tedirgindik. Niçin?

Ankara'ya gelişim

Hitler'in Almanya'dan çıkardığı Musevî Alman profesörleri İstanbul Üniversitesini doldurmuştu. Bunlar arasında dünya çapında olanlar vardı. Sabahattin, ilkin Leo Spitzer' in, sonra da Auerbach'ın doçenti oldu. Romanoloji için yetişmiş değildi. Bu alanı sevmiyordu. Ben de estetik ve sanat tarihi doçenti olarak, Felsefe Bölümü Başkanı Hans Reichenbach'a bağlıydım. Bu profesör fizikten gelmeydi. Estetikten, sanat tarihinden falan anladığı yoktu. Zaten bunları yok sayıyordu. Bu yüzden de bana karşı olumsuz bir tutum içindeydi. Ayrıca Millî Eğitim Bakanlığı bu profesöre sınırsız bir yetki tanımıştı. Bir işaretiyle bir doçent yerinden olabilirdi. Nitekim, bir işaretiyle yerinden olan doçentler de oldu. Bu yüzden ikimiz de tedirgindik. Selâmeti üniversiteden ayrılmada ve Ankara'ya gitmede bulduk. Ama bu işi nasıl yapacaktık? Bir iki gün sonra Sabahattin'i coşturan bir haberle evine (Kumkapı, Hamam Sokak, Emek Apt. 2. kat) koştum ve "Ankara'ya gidiyoruz" dedim.

Gerçeten Mülkiye Mektebi, yeni bir kanunla Siyasal Bilgiler Okuluna dönüşmüş, Ankara'ya gidiş hazırlıkları başlamıştı bile. Okulun müdürü, iyi insan Mehmet Emin Erişirgil'i, Maarif Vekâleti Müsteşarı bulunduğu sıralarda tanımıştım. Sabahattin'e, "Gel, yarın gidip Emin Bey'i bulalım, çünkü bizi Ankara'ya götürebilecek tek insan odur" dedim. Ertesi gün okula gittik. İkimizi de çok iyi karşıladı. Bize derhal ayrı ayrı iki dilekçe yazdırttı ve "Gerisini bana bırakın!" dedi. On gün sonra cevap gelmişti. Benim kürsüde

ZEYTİN TÜRKÜSÜ

Zeytini söyleyelim
Zeytin eğri büğrüdür ama kayalardan fışkırır
Yedisinde meyve verir
Ve ölmez, görülmez öldüğü
Ağır aksak meyvelense de kısır kalmaz
Kadınımızdır

Zeytini söyleyelim zeytini
Korkmaz kuraktan
Çirkindir yararlı olduğunca
Meyvesi döğülerek alınır
Çekirdeğine kadar işlenir
Mevsimden mevsime bakılır yüzüne
İnsanımızdır

bir doçent daha (Mazhar Şevket İbşiroğlu) bulunduğu için, Siyasal Bilgiler Okuluna Fransızca öğretmeni ve başmuavin olarak atanıyordum. Auerbach'ın o sırada başka bir doçenti bulunmadığı için, Sabahattin'in işi erteleniyordu.

Her gün bir arada bulunmak, gönlümüzce çalışmak için Ankara' ya yerleşmeye karar veren iki dost böylece birbirinden ayrı düştüler. Bu sonucu hiç beklemiyorduk. Çok üzüldük. Ben artık geri dönemezdim. Olan olmuştu. 1936 yılının kasım ayında Ankara'nın yolunu tuttum.

Ertesi sabah, devlet merkezine vardığımda, müthiş bir soğuk ve kar beyazı karşıladı beni. Sabahattin'in Ankara'ya atanması, ancak 1939 mayısında gerçekleşecekti. Bu konuya, birazdan değineceğim. Yalnız burada şunu söylemeden geçemeyeceğim: İki yıl birbirimizden uzakta yaşamasaydık, bana gönderdiği o canım mektuplardan bir tanesi bile yazılmış olmayacaktı.

Ben konuşmaktan hoşlanırım. Sabahattin ise, sözlü konuşmaktan çok, yazılı konuşmayı severdi. Benim yazdığım mektupların onunki-

Zeytini söyleyelim zeytini
Kutsal kitaplarda ona and olunmuştur
Çünkü vermezse meyvesini aç kalınır
Ne zaman kalır çocuğa bilinmez
Yerini hep bir genç ağaç doldurur
Ölümsüzdür
İşçimizdir

Zeytini söyleyelim
Zeytin hakkı için
Kayayı delen delice hakkı için
Bu buruşuk acı ekmek katığı için
Yağı alınan çekirdeği hakkına

Hak yerde kalmayacaktır

Sennur Sezer

lerden daha kısa olduklarını sanıyorum. Sabahattin'in cevaplandırdığı, benim o yakınlık dolu mektuplarım kim bilir nerededir şimdi? Ne durumdadır?

Ortak çeviri çalışmaları

Bu Ankara işi ortaya çıkmadan önce, Duhamel'in *Gece Yarısı İtirafı*'nı çevirmeye başlamıştık. Bu tarihte Türk okuyucuları, bu romancıdan bir şey okumamışlardı daha. Çeviriyi yaparken tartışıyor, Duhamel bu romanı Türkçe yazsaydı, şu cümleleri nasıl kurardı, sorunu üzerinde duruyor, sonunda, şöyle yazardı diye anlaştığımızda coşuyorduk. Ah, o unutulmaz günler!

Bu karşı karşıya çalışma, elbette olumlu bir işbirliğiydi, ama gerçekte biz bu işi daha sık buluşmak, yan yana gelmek için yapıyorduk. Benim Ankara'ya gitmem üzerine, bu coşkulu çalışma da duruverdi. Ama bir ay sonra, duruma alışınca, işi yine düzene koyduk. Ben çevirdiğim bölümleri ona gönderiyor, düşüncelerini öğreniyordum; o da çe-

virdiklerini bana iletiyordu, düşüncelerimi soruyordu. Roman, bu gidip gelmeleri sonunda, 1937 yılının mayısında bitti ve bir süre sonra da basıldı.

İyi anımsayamıyorum ama, dostumuz Remzi Bengi'den emeğimize karşılık olarak ellişer lira almıştık her halde. Bugün için anlamsız bir ücret ama, üzerinde maaşımızı da ekledikten sonra, hem tam bir yıl düşünü kurduğumuz Paris gezisini gerçekleştirecek, hem de Uluslararası İkinci Estetik ve Sanat Bilimi Kongresinde bulunmamızı sağlayacaktı.

Sabahattin, 1937 baharının ıhk bir günü, halkevinde konferans vermek üzere Ankara'ya geldi. Okuldaki odamda ağırladım onu. Üç gün gezdik, dolaştık, konuştuk, Paris gezisini ayrıntılarıyle bir kez daha gözden geçirdik. Bugün bunlar, birer silik resim gibi geliyor bana.

Paris yolculuğu

Paris gezisi yaklaşıyordu. Bir aylık iznimi kullanmak üzere, temmuz sonlarına doğru İstanbul'a gittim. Sabahattin Haydarpaşa garında bekliyordu beni. R. Curtius çevirisinden *(Fransız Medeniyeti)* para aldığını söyledi. Dört beş gün içinde pasaportlarımızın vizelerini, vapur ve tren biletlerini, gerekli dövizleri de aldıktan sonra, güzel bir havada eski bir Fransız gemisiyle İstanbul' dan ayrıldık. Yataklarımız, geniş bir salonda bulunan yirmi yataktan ikisiydi. Paramız bize ancak bu olanağı sağlayabilmişti. Ama gönlümüz zengindi. Tasasızdık. Güvertede lüks iki de şezlong kiralamıştık. Yemeklerden sonra bu şezlonglara uzanıyor, kâh enginleşen denize dalıyor, kâh gevezelik ediyor, ya da okuyorduk. Arada bir Sabahattin'in o güzel sesiyle ilâhiler söylediği de oluyordu. Hele "Güldür Gül" ilâhisini şu anda hâlâ duyar gibiyim.

Üç gün sonra İtalya'nın Brindisi limanındaydık. Planımıza göre, vapur yolculuğunu Paris'e kadar trenle tamamlayacak, oradan dönerken de yine trenle Berlin'e ve Bükreş'e uğrayacak, bir gün sonra da Köstence'den o beyaz Romanya vapurlarından biriyle İstanbul'a dönmüş olacaktık.

Paris'e kadarki tren yolculuğumuz pek sıkıntılı ve yorucu geçti. Vagonlar öylesine tıklım tıklımdı ki, saatlerce ayakta kaldık. Çünkü o tarihte Paris'te uluslararası bir de fuar açılmıştı. Bununla birlikte halimizden şikâyetçi değildik. "Işık kenti"ne doğru koşuyorduk. Lion garına girdiğimiz zaman, sanki Paris'ten hiç ayrılmamışım gibi geldi bana. Bu duyguyu her Paris'e gidişimde duymuşumdur. Paris'e hem gezmek, hem de yeni bir şeyler görmek için gelmiştik. Bu bakımdan, planımızda Estetik Kongresinde bulunmak, kimi ünlü kişilerle tanışmak da vardı. Paris'te bir iki gün, ne aradığımızı bilmeden bir şeyler arayıp durduk. Ünlü *Coupole* kahvesinde yoksulluk içinde yaşayan, beş on paraya resminizi çizen ressamları gördük. Bu arada, öğrencilik yıllarımda tanıdığım, sarı saçları ense-

sinde dalgalanan, sevimli demirbaş ressamı Sabahattin'le tanıştırdım. Tuhaf giysiler içinde dolaşan modellere baktık. Seine nehri kenarlarında sergilenen kitapları karıştırdık, Chemps Elysés'de üstü açık bir arabayla Zafer Tâkına doğru gittik! Şimdi bütün bunlar silik resimler gibi geçiyor gözlerimin önünden.

1937 yılı ağustos ayının 7'sinde, dört gözle beklediğimiz Estetik Kongresi Sorbonne'un tören salonunda toplandı. Biz de dinleyici olarak bulunuyorduk. Kongreyi, ikimizin de gençliğini büyülemiş olan ve o zaman ününün doruğunda bulunan Paul Valéry, uzun bir konuşmayla açtı. Kendisini ilk kez görüyorduk. Dikkatle dinlemeye koyulduk. Beş on dakika sonra da birbirimize bakmaktan kendimizi alamadık. O, eşsiz *Variétés*'leri yazan usta düşünür, salonu ardından sürükleyeceğini beklediğimiz koca şair; şu, burnundan konuşan, gözlerini önündeki kâğıtlardan ayıramayan kişi miydi? Hem, söylediklerinde insanı doyuran bir şey de yoktu. O anda, içimden geçen düşünceler, Sabahattin'in de içinden geçmiş olmalıydı: Sevdiğimiz yazarların kitaplarını okuyalım, ama kendilerini görüp tanımayalım. Fakat bu kongrede ikimizi asıl üzen, başkalarının doğal saydığı olay, kongrenin son günü oldu. Helsinki'den gelen Profesör K.S. Laurila, kâğıdını okuyordu. Beş dakika kadar sonra saatine baktı, biraz rengi attı, bir iki dakika daha okumasını sürdürdü, sonra kâğıtlarını toplayarak çantasına koydu ve başkana dönerek:

— Beni bağışlamanızı rica ederim. Şimdi ayrılmazsam treni kaçırmış olacağım. Müsaadenizle..., dedi ve salonu selâmlayıp, çıktı gitti. O kadar sinirlenmiştim ki, burada konuşanların nicelerini unuttuğum halde, Helsinkili profesörün telâşlı hali, ablak yüzü, mısır püsküllüne benzeyen saçları hâlâ gözlerimin önündedir. Benim içimde olup bitenleri Sabahattin de yaşamıştı. Bir süre bu adamın kulaklarını çınlattık.

Evet, Paris'te umduğumuzu bulamamıştık. Sabahattin için Paris gezimiz "muhteşem bir iflâs olmuştu". Ama gerçekte neyi arıyorduk da bulamamıştık? Bunu sonraları kendi kendimize çok sorduk, fakat cevabını bulamadık. Geriye kalan günler içinde, başta Charles Lalo olmak üzere bazı profesörlerle tanıştık. Valéry, açış konuşmasından sonra çıkıp gitmişti. Bir daha da gelmedi. Ünlü kişilerin doğal davranışları bu olsa gerek, dedik. İçimizde bir şey kırılmıştı.

Berlin

Yirmi günlüğüne gelmiş olduğumuz Paris'ten on dört gün sonra kaçarcasına ayrıldık. Şimdi doğrultumuz Berlin'di. Hemen söyleyeyim, bu gezi daha büyük bir fiyasko olacaktı. Bu kente varışımız, kuruluşunun 500. yılına rastlıyordu. Büyük gösterilere hazırlanılıyordu. Almanya'nın her yanından akın akın insanlar gelmişti. Berlin kaynıyordu. Şimdi tarih öğretmenliğinden emekli bulunan Samih Nafiz Tansu, önceden

ayırttığı bir pansiyona bizi yerleştirdikten sonra, elimize iki bilet tutuşturdu. Böylece, Berlin'in 500. kuruluş yıldönümü törenlerini izleme olanağına kavuşmuştuk. Teşekkür ettik. Ertesi gece, yüz bini aşan bir kalabalık ortasında, Alman tarihinin belli başlı olayları gözlerimiz önünde canlandırıldı. Ne bilmem hangi tarihte patlak veren veba salgınının, kara giysili, ölü kafalı, elleri tırpanlı zebanilerle temsil edilmediği, ne de Almanların tarih içinde kazandığı zaferlerin yüceltilmediği kaldı. Zafer zaferi izledi. O gecenin bizleri derin derin düşündüren, içimizde kuşku uyandıran asıl olayı, gösterilere katılmak için stadyuma gelen Hitler'in karşılanışı olmuştu. O an, yer yerinden oynadı. Kopan çığlıkların, avuçları patlatan alkışların uzun zaman sonu gelmedi. Gecenin bizi şaşırtan bir başka olayı da, saat 24'te, gösteri son bulunca, sayısı yüz bini aşan halkın birbirine sürünmeden, inanılmaz bir hızla ve düzenle koca stadyumu boşaltması oldu. O dakika, yaklaşmakta olan felâketlerin gecikmeyeceğini acı acı anlamış gibiydik.

Beyaz gemi

Gezimizin tadı kaçmıştı. İçimizde istek de kalmamıştı. Berlin'den ertesi gün ayrıldık. Bükreş'e vardığımızda paramız da hemen hemen tükenmişti. Gene de iyi bir otele yerleştik. Yemekten kısarız diyorduk. Planımızda Bükreş operasına gitmek de vardı ya, olmadı. Kahvede bir iki saat geçirdikten sonra, otele döndük. Ertesi sabah da trenle Köstence'ye vardık. Cebimizde yemek yiyecek paramız bile kalmamıştı. Bizi İstanbul'a götürecek olan o bembeyaz Romanya vapurunun akşam üzeri kalkışına kadar ne yapacaktık? Bir kahveye oturduk. Vakit bir türlü geçmiyordu. Saat bire doğru karnımız iyiden iyiye acıkmıştı. Birbirimizin yüzüne garip garip bakmaya başladık. Gel dedim, her şeyin çaresi bulunur, ölecek değiliz ya! Son parayı kahveye ödedikten sonra, Sabahattin'i bir kuyumcuya götürdüm. Parmağımdan çıkardığım yüzüğü, yüzümüzü güldürecek bir fiyatla satmış olmalıyım ki, şarabıyle birlikte güzel bir öğle yemeği yedik. Sigaralarımızı tellendirip, kahvelerimizi de içtik.

Burada, bir nokta üzerinde durmadan geçemeyeceğim. Sabahattin' de para kavramı yoktu. Parası olunca hiç düşünmeden harcar, olmayınca da arpacı kumrusu gibi susardı. Paris'ten ayrıldıktan sonra parasını elinden almış, bir bütçe yaparak, ona göre kendimizi ayarlamıştım. Ama bu işi yapmada geciktiğimi Bükreş'te anladım.

Bu unutulmaz öğle yemeğinden sonra, vakit öldürmek için bir iki saat Köstence'de dolaştık, sonra martıya benzettiğim o beyaz gemiye canımızı attık. Her bakımdan durgun bir geceden sonra, ertesi gün on ikiye doğru Galata rıhtımına yanaştığımız zaman, aşağıda babalarımızı bekler bulduk. Tam bir yıl düşünü kurduğumuz bu gezi üzerinde belki de gereğinden çok duruşumun

Yarışma

Türk Dili dergisi, lise ve dengi okullar öğrencileri arasında, aşağıdaki koşullarla bir yazı yarışması açmıştır:

1- Ölümsüz Atatürk, "Ülkesini, yüksek bağımsızlığım korumasını bilen Türk ulusu, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır." demiştir.

Atatürk'ün bu sözü üzerine düşündüklerinizi yazınız.

2- Yazıların uzunluğu 600 sözcüğü geçmeyecektir. (Daha uzun yazılar yarışma dışı tutulacaktır.)

3- Yazılar yazı makinesiyle kâğıdın bir yüzüne yazılmış olacaktır. (Yazı makinesiyle yazma olanağı yoksa, temiz ve okunaklı el yazısı da olabilir; ancak, kâğıtların bir yüzü kullanılmalı, arka yüzlerine yazılmamalıdır.)

4- Yazılar 28 şubat 1977 gününe değin:

Türk Dili Dergisi
(Yazı Yarışması)
Atatürk Bulvarı, 217
Kavaklıdere / Ankara

adresine taahhütlü olarak gönderilmelidir. (Zarfta bu tarihten sonraki bir tarih damgasını taşıyan yazılar değerlendirme dışı tutulacaktır.)

5- Yazılar *Türk Dili* dergisinin Yazı Kurulunca değerlendirilecek ve sonuç derginin nisan 1977 sayısında açıklanacaktır.

6- Yarışmada **birinciye 1.500, ikinciye 1.000, üçüncüye** 500 lira ödül verilecek; *Türk Dili* dergisi bir yıl süreyle kendilerine parasız olarak gönderilecek, Türk Dil Kurumu yayınlarından da armağan edilecektir.

Ayrıca, değerlendirmede başarılı bulunan 5 yazının sahibine de *Türk Dili* dergisi bir yıl süreyle parasız gönderilecek, Kurum yayınları armağan olarak sunulacaktır.

7- Birinci, ikinci, üçüncü gelen yazılar *Türk Dili* dergisinde yayımlanacaktır.

*

Bütün öğrenci okurlarımızı bu yarışmaya katılmaya çağırır, yazılarını bekleriz.

nedeni, Sabahattin'in sonradan bana yazdığı mektuplarda onu bir fiyasko olarak nitelemiş olmasıdır. Yaptığımız gezi düşümüzdeki geziye tümden ters düşmüş demek ki.

Gene mektuplar

İki gün sonra İstanbul'dan Ankara'ya döndüm. Mektuplaşma yeniden başladı. Bir öncekı yıl gibi sitem dolu mektuplar gidip geldi. Sabahattin bir an önce Ankara'ya gelmek istiyordu. O zamanlar Millî Eğitim Bakanlığında tanıdıklarım vardı. Bu isteğin, kendi isteğim olduğunu söyleyerek, onlara ricalarda bulundum. Bana dedikleri şuydu: Uygun zamanı bekliyoruz. Ama Sabahattin dinlemiyordu: "Sen beni düşünmüyorsun" deyip duruyordu. Bir mektubunda, "Mademki ben Ankara'ya gelemiyorum, sen İstan-

bul'a gel! Bu daha kolaydır" diyordu. Bu arada içimizde, yine birlikte bir roman çevirmek sevdası canlanmıştı. Ama ilkin hangi romanı çevireceğimize karar vermek gerekiyordu. O, bir roman ileri sürüyor, ben başka bir roman öneriyordum. Sonra her ikisinden de vazgeçiyorduk. Kimi zaman Sabahattin'i sırf coşturmak için, önerdiği ve düşüncemi öğrenmek istediği bir romanı, özellikle pek sevdiklerinden birini, sözgelimi Giono'nun *Colline*'ini "sevilmeğe değmez" yargısıyle karşılıyor, sonra zevkle okuyacağım o doyum olmaz mektuplarını bekliyordum.

Günler böyle gelip geçti. Ortak çeviri işi de bir türlü gerçekleşemedi. Sabahattin'in mektuplarında bu isteğin sadece yankıları kaldı.

1939 yılının 9 şubatında Hasan Âli Yücel'in Millî Eğitim Bakanı olduğunu gazetelerden öğrendim. İki gün sonra Sabahattin de bu haberi bana büyük bir sevinçle bildiriyordu. Yücel'i ben Paris'te öğrenci iken 1929 yılında tanımıştım. Fransa'da ortaöğrenim örgütünü incelemek üzere Bakanlıkça bir yıllığına Paris'e gönderilmiş genç bir müfettişti. Kısa zamanda arkadaş olmuştuk. Türkiye'ye döndükten sonra da bu arkadaşlık devam etmişti. Hele o, milletvekili seçilip Ankara'ya yerleşince, bu dostluk daha da güçlendi. O zamanın aydınlarınca pek tutulan, gerçekte oturulabilecek tek yer olan Özen pastanesinde haftada bir iki gün saat beşe doğru buluşuyorduk. Yücel bakan olunca, Sabahattin bana yazdığı bir mektupta, "Senin de Güzel Sanatlar Genel Müdürü olacağın söyleniyor. İstanbul'da gazeteler bile yazdı bunu" diyordu. 1939 yılında bu görev bana verilince, "Hurraaa" diye başlayan bir mektupla sevincini bildirmişti.

Bu yeni görevde yaptığım ilk iş, Hasan Âli Yücel'le Sabahattin'in işini görüşmek oldu. Yücel, bu isteği ilgiyle karşıladı. Böylelikle Sabahattin, Talim ve Terbiye Kurulu üyeliğiyle Ankara'ya gelip yerleşti.

Onun, Ankara'ya bu göreve getirilmesiyle, Millî Eğitim Bakanlığı sağlam kültürlü, yapıcı bir aydına kavuştu. Böylece İstanbul'daki unutulmaz üç yılımız, Sabahattin'in Ankara'ya gelmesiyle yeniden sürmeye başladı.

Ankara günleri

Ben ona gidiyordum, o bana geliyordu. Hele kayıplara karışmış olan Yahya Kemal'in bir araseçiminde kazanıp milletvekili olarak Ankara'ya gelmesi, yaşantımıza yeni bir canlılık kattı. Bir süre sonra, beni, Mesut Cemil'i ve Osman Horasanlı'yı sık sık Gar lokantasına çağırmaya başladı. En çok üstat yiyor, içiyor, konuşuyordu. Bir sanat ve edebiyat toplantısı niteliğinde süren bu toplantılar da günün birinde dağılıverdi. Çünkü bir yıl sonra yapılan genel seçimde Yahya Kemal kazanamamıştı. Biz de toplantıları kendi aramızda sürdürdük. Bu sırada, Berlin'deyken sezdiğimiz İkinci Dünya Savaşı patlamış ve koca Fransa kısa zamanda düşüvermişti. Bu olay

ikimizi de derinden üzdü. İster evlerimizde, ister Özen'de buluşalım, konuşmalarımız hep Fransa üzerine geçiyor, Aragon'un şiirleri elimizden düşmüyordu. Her hafta Fransa'dan gelen dergiler de gelmez olmuştu artık. Nurullah Ataç, bu sıralarda Fransa'nın yıkılışı üzerine bir ağıt yazdı. Sabahattin de, bir iki kez yalnız olarak gezilere çıktı. Olumsuz Paris gezisine karşı, beni çok sevdiği Trabzon'a götürmek için can atıyordu. Ne yazık ki gidemedim. 1940'da Trabzon'dan yazdığı kartpostaldan bana şöyle sesleniyordu: "Seninle beraber gezemediğime yandığım birçok yerlerden selâm ve hasret. Meğer dünya ve ilkbahar ne güzelmiş!". Bu gezide onun yanında bulunamadığım için bugün bile içimde burukluk duyarım.

Sabahattin, arkadaşlığı, karşılıklı açıklıkta, düşünce ve duygu ortaklığında buluyordu. Ona göre, birbirini seven iki arkadaş, gerçekten arkadaş iseler, her şeyi birlikte düşünmeliydiler. Bu anlayış benim de anlayışımdı. Birbirimizden gizli hiç bir şeyimiz yoktu. Gelecek üzerine kararlarımızı birlikte düşünerek veriyorduk. Ankara'ya gelme kararını da birlikte vermiştik. Ama 1943 yılında, milletvekili seçimine katılmak için Halk Partisine baş vuracağımı Sabahattin'e söylemedim. Bunun nedeni, ona güvensizlik ya da herhangi bir sakınca görmem değildi. Sadece, aday gösterilmediğim zaman duyacağım utancı saklayabilme kaygısıydı. Nitekim, Halk Partisine adaylık dilekçesini verdiğimi, kendisinden hiç bir şeyimi gizlemediğim, her zaman uyarıcı öğütlerinden yararlandığım rahmetli babama da söylememiştim. O da, milletvekili seçildiğimi Sabahattin gibi radyodan dinlemişti. Ama bundan, canım gibi sevdiğim dostumun alınacağını da bilmiyor değildim. Nasıl bilmezdim? Siyasal Bilgiler Okulundan ayrılıp Ankara Kız Lisesine müdür olduğum vakit, kendisinden aldığım mektupta gücendiğini açıkça belli etmişti. Bu milletvekilliği işinde, gücenikliği elbette daha derin olacaktı. Bunu biliyordum. Ama gerçeği ona anlatır, nasıl olsa gönlünü alırım, diyordum. Böylece ilk yarayı alan dostluğumuz, 1946 yılına kadar bazı alınganlıklarla sürüp gitti.

Dostluğumuza düşen gölgeler

Sabahattin, Özen'in arka sokağındaki bir apartmanda oturuyordu. Her pazar sabahı ona gider, saat bire kadar konuşup dertleşirdik. Ama gelecek üzerine artık düş kurmaz olmuştuk. Kısa bir zaman sonra, ona her gidişimde, odasında hiç tanımadığım ya da Sabahattin'in dünyasına yabancı saydığım birtakım yeni yüzler görüyordum. Artık baş başa kalıp, kendimizi birbirimize açma olanağından yoksun kalmıştık. Doğrusunu isterseniz; gerçek dostluğu, iki insanın düşünce ve gönül birliğinde gören Sabahattin'in, bunca değişik insanla nasıl anlaşabildiğini birçok kez kendime sormuşumdur.

Bir gün akşam üstü, ansızın uğradım ona. Yolda aldığım bir şişe votkayı masanın üstüne koyunca,

— Eskiden olduğu gibi biraz yalnız kalalım, yalnız konuşalım! dedim.

Bir iki kadehten sonra açıldı. Eski zamanların rüzgârı esmeye başladı. Hele ben bu milletvekilliği işinin gerçek yüzünü anlatınca, yüzü aydınlandı, suskunluğu gitti, tatlı tatlı konuşmaya başladı.

— Suut, yarın gene gel, daha konuşacaklarımız var, dedi. Birbirimize sarılarak ayrıldık. Ertesi gün, evine koşarak gittiğimde, zili uzun uzun çaldığım halde kapı açılmadı. Kimseler yoktu. İçimde bir telin koptuğunu acı acı anladım. Artık eski ahengi bir daha bulamayacaktık.

Pazar günü, bir şey olmamış gibi gene ona gittiğimde, kapalı kapı olayından hiç söz etmedim. O da hiç bir şey olmamış gibi davrandı. Odasında bulunanların sayısı üçe beşe çıkmıştı. Ben de politika alanında yeni dostlar edinmiştim. Ama bugün anladım ki, içten dostlukların dışındaki bütün dostluklar geçicidir, çünkü bunların büyük bir bölümü çıkarcı ve sözde dostluklardır.

Paris gezisi iflâs ile sonuçlanmıştı. Ya ölümsüz saydığımız dostluk zamanla ne olacaktı? Bu soruya yıllar sonra ancak bugün cevap verebiliyorum. Öyle sanıyorum ki, her dostluğun bir alınyazısı vardır. Gün gelir, nedendir bilinmez, o içten bağ kopuverir. Dostluk üzerine yazdığı denemesinde bu gerçeği kendisi söylememiş miydi?: "Görmediğimiz yahut görüp de görmezlikten geldiğimiz çatlak açıldıkça açılıyor, bir de bakıyorsunuz ki günün birinde dost bir kıyıda, biz bir kıyıda." (*Mavi ve Kara*, Ataç Kitabevi, s. 24, İstanbul 1961).

Yıllarca süren dostlukların, sonunda uzaklaştığını, ufuklarda ufaldıkça ufaldığım, çıkıp gittiğini birçok örnekleriyle görmüşümdür ben. Bu kaçınılmaz olaya katlanmaktan başka çare de yoktur. Gerçekliğin katılıkları, insanlarda bıraktığı acı tortular, alınganlıklar, beklenmedik olaylar içinde kaymalar, sömürücü birtakım yaratıklar oldukça her şey, en temiz, en çıkarsız dostluklar bile günün birinde uzaklaşıp gider.

Yirmi yıl sonra

Yirmi yıllık bir aradan sonra, Güzel Sanatlar Akademisindeki bir toplantıda bir araya geldiğimiz zaman, bir şey olmamış gibi davranmıştık. Öğle yemeğini birkaç arkadaşla birlikte, akademi yakınındaki bir aşçıda yedik. Bu eski, aşçı-muhallebici dükkânı, eskiden başka türlü görünürdü bana. Zaman, burayı da benzetmiş. Daha doğrusu bir silindir gibi içimizden geçmiş...

Sonra Ankara'ya döndüm. Ama böylesine uzun bir ayrılıktan sonra, aramızda İstanbul-Ankara uzaklığı ve ilk zamanların mektuplaşmaya elverişli ortamı gene bulunduğu halde, yazışmadık. Söyleyecek sözümüz mü kalmamıştı? Yoksa gençliğimizin o tükenmez sandığımız o saf ve coşkun pınarı artık kurumuş muydu?

Burada, bir anıma değinmeden

edemeyeceğim. 1969 yılı yaz tatilini geçirmek üzere İstanbul'da bulunduğum sırada, bir gün dostumuz Remzi Bengi'ye uğramıştım. Bana 1937'de basmış olduğu, Sabahattin' le birlikte çevirdiğimiz *Gece Yarısı İtirafi*'nın üçüncü baskısını yapmak istediğini söyledi. Bu çevirinin dili, zamanla, oldukça eskimişti. Hem bu işe girişmek için önce Sabahattin'in düşüncesini öğrenmem gerekiyordu. Onu derhal telefonla aradım. Bağlantı kurulduğunda, gürültüler geliyordu derinden. Her halde davetlileri vardı.

— Remzi, çevirimizin üçüncü baskısını yapmak istiyor, dedim, aradan geçen yıllar dili oldukça eskitmiş, işe başlayabilmek için senden öğrenmek istedim, önceki baskılarda olduğu gibi, bu üçüncü baskının da ikimizin adıyle çıkmasını ister misin?

Verdiği cevap şu oldu:

— Başka türlü nasıl düşünebiliyorsun? Tabiy isterim.

Konuşmamız bitmişti. Kolları sıvadım. İstanbul'daki yazlık evimde tam bir ay, romanın aslını da göz önünde bulundurarak, yeniden çevirircesine gerekli düzeltmeleri, özleştirmeleri yaptım; yeni bir önsöz de hazırlayarak Remzi aracılığıyle Sabahattin'e gönderdim. Artık gerisi ona kalıyordu. Zaten romanın çevirisini de böyle yapmıştık. *Gece Yarısı İtirafi*'nın üçüncü baskısı, 1969 yılının 16 eylülünde yazdığım bir önsözle, bir buçuk yıllık bir gecikmeyle 1971'de böylece yayımlanmış oldu.

Son karşılaşma

Sabahattin'le son karşılaşmam, 1971 yılının 10–12 şubatında, TRT' nin açtığı resim-heykel yarışması seçiciler kurulunda oldu. Üç gün, sabahtan akşama kadar birlikte çalıştık. Biraz şişmanlamış, saçları biraz daha ağarmış, yorgun, ama daha çok bezgin göründü bana. Kalp krizi geçirmiş olduğu halde, durmadan sigara içiyordu. Kendisine bunun tehlikesini hatırlattığım zaman, o çocuksu gülümsemesiyle, "Yok aldırdığım" dedi. Ayrıldığımızda, onu bir daha göremeyeceğimi aklımın köşesinden bile geçirmemiştim.

Sabahattin öldükten sonra, üzerine çok güzel şeyler yazıldı. Denemeci ve çevirmen olarak büyük değeri belirtildi. Bu düşünceleri paylaşmamak olanaksızdır. Ama onda olmayan bir niteliği, varmış gibi göstermek de ne oluyor? Onun bir filozof olarak tanıtıldığını okuduğum zaman şaşırıp kaldım. Bu davranışı, değerli anısına bir saygısızlık saydım. O, hiç bir zaman filozof olmadı. Olmak da istemedi. Ama daha iyisini yaptı. Edebiyatımızı çağdaş bir gözle yorumladı ve en ilginç yapıtını da *Yunus Emre*'yle başardı.

Sabahattin'in "Bilmecelerin Cennetinde", "Yaşamak Sevinci", "Sanatta Eski-Yeni Meselesi", "Şiir'in Yapısı" gibi birçok nefis denemesi vardır. Bunlar bir yayımcının ilgisini beklemektedir.

Artık Sabahattin yok. Şu dünyadan elini ayağını çekip gitti. Ama 1933–39 arasmda İstanbul'dan bana

ÇİĞDEMLER

Süreyya Berfe

Kar satan adam dağdan indi
Kar getirdi
Ekmek verdik kar aldık
Yediğimiz kar yazı serinletti
Tozu tüketti

Karcı nereye ben oraya
Karcı nereye ben oraya
— Eşeğin semerindeki çiğdemler var ya
Verir misin bana bir tanesini
Çeyrek ekmek vereyim
Hepsini değil bir tanesini
— Çiğdemler satılık değil
Oğlum hasta yatıyor
Çiğdem istedi benden
Ona götürüyorum hepsini

Elimde
Ucundan yenmiş bir çeyrek ekmek
Geri döndüm
Yolu şaşırmışım
Akşam karanlığında vardım eve
Dayak yedim
Ama unutmadım o çiğdemleri
Kimseye söyleyemedim o çiğdemleri

---

yazdığı, sitemler yağdırarak beklediğim mektuplar, işte önümde. Günlerdir okuyup duruyorum. İçimi bir sıcaklık sarıyor. Sabahattin'i yanımda duyar gibi oluyorum. Bütün insancıl duyguları ve dostça yaklaşan düşünceleriyle, bu mektuplarda hâlâ yaşamıyor mu o? Bu dostluk dünyasına girmem için elimi uzatmam yetiyor. Ama niçin yalnız ben? Çıkarsız, saf dostluğu arayan başka insanlar da yok mu şu dünyada? Niçin onlar da bu dostluğun tatlı sıcaklığından yoksun kalsınlar? Dilerim, Sabahattin'in mektupları bir gün yayımlansın.

KURT

Fakir Baykurt

Karakız'ın Eraslan, öldü düştü yanma arkadaş bulamadı. Kimse kahvenin tavlasını, pis havasını bırakıp, "Olur arkadaş, gidelim!" demedi. Karıları kızları, çitlerin çalısını, kazığını yakıyor. Evlerde kıymık kalmamış. Oyun oynuyorlar...

"Noolurdu gitseniz? Mis gibi dağ havası alırdınız. Gönlünüz açılırdı..."

Güleser'in dilinden de kurtuluş yok: "Giysi yuyacam, neyle? Ekmek edecem, aş pişirecem neyle? Korkuyor musun yalnız gitmekten heriiif?.."

Karakız da, "Git oğlum, kalk git!" diye gelinine arka çıkıyordu.

Kahvede ona buna söylemeler sonuç vermeyince geldi, ikindin gününün önüne oturup nacağını biledi. İyice keskinleştirdi, "tüyü tutar!"

Güleser, ertesi gün erken, biberlice tarhana pişirdi, bazlama ısıttı. Doyurdu karnını Eraslan'ın. Torbaya da çökelek, soğan koydu.

Nacağı semerin ardına soktu Eraslan, bindi eşeğe. Tek başına tuttu dağın yolunu. Sığır hergele yeni toplanıyordu daha. Toprağın dumanları tütüyordu kabara kabara. Gün her yakayı ısıtıp geliyordu.

Az odun yığmamıştı güzden. Değirmende "tene" bile bitiyor. Kış gireli gene ilk Eraslan gidiyor işte. "Eeeeh, bu kahveler bizim köyü bir şeye benzetecek, bakalım neye? Onca yalvardım, Çönçön Memiş bile kalkınadı yahu! Tek gidiyorum, hem de ilk!.." Ayaklarını eşeğin karnına karnına vurup "Dââââh!.." dedi. "İlk olsun, daha iyi değil mi? İlk vuran okçu! Git bir tadına bak dağların..."

Erikdibi'ni geçti. Han deresinden Kuzoluk'a kadar çıktı. Hışırdayıp duruyordu orman. Gün yukarlardan yukarlardan yalıyor, terletiyordu sırtını. Eşeği bir çamın dibindeki dala bağladı. Taktı torbasını başına. Arka yanı biraz uçurumdu. "Ama taktım torbasını, boşanıp gidecek değil herallde!.." dedi.

Aldı nacağı koluna. Çevre yanını bir dolandı. Gün yükseliyor gittikçe. Hem de ısıtıyor daha çok. Bir yandan da Han deresinin oralardan bir duman yürüyor. Ama gök dupduru. Çamların dibindeki kar kümeleri eriyip eriyip süzülüyor aşağılara. Tek tük menevşeler, menevşe renginde sümbüller görüyor Eraslan. Mor, mordan açık, mordan koyu menevşeler, sümbüller. Yeşil yaprakları diplerini sarmış. Sonra da vicir vicir'leriyle kuşların cümbüşü. Sekerek bu daldan, o dala... "Dağların bunca güzelliği var. Köy pis . . ." Boyları beline çıkan karağanlar, yapışkan dallarıyle uyanmaya başlıyorlar. Bahar patlayacak yakında . . .

Ayrı bir çam kesmeyecek. Yaş hiç kesmeyecek. "Zaten olacağı bir eşek yükü. Dört kuru dal yeter. Şöyle orta büyüklükte. Kuru olunca Güleser'in hoşuna gider. Hafif de çıralı olursa . . ." Havaya, dala bakmaktan sümbüle, menevşeye bakamıyordu pek. Arada bir, çekiyor çekiyor, göğsünü dolduruyordu. "Ne temiz hava, ne temiz; çakmak gibi! . ." diyordu. "Köy yatsın çamurun içinde! Bizim ayılar otursun sigara dumanında, ter kokusunda!.."

Eşeği bağladığı yerden yetmiş adım kadar açıldı. İlk kuru dalı gördü. Çamın böğründe uzanıyordu. Altındaki iki yaş dalı keserse rahat sokulabilirdi. Yaş dallar önemsizdi. Budanmış olurdu ağaç. "Hem de ziyan edecek değilim canım! Bunlar da dayak olur. Odunu yüklerken kullanırım." Budadı iki dalı. Düzleyip iki dayak yaptı. Sonra gerindi, yukarki kuruya vurdu nacağını. Vurdu vurdu. Öteki yanına geçti. Üç dört de o yandan vurdu. Düştü dal. Sürüdü açıklığa. Yüke gelecek büyüklükte doğramaya başladı.

Köy çok aşağılarda kalmıştı. Damlar tepelerinden tepelerinden görünüyordu. Evler biribirine girik. Dumanlar bulut gibi uçarak Dedekaşı'nı aşıyordu. Evini aradı Eraslan. Hacı İsmail'in evin ardında kıt kımır seçiliyordu. "Bir zamanlar çocuktuk. Babamız sağdı. Alışmak için yetişkinlerin ardına takılır gelirdik dağa. Şimdi oğlum üçe, kızım beşe gidiyor. Çocuklarımı beğeniyor öğretmenler. Ben diyorum bu ikiyle kalalım. Ama bakalım. Durabilir miyiz? İnsanın aklı fikri onda oluyor çokça! . ." Çalışırken daldan dala düşünmek dinlendiriyordu Eraslan'ı.

Dalı doğrayıp bitirdi. Aldı nacağı koluna. Yenisini aramaya başladı. Bir topal çam vardı. Yan dalları kurumuştu. İyi odunu vardı. Yarım yük gelirdi. Ama çıkmak gerekiyordu çatağına. Taktı nacağı, tutundu yavaşça, çıktı. Tükürdü avcuna. Gerindi. Vurdu solundan. Vurdu sağından. Düşürdü yere. İyi daldı doğrusu. Alabildiğine gevremişti. İyi de çıralıydı. Öteki dala girişti. Onu da düşürdü. "Hep kuru dallar kesiyorum, temizliyorum ormanı, görüyorsun değil mi Hökümet? Görüyorsun değil mi Bakımcı Bey?" Dalları düşürdükten sonra şapkasını çıkarıp baktı çevresine. Serinletti başını. "Yirmi milyondan çoğuz şu ülkede. Köylüleriz. Ne birliğimiz var, ne de işçi arkadaşlar gibi sendikamız. Ne kadar enayi, ne kadar kör yaratıklarız! Ne kadar ayran geven! Aldığımız pahalı, sattığımız ucuz. Ele ele kepeğini üstüne koy. Ekiyoruz dikiyoruz havaya. Bir karşılık almadan tıkı-

yoruz oylarımızı sandıklara. Her seçim, her seçim şehirdeki beyleri seçiyoruz. Ne zaman kendimizden adamlar çıkarıp adam sırasına gireceğiz? Seçtiklerimiz bir daha bakınıyor yüzümüze..." Düşüncesi genişliyor, özlemleri artıyordu dağda. Ormanın yabanıl hışırtısı bir çalgı gibi coşturuyordu gönlünü. Bakınıyordu çevresine.

Birden karağanların arasından aktığını gördü kurdun. Dallara değmeden, çıt çıkarmadan, yüz yaşında bir yılan gibi ustalıkla... "İyi ki topal çamın başındayım!" İlk bunu geçirdi aklından. Korktu birden. "Kıçını yırtsa çıkamaz buraya!" dedi sonra. Ardından eşeğini düşündü. Üzgün gözlü eşeğini. "Ulaaaan!.. O yana doğru da gidiyor! Al başına belânın güzelini..."

Düşüncesi daralıverdi. Canıyle eşeği arasında sıkıştı aklı. İkisini de istekle yutabilirdi kurt. "Kalkıp geldik herkeslerden ayrı, herkeslerden erken, silahsız! Bari yutacaksa eşeği yutsun, sen başını kurtar..."

Karısını düşündü: "Odun odun odun... Git git git... Bir nâlet karı ki birader!.. İşte geldim, işte sana odun... Kurdu böcüsü de var dağların, ne haber!.. Karılar evde oturup durmadan istesinler... Odun... Odun ama nelerle geliyor bir yük odun! Dağda adamın karşısına neler çıkıyor..."

Böyle içten içten atışmaya vakti yoktu. Kurt dosdoğru eşeğe gidiyordu. Kendisi koymuş gibi bulacaktı. Ne yapacaktı peki? Ne yapmalıydı? Eline nacağı alıp saldırsa! Vursa tam beyninin ortasına!..

"Haha haha!.." Gülmek istedi birden. "Ben saldıracağım, kurt hazır' olda duracak!.." Anladığına göre çok it oğlu it bir kurda benziyordu. Çok düşüp kalkmıştı dağların tilkileriyle. Nacağı sallayınca başını çevirirdi öbür yana. Sonra hemen dalardı apışarasına. Kapar alırdı öteberilerini. Kaşla göz arasında olurdu her şey. Sayamazdı bir iki. Nacak, evet, bir sallamada raslasa iyi, biçer başını ikiye. Bir kurt iki yarım kurt olur, yığılır oraya. Kanı canı akar. Bir halt edemez ondan sonra. Ama insan yalnız iyiyi değil, kötüyü de hesaplamalı karşısındaki kurt ise. "Nacak işi yaş Eraslan! Vurdun, başını çekti; toprağa girdi nacağın ağzı. Kurt da deşti senin barsaklarını, sonra kokladı, beğenmedi, yemiyor! Eşeğe saldırıyor rahat rahat..."

"Eeeee oğlum Eraslan! Baban Seferberlikte kaldı. Anan Karakız. Düşünmelerin falan çok iyi dalın başında. Ama vakit yok. Akıyor saniyeler. Ya bırak yesin eşeği, ya da bir iş yap. Hem de çabuk yanından. Yok tüfeğin. Sade nacağın var. Daldasın. Karşıdan vardığını görünce bir atılsa üstüne ne yaparsın? Yivli namludan fırlamış kurşun gibi deler geçer gövdeni. Kolun bir yana, başın bir yana. Nacağın sapını falan ne yapacaksan yap o zaman!.."

Gözleri bir kurtta, bir eşekte, bir kurtta... Kurt güzelce kapattı arayı. Eliyle koymuş gibi, ustaca buldu eşeği.

"Yüzde yüz çok kurnaz bir kurdu dağların! Çok anasının gözü! Kim bilir kaç sürü dağıttı Erle ovasında, Eşeler dağının eteklerinde, Yavacova'da, Hambat kırında... Burdur Bozlar ovasında falan yelmiş, belli. Bunda

bu hız varken dünyayı dolaşmıştır namussuz! Buraya belki Beltarla, Körpeli yanlarından gelmiştir. İştahı açık. Bilir yolunu yöntemini saldırmanın, can almanın. Alışkın alışkın gelişinden belli. Daldı mı bir sürüye, birini sağa, birini sola, bir anda, fırtına gibi, kimini boynundan, kimini şahdamarından, kimini ense kökünden; kaşla göz arasında hemen. Çobanın haberi olmaya kalmadan. Köpekler sarmaya kalmadan. Ulan yiyeceğin bir koyun madem, yiyeceğin kadar öldür. Hepsini ne öldürüyorsun it oğlu it! Al bir koyunu sırtına, git kuytularda doyur karnını adam adam... Bir koyun, kendini bilen kurda üç gün yeter. Eşin dostun var diyelim, iki götür. Toplaşıp yiyin sessiz. Sürüyü ne öldürüyorsun?.."

İki sefer saldırdı geçen yıl köyün sürülerine kurt. "On sekiz yirmişer koyun gitti her sefer. Sürü sahipleri yarma yanık oldular. Ama ne gelir elden. Bağırıp böğürüp kaldılar. İşte şimdi de senin karşında, eşeğine sokuldu, sesin çıksın haydi! Ulan bir de bağladın hayvancığı elinle! Yaptığın avanaklığı gördün mü Eraslan Efendi? Sürü sahiplerini kınamakta fayda yok. Yapacaksan bir iş kendin yap, işte ortam..."

Düşündüğü gibi, çok görmüş geçirmiş bir kurttu. Çok deneyler edinmişti, belli. Nereyi kollayacak, nasıl sokulacak, şırp biliyordu. Eşeğin önünde durdu işte. Torbasını havaya havaya sallayıp acıyla puşkurdu eşek. Kulaklarını dikip beklemekten başka çare bulamadı. Uçsa uçamaz. Bir anda bütün çaresizliğini kavradı, ömrünün en büyük acısını yaşadı. İşte kurt, ön ayaklarının üstüne koymuş başını, soluklanıyor. "Yorgun yorgun yemek zorunda değilim!" diyor. Kaçamayacağını biliyor. Dilini çıkarıp yalanıyor arasıra. Sağına soluna bakıyor. İnceliyor avını. Budundan, boynundan, kasığından, en rahat saldırabileceği bölgeyi arıyor. İyidir, kanlı kanlı, sıcacıktır eti. Yağları köpük köpüktür. İlk saldırı boynundan olmalı diyor yüzde yüz. Şahdamarını delip kanını akıtmalı, ondan sonra yavaş yavaş yemeli.

"Çok kendine güvenli, şımarık bir kurt! Yattı bu sefer. Oyunlar oynuyor avının önünde. Avcıların en eski duygusu. Yemeden şenlik yapmak. Belki beni görmedi. Belki, 'Av benim, dağ benim!' diyor. Kimse gelemez, eşek de hep böyle bağlı kalır sanıyor. Ayakları nallı. Tekme savurup kıramaz dişlerimi sanıyor. Ulan kurt gibi anassını!.."

Kesip hazırladığı dayakları gördü az ilerisinde. Usulca inse, dayağın birini alsa, sokulsa... "Alır mısın, almaz mısın? Yer misin yemez misin? Kıçına falan da vurayım mı?"

Kesti düş kurmayı. "Heeey Eraslan!" dedi kendine. "Öyle bir iş yap, köy beğensin ulan! Adam yerine koymadılar, hiç bir sözünü ciddiye almadılar, bir iş yap, yedisinden yetmişine aşkolsun desinler. En karnı kara'lar alkış tutup, 'Ulan Eraslan, ulan Karakız'ın oğlu!..' desinler..."

Açıkgöz diye jandarmaya ayırmışlardı askerlikte. Ankara'nın Pazar bucağında bir Hamit vardı, onun yaptığını yapmayı geçirdi aklından. Hı-

zır gibi yetişti yardımına Hamit. Bir dağ vardı bucağın üst başında, Çorba dağı. Başından Ankara'nın ışıkları görünürdü. Hamit, kurdu Çorba dağının başında öldürmüştü boğuşarak. Sürü sahipleri kuzulu birer koyun verdiler. Töreydi. On koyunu oldu kuzulu, birden. Eraslan da Hamit'i yıkmıştı karakolun önündeki güreşte. Hamit, Bedirhan'ın babası... İyice düşündü taşındı: "Yap ulan!" dedi. "Bir iş yap, köy de bilsin, bu şımarık kurt da, haddini..."

Kaydı topal çamdan. Nacak elinde, yürüdü yere yapışık gibi. Olacaktı şimdi beylik mavzerlerden biri, aah! Nişan alıp başının ortasına saplayacaktı kurşunu. Kıpırdamasın gözünden vururdu, iyi atıcıydı jandarmalıkta. Ama nerde mavzer? Nerde mermi? Yürüyüp dayağın iyicesini aldı usulca. "Yoksulluğun gözü..." Ucunu biraz daha sivreltti dayağın. "Gözü kör olsun!" Fazla ses etmemeye çalışıyordu. Nacağı koydu odunların yanına. Eşek öyle bekliyordu, titreyerek. Kurt, yattığı yerde oynuyordu. "Dur, dur sana oynamayı göstereceğim!" Sivri dayağı iki eliyle tuttu. "Dur sen..."

Kararını vermişti. Hem eşeğini kurtarmayı deneyecek, hem de köyün gözüne girmeye yarayacak bir iş yapacaktı. Eşeğini kurda kaptırmış bir Eraslan kaç paradır köyün içinde? Köyün içini bırak, kaç paradır evin içinde?.. Yürüdü kararlı kararlı. On adım kalanaca çıt çıkarmadı. Solumadı sanki. On adım kala çıtırtıyı duydu kurt. Dikti başını. "İşte bu kadar duyarlıdır bu dürzüler!" Göz göze geldiler bir anda. Ön ayaklarını doğrulttu, kulaklarını dikti. Bir kırma'nın namluları gibiydi gözleri. Memeleri sallanıyordu. Yavruluydu demek. Bir anda görüp kavradı bunları Eraslan. Ayaklarını gerdi, kaslarını çelikleştirdi. Sesini soluğunu toplayıp haykırdı birden:

"Ö-ha-ha-ha-haaaaaaayt!.."

Ölümün sınırında bir çığlıktı haykırması. Kısa kesti onu da. Hiç vakti yoktu. Dağ yankılandı. Çevresinde vicirdeşen kuşlar sustu. Kurt iyice doğruldu. Kararsız bir an yaşadı. Oldukça küçük bir an. Kaçsa mıydı yoksa? Ardındaki açıklıktan tüyer giderdi. Haa, kaçsa mıydı? Eraslan'ın yüzünden belli belirsiz bir yanıklanma geçti. Kaçsa, defolup gitse çok iyi. Ama nerde kaldı güzel düşleri? Nerde kaldı köyün beğeneceği iş?

"Ö-ha-ha-haaaaaaayt!.."

Sivri dayağı ileri doğru uzatıp koştu Eraslan. Kurt o anda verdi kararını, kaçamazdı. Saldırıp parçalaması gerekiyordu adamı. Şimşek gibi gidip geldi gözleri. Hiç beklemedi, atıldı hemen. Üç adımı, bir sıçramada aldı. Eraslan çömeldi, dayak elinde, karşı saldırı durumu aldı. Kurt ağzını açıp, ortadan, adamın karnından girmeyi tasarladı, atıldı gecikmeden. Ama yanlış bir atılımdı bu. Hiç insana saldırmamıştı bugüne kadar. Yandan saldırsa alır geçerdi. Ağzını açıp karşıdan saldırınca, Eraslan fırsatı gördü, dilinin üstündeki kırmızılığın üstüne sapladı sivri dayağı. Bir anda tıkadı boğazını. Durdu, durakaldı kurt. Geri geri gitmeye başladı. Eraslan vardı. Kakmaya başladı kurdu.

YÜREK
NASIL BİR
ÇİÇEKTİR Kİ

Gevenlerin arasında çıplak elle aradık
Sıyrık içinde bileklerimiz
Dudaklarımız çamur ve sabah çiyi
Yürek nasıl bir çiçektir ki düşmüş oraya
Yarı su diye bildiğimiz bir çiçek

Taşların altında yengeç izleri
Yuva yapmışlar biz uykudayken
Gördük ellerimizle
Ellerimiz uzun boyutlarda
Süre süre öğrendiler görmeyi
Çığlığa benziyor şimdi karanlık
Dokunduk titredi gece
Kan içindeydi kökleri

Özel Arabul

"Ö-ha-ha-ha-haaaaaaayt!.."

Çok eski dedelerinden birinin sesine benziyordu sesi. Ama yutuyordu ormanın hışırtısı. Kaktı can havliyle. Kaktı. Eşek bakıyordu. Ne kadar büyümüştü gözakları. Boynu kalındı kurdun. Tüyleri kırçıl, kimi yerde kahverengine yakın, hem de kısa kısaydı. Kaktı. O küçük anın içinde oluyordu bunlar. Eraslan kaktıkça, sersemliyordu kurt. Eraslan, yaşamı boyunca, şimdi olduğu gibi denememişti kendini. Neye, ne kadar yeteneği var, bilmiyordu tam. Tartışmalarda zayıftı. Çok zaman Güleser'in önünde bile dili damağına yapışıyor, her söze karşılık bulamıyordu. Kâğıt oyunlarının hiç-

birisinde yoktu. Hapis, kıztavlası, şu bu bilmiyordu. Düztavlayı bile her oynayışta yeniliyordu. Çift çubuk işlerinde dayanıklıydı işte, bir onu beceriyordu iyi. Bir de kurt öldürmede becerikliydi belki, şimdi anlıyordu.

Sürüp uçurumdan yuvarlasa mıydı acaba? Ya ölmez diri kalırsa? Kaçar giderse boğazının yarasıyle? Zaman yoktu yeterince düşünmeye. Azıcık solladı. Bunu bir anda buldu. Dayağı sola bükünce kurt yokuşa geldi. O zaman kaçamazdı dayağın ucundan. Epeyce sersemlemişti ama çok direnci vardı daha. Bu şimdiki an, en öfkeli anıydı kurdun. Can derdindeydi tam. Olanak bulursa, tek saldırmada yıkabilirdi Eraslan'ı. "Ondan sonra hoşçakal gür orman! Hoşçakal boz eşeğim! Hoşçakal Güleser Hatun! Evlen hemen, gençsin daha. Hoşçakal oğlum Şahincan, kızım Elifcik! Hoşçakal anam Karakız! Hoşçakal babamın mezarı. Hoşçakal uyuşuk köyüm, avanak komşularım..." Var gücüyle sağa büktü dayağı. Hem de kaktı. Uçurumdan yuvarlanınca sağ kalacağı ne belli? Kaktı, haykırdı:

"Ö-ha-ha-haaaaaaayt!.."

Uçuruma yarım adım kalınca çöküverdi kurt. Arkasının ölüm olduğunu biliyordu. Gitmek istemiyordu ölüme. Fakat saniye saydıracak mıydı Eraslan? Bitmişti saldırganlığı, döğüşçülüğü. Yaşamının sınırındaydı tam. Eraslan da son olanağını kullanıyordu doğru yanlış. Kaktı bir daha. Gitmiyordu. Destekledi gövdesiyle. Boğazında dayakla uçtu kurt. Havada bir iki döndüğünü, sonra kıçının üstüne düştüğünü gördü Eraslan.

"Ö-ha-ha-haaaaaaayt!.."

Yüksek değildi uçurum. Hem de yedi canlıydı kurt. Belini oynatmaya, toparlanmaya çalışıyordu.

Çevresine bakındı Eraslan. İrice bir taş gördü. Köklü müydü acaba? Varıp yapıştı. Kıpırdayacak gibi değildi. Güçlükle başının üstüne kaldırdı taşı. Alabuçuk nişanlayıp savurdu aşağıya. Tam omzunun üstüne indi taş. Yapışakaldı yere. Kalış o kalış...

"Ö-haaaaaaayt!.."

Durup baktı Eraslan. Biri kıpırdatırsa belki kıpırdar. Yok artık o kurnazlık, okurum, o çalım!

"Öf beeeee! Neymişim ben?.."

Durup derin derin soluklandı. Döndü, eşeğini gördü. Çamın dalında bağlıydı hâlâ. Torbası başındaydı.

"Gördün ağanı değil mi? Avanak köylüler adam yerine koymuyorlar ama..."

Şapkasını çıkarıp eline aldı. Sildi alnının, boynunun terlerini. Kolunu başını çırptı gerekli gereksiz. Dönüp bir daha baktı kurda. Tüy kadar bir değişme yoktu. Sönmüştü çırası.

"Her halde iki değildir buralarda. Çift gezmezler yılanlar gibi. Duymadım öyle bir şey. Rahatça odunumu edebilirim. Sarıp... İsterse çift olsunlar ulan! İsterse onu, birden gelsinler..."

Birden durdu: "Yani bir kurt haklamayla bütün kurtlara meydan mı okuyorsun Eraslan Efendi?"

Nacağı alıp topal çama yürüdü. Kestiği dalları doğradı. Odunları topladı bir araya. Bir dal daha buldu kuru. Onu da doğradı. Niyeti, uçurumun dibinde "yatan"ı da almaktı dolanıp. Biraz insaflı yüklese iyi ederdi. Dayak kesmesi de gerekiyordu bir tane. Kesti. İnsaflı yükledi yükü. "Dâh!.." dedi eşeğe. "Dâh bakalım, biraz korkup morksaydım yoktun şimdiye! Dua et ağana. Gözümün karalığı tuttu da kurtuldun, dâh!.."

Eşeği sürdü. Dereye doğru indi. Karağanların, genç meşelerin, çamların, diken ardıçlarının arasından geçiyordu. Orman hışırdıyordu hiç durmadan. Çamur yerler geliyordu önüne. Atlayıp geçiyordu. Eriyen karların suları iniyordu. Menevşeler, sümbüller görüyordu. Morlara belenmişti toprağın açılan yerleri. Elifçik'e alıp götürseydi beş altı. Ama sırası değildi şimdi. "Kurt öldürdük kızım!.." Eşeği eğledi derede. Yürüdü yukarı. Uçurumun dibine vardı dikkatli basa basa. Orada öyle, ölümünün üstünde duruyordu kurt. Gözlerinin biri devrilmiş, biri de kapanıp kalmıştı. Omzunun orası aş olmuştu. Arka ayağından yapıştı. Memeleri sarkıyordu. Sürümeye başladı. Tangır tungur sallanıyordu başı. Ağzından burnundan kanlar geliyordu. Sıcacıktı daha. Getirdi yükün yanma. Kaldırdı güçlükle. Şip şip şip ettirerek yükledi odunların üstüne. Önce Han deresine, sonra Erikdibi'ne, oradan da köye sallandı. Eşek belki haline şükrediyordu, yaşıyordu. Bu yüzden, yüksünmeden taşıyordu kurdun ölüsünü. Hızlı hızlı yürüyordu. Belki de gurur duyuyordu Eraslan'ın utkusundan. Bir an önce varmak istiyordu köye. Eraslan zor yetişiyordu ardından. Açlıktan başı da dönüyordu. Torbada azık vardı, unutmuştu.

Üç kahvenin üçü de doluydu ağzınaca. Daha dibekbaşına varmadan çığrış bağrış oldu kadınlar. Köy ayağa kalktı:

"Kız anam herifin vurduğuna bakıın!.."

"Kız anam camız ölüsünden afaaat!.."

"Kız anam, uyurken mi kıstırmış?.."

Hepsini de duymazlıktan geliyordu Eraslan: "Hay gözleriniz kara yerlere döküle! Ulan deyin ki maşaallah! Uyurken mi kıstırmış? Bu köye iş beğendirmek zooooor!.."

Kahveler de boşandı:

"Ooooo! Ooooo! Ooooo!.."

"Ulan Eraslan, oğlum, sen mi vurdun bunu? Yani sen mi öldürdün? Yoksam Eldenli Şahanın Hüseyin'in oğlanlar falan vurmuşlar da onu mu yükleyip getirdin? Ulan Eraslan, saklama oğlum doğruyu!.."

".....

"Kızma canım Eraslaaaan!.."

"Neyse neyse, ulan haggaten aferim!.."

"Valla billâ aferim, bravo!.."

"Eeee Eraslan, ne yapacaksın şimdi bunu? Yesen yenmez. Derisi de giyilmez! En iyisi beşe böl de, sürü sahiplerine yolla birer pay, köpeklerine yedirsinler. Kurt yiyen köpek atılgan olur. Onlar da sana birer toklu versinler. Öldürdüğün kurt, sürülerine dalan kurt..."

Bitecek değildi boşboğaz yarenlikleri. Sürdü eşeğini köy içinden. Doğru evine geldi.

"Birer toklu versinler Eraslaan!.."

"Birer tokludan beş toklu, bak!.."

Karakız çıktı evin önüne:

"Maşaallah benim tepegöz oğluma! Tokgöz oğluma!.. Beş toklu versinlermiş! Tehhooooo! Eskinin sürü sahipleri olsa koç verirlerdi koooç! Birer koçtan beş koç..."

Güleser çıktı:

"Maşallah benim erkeğime, kırk bin..."

İndirdi kurdu Eraslan. Merdivenin dibine sürüdü. Yükü de yıktı. Önce bir karnını doyuracaktı, sonra geçip başına yüzecekti derisini. Belki bir alan falan olurdu.

O arada Karakız gidivermiş Coş Enişte'nin dükkânına. Yarım kilo helva tarttırmış, alıp geldi. Güleser de pilâvı pişirmiş. Sofrayı serdiler ortaya.

Karakız:

"Geliver anam, sen dağların kurdunu öldürdün! Boşboğaz yarenliklerine boşver. Altının değerini sarraf bilir. Her adam öldürebilir mi şunu? Geliver tosunum!.."

Güleser:

"Çekemeyenler tırnağına kurban olsunlar erkeğimin!.."

Eraslan hayata oturdu. İkindin günü vuruyordu evinin önüne. Kurtda merdivenin dibinde yatıyordu. Hem yedi hem kalkıp arasıra baktı. Baka baka doyurdu karnını. Arka arkaya kırk bin "Öha-ha-haaaaayt!" çekmek istiyordu canı, "Ö-ha-ha-haaaaaayt!.." Bütün köyler, şehirler duysun.

CUMHURİYET YAZININDAN
ÖRNEKLER

50 lira

İzzet Göldeli

İZMİR GÖRÜNÜMLERİ

ÖNCE DENİZ

Denize dönüyorum
Körkütük bir şarkıya dayayıp başımı
Tutunup bir pencereye
Kurumuş balık pulları
Parıldarken
Güneşte
Genzini yakan o kentin-duruşuna
Ki adını aklında tutuyorsun durmadan-
Kızgın bir öğleye serpilmiş
O güzel insanlara
Akarken dükkân önlerinde
Koyulaşırken
Özsuyu çekilirken fabrikalarda
Bayatlarken bürolarda, dairelerde
İmbatın mızrabıyla-
O koyu
Karanlık şarkıya
Bir geçit arıyorum
Gırtlağında büyüdükçe
Uzaklığı bilmeyen anış, coşku...

İKİÇEŞMELİK

Camlı kahvede
Kehribar marpuçlu bir nargile
Sultan Hamit devrine gidiyor
Gizlice

Bir Çingene
Göğü yakıyor geceleri
Kurşundan nefesi ile

Altınpark'ta
Bir ihtiyar
Anılarını havalandırıyor
Terzi Tahsin de
Bir gönül yarasını teğelliyor
Kendince

Dantelden bir tütün işçisinin
Gözlerinde çürüyor umut
Tepedelen bir dernekte
Umudu kurtarıyoruz
Derken–

BASMANE'YE YÜRÜRKEN

Bir düş edinmişsin
O da büyük mü ne
Akşam geliyorsa üstüne
Al–
Umuda sapla, düşe sapla
Bu yalnızlığı
Mehtap Abla pansiyonunda

Bir-düşlerimiz, umutlarımız
Kapı dışarı
Ne acele

Çınarları altında Çankaya'nın
Kopkoyu bir gazelle tımarlanırken minibüsler
Uyarsa – çekimine yerin

Sevgiler, sevinçler–
Üstün başın sonbahar

Garajlarda bir meyhanede
Söndürürken
Ilık bir yaz gecesini küllükte
Sözcüklerden, şarkılardan her yanın

Gök-ürperirken yıldızlardan
Akşamı
Askıya alır şair

KESTELLİ

El kadar sokağı
Hallaç ederken Behiyelerin sesi
Şu hicaz şarkıdaki keman
Alıp başını meyhaneye gitmiş
Kanun dersen–
Peşrevin uzunluğundan
Baş ağrısı çekiyor güpegündüz
Afyonlandırılmış bir şarkıda
Yan gelip yatıyorsun
Ne eğlence rüsumu
Ne belediye zabıtası
Zehirleniyorsun düpedüz

İzzet Göldeli

Terim Sözlüklerimizden

XX

Terim sözlüklerimizden alıntılar yayımlamayı sürdürüyoruz. Aşağıdaki terimler İrfan Kızıklı'nın Kurumumuz yayınları arasında çıkan Gümrük Terimleri Sözlüğü'*nden alınmıştır.*

aktarma [Fr. *transbordement* [[İng. *transhipment*]: Gümrüğün denetimi altında, yabancı bir ülkeden getirilen malları, getiren taşıttan bir deniz taşıtına koyarak yabancı ya da ulusal limana gönderme.

arı ağırlık [Fr. *poids net*] [İng. *net weight*] [es. t. *saf sıklet*]: Malın tüm sarmalaçları çıkarıldıktan sonra kalan ağırlığı.

ayrımlı işlem [Fr. *traitement discriminatoire]* [İng. *discriminatory treatment*] [es. t. *tefrikçi muamele*]: Mal giriş ve çıkışlarında, özellikle bildirmelik dışı önlemler yönünden, mallara ya da satıcı ülkelere yapılan ayrı işlem.

bağışık [Fr. *exempt, libre*] [İng. *duty-free, free of duty, exempt*] [es. t. *muaf*]: 1– Gümrük bildirmeliğinde sıfır olan vergi oranı. 2– Yurda, kesin olarak, gümrük vergisi alınmadan sokulan mal.

bildirim [Fr. *déclaration*] [İng. *declaration*] [es. t. *beyan*]: Eşyaya ilişkin gümrük işlemlerinin yapılmasında, gümrük için gerekli olan bilgileri, ağızdan ya da yazılı olarak bildirme.

çıkış kapısı [Fr. *porte de sortie*] [İng. *customs barrier*] [es. t. *ihraç kapısı*]: Yetkililerce, yolcu ve malların yurt dışına çıkmasına izin verilmiş olan belli yerlerden her biri.

çıkış yasağı [Fr. *prohibition à l'exportation*] [İng. *export prohibition*] [es. t. *ihracat memnuiyeti*]: Güvenlik, tarih ve sanat yapıtlarının ülkeden çıkarılmalarının önlenmesi ya da ekonomik zorunluluklarla, kimi malların yurttan çıkarılmalarını durdurmak için konulmuş yasak.

düzgeçiş [Fr. *transit douanier*] [İng. *customs transit*] [es. t. *transit*]: Yabancı ülke mallarının, bir ülkeden geçerek geldiği ülkeye ya da başka yabancı ülkeye gidişi.

geçici giriş [Fr. *importation temporaire*] [İng. *temporary importation*] [es. t. *muvakkat ithal*]: Malların, geçici kabul düzeninden yararlanılarak yurda sokulması.

giriş işlemi [Fr. *operation d'entrée*] [İng. *import transaction*] [es. t. *ithal muamelesi*]: Yabancı ülkelerden gelen yolcu ve malların, yurda girişlerine ilişkin gümrük işlemi.

kaçakçı [Fr. *contrebandier*] [İng. *smuggler*]: Yurda kaçak mal sokan, kaçakçılık yapan kişi.

kesin giriş [Fr. *dédouanement définitif*] [İng. *customs clearance for home use*] [es. t. *katî ithal*]: Malın, gümrük vergisi ödenerek ya da kesin bağışıklıktan yararlanılarak yurda sokulması.

köken belgesi [Fr. *certificat d'origine*] [İng. *certificate of origin*] [es. t. *menşe şehadetnamesi*]: Bir malın üretildiği ya da yapıldığı ülkeyi gösteren ve o ülkenin ilgili kuruluşlarınca düzenlenen belge.

olağan eder [Fr. *prix normal*] [İng. *normal price*] [es. t. *normal fiyat*]: Gümrük İşbirliği Konseyince onanan ve değer bildirmeliklerinde, malların gümrük vergisine temel alınan ederi.

ölçüsel vergi [Fr. *droit spécifique*] [İng. *specific duty*] [es. t. *ölçü temelli vergi*]: Gümrük bildirmeliğinde yer alan malların ağırlığı, ya da sayı, baş, uzunluk (metre, yarda) ve oylum gibi ölçüleri üzerinden alınan vergi.

satımca [Fr. *facture*] [İng. *invoice*] [es. t. *factura*]: Malın değerini ve niteliklerini belirten belge.

tavan bildirmelik [Fr. *tarif maximum*] [İng. *maximum tariff*] [es. t. *azamî tarife*]: İki sütunluk özerk bildirmeliklerde, antlaşmasız ülkelerin mallarına uygulanan vergi.

Öykü

Haziranlarda

İnci Aral

Kirazların kurtlandığını biliyorum. Şeftaliler yoz. Balıklar çok yorgun ölümlerinde. İki demet maydanoz bir lira, sekiz limon beş. Domateslerde aldanmam. Salatalık seçmede ustayım. Kayısılar sereserpe, biberlerin yeşili aklımı alıyor. Yıllar yılı taşıyorum eve pazarın yazını, kışını, baharını. Artık tek file yetiyor.

Boşalır odalar, koridorlar, koyulaşır duvarların yeşili. Doludur, boşalır. Çoğalır yalnızlık. Sığamam. Söylenenleri, yanıtlarımı anlayamıyorum. Alışılmış gelişigüzel tümceler. Bomboş kalıyorum ve şaşkın. Susuk ve çok sıkılmış.

Hamal tutmuyorum. Ardımca gezen bu çocuklar adına onur kırıklığı duydum hep. Çocuklarım karnımdayken gereksindim onlara ama, gereğinden çok verdim. Kazak, gömlek, papuç verdim. Islandıklarında soba başında kuruttum giysilerini. Kaynanam söylendi.

Kocam öğle uygularmdayken, sırtıma vurup getirdim domatesleri, portakalları, ıspanakları. Suları ayaklarıma aktı, terime karıştı. –Çabucak, genede özenle doğradım biberleri, patlıcanları, maydanozu. Sarmısağı unutmamalı. Soğanları ince kıymalı. Suyunu sonradan.– Kuruş kuruş hesap verdim. Herkes kendi yükünü kendi taşımalı. Benim yüküm çok ağırdı. Dayanamaz olduğumda fırlatıp attım yarı yolda. Tek file yetiyor artık bana.

Bahçıvanların elleri büyük, çatlak ve kararmış. Ceplerine sokup çıkarıyorlar şıngırtılarla. Birlikte taşıyorlar, kadın ve erkek. Çoğunluğu genç. Başlangıcında ortakyaşamın. Sürüp gitse . . .Bölüşebilseler sonuna dek her şeyi. Pazar torbasının ağırlığını bölüştüklerince. Boşluk . . . Duyguların, ufak esintilerin bölüşülemeyişi. Biriyle yaşamanızı, evinizi, sofranızı ve yatağınızı bölüşme kolaylığının dışındaki güçlük. Küçük şeylerin bölüşülmesi sorun olan. Bir anı, bir şarkıyı, karanlıkta görülmeyen ama sezileni, ışık gibi kesin. Bir güzelliği, iç çekişi, bakışı . . . Katıksız, yapmacıksız, gerçek. Budur birliğe ulaşan. Gerisi boşluk.

Yıllar yılı taşıdım. Ağırlaşınca filem sırtıma vuruyorum hafiften... Bir garip bakıyor kimileri; yakıştıramadan. Konuk gününden çıkma bir sayın bayan örneğin. Nasılsmızlarla dolu, pasta kek, tuzlu çörek, altın köstek, türlü yüzüklerle, ışıltılarla; jarselerle korselerle, örgü dantel şiş, yapay sarı saç dolu bir konuk gününden. Yanılmış ortasına düşüvermiş pazarın... Yük taşımamış bir kadın. Çocuklarından gayri karnında. Bin bir nazla büyük olasılıkla onları da.

Boşalır odalar... Her yer... Böyle bu çoktandır... Giderek daha kötü, çekilmez. Bilmiyorum beklenecek zamanı, bir sonraki gün mü, üç gün sonra mı, ya da hiç mi? İçim üşüyor. Uzak bir kentte kalıyorum tek. Yabancısı olduğum.

Yük gibi taşınan kadınlar... Kentsoylu tüketiciler ordusu... Erdem simgesi... Hanım hanımcıklar. Kocalarını aldatmamışlar. Yetmezliklerinde, doyumsuzluklarında, açık saçık fıkralarla avunmuşlar top gibi patlayan kahkahalarla. Komşu balkona asılan havluları konu etmişler sabah kahvelerinde. Gülmüş, göz kırpmışlar birbirlerinin ıslak saçlarına. (Tabak, bardak, çatal kaşık, becerikli kadın besbelli... Eline çabuk. Oh oh ne mutlu bu adama... Nankördür erkek milleti kıymet bilmez. Geçenlerde... fis... kos... Ne diyorsun.... Kim görmüş?.. Yapma. Vallahi billahi yeminle söylüyorum. Gözleri çıksın... Topuna kibrit suyu. Patlıcan ezmesi. Mercimek köftesi. Bilmem nesi...) Ağır başlı dedikodu etmişler. Boşluklarında bomboş gerilimler yaşamışlar oyun masalarında. Sıkılmışlıklarında saçlarını bir kırmızı, bir yeşil yapmışlar. Çok çalışmışlar, çok yorulmuşlar, çile çekmişler, sayısız ödün vermişler. Çocuk, koca kahrına katlanmışlar. Nesnel değerlerle ödenmiş özverileri. Sevmemişler, korkunç alışmışlar. Sevilmemişler, alışılmışlar. Bezginliklerinde, bağırarak kavga etmişler kocalarıyle, edepsizleşmişler, baskın çıkmışlar. Bezginim aldanabilirim bugün. "Yumuşak mı şeftaliler?" Aldanabilirim. Yorgunum.

Önce ayaklarını gördüm. Çıplaktı. Kesilip yere atılmış pırasa yapraklarının yanındaydı. Topukları çatlamış, içleri kir dolmuştu. Eğildi, yerdekilere uzandı. İnceydi, otuzunda ya da altmışında olabilirdi. Çiçekli bir bez yığını vardı gövdesini saran. "Ne yapıyorsun kadın," dedi satıcı. "Hayvanlarım var da," dedi. Hayvanı olamazdı. Buna izin vermedim. Kendisine gerekeni toplamalıydı. Yaşı belli değildi. Çok çalışmış, çok yorulmuş, çile çekmişti. Yaşamın kahrına katlanmıştı. Kahır adına ne varsa...Gene de güldüğünde gerçek gülmüş, ağlamayı ise öğrenememişti. Siyah bez bir torbaya tıktı, çürük domatesleri, pırasa yapraklarını. Allı morlu kalabalığa daldı, yitti gitti...

Kirazların kurtlandığını biliyorum. Bile bile alamam. Barbunyalar pahalı. Üstelik yalnız yiyemiyorum. Tek yaşamanın en güç yanı bu olmalı. Bir sofrayı bölüşmenin güzelliğini yadsıyamam.

Susuk her şey. Ansızın yitmiş gitmiş. Çoğalan bir yalınlık... Çok uzak bir yakınlığın büyüyen acısı içimde. Acı çekiyorum, beklemelerle...

Tülü iyice kapatırım, perdelerimi araladığım yerde. Gecenin sabaha karıştığı noktada uzak kentlerden yolcu taşıyan otobüsler geçer yakın bir yoldan. Tren düdüklerini duymuyorum artık. Alıştım. Haziranında geçmiş yılın, kapım çalındı bu saatlerde. Bir bütün hazirandı eksiksiz. Hep duydum zil sesini. Çalınmadı ama duydum. Yüreğimin gürültüsüne uyandım. Bir kez daha çalınsa açacaktım. Bekledim. Bir beklediğim olmalıydı. İnanmıştım. Gün doğdu öyle uyudum. Gelen olmadı. Saçlarımı uzun, çok uzun fırçaladım. Aynalara bakamadım hiç. Düşman kesildim. Güzelliğimi öğrendim. Zambaklar açtı, bitti. Gelen olmadı. Kutular dolusu hap yuttum. Dimdik durdum, kimse sezmedi. İnceldim kopmadım, kırıldım. Kadın olduğumu bildim. Kendimi hiç kınamadım. "Bu denli mutsuz olacak kadın değildim," dedim, ağladım. Kimseye, "boşanmasaydı, biz nasıl çekiyoruz," dedirtmedim. Ağladım ve katılaştım. Baktım ayaktayım. Güçlüyüm. "Kimse yıkamaz beni," diye bağırdım. Kadınlar boyadım beyazhklara, duvarlarıma. Şarkılar söyledim bağıra çağıra... Durgun, acılı, "Zambaklar açtığında gelmedin," yazdım ona, o kadar.

Kendi kapımı açıp, boş bir eve, yalnızca benim olan bir yere girebilmenin tadını kanıksamadım daha. Son bir haftada üçüncü zarf kapımın altında. Bu da bir şey, hiç yoktan iyi. Filemi bıraktım. Ellerim titriyor. Açım yorgunum. Sigarayı tutacak güç yok parmaklarımda. Ağzımda sallanıyor.

(Kum, güneş, deniz kentinden bir görünüm. Hitit kolor kartpostalları Turkey.) "23 akşamı gelebilir misin?" İmza. Gelmiyor demek. Gelmiyor. Haziran geldi. Haziranla bir Dora geldi. Gelmesi gerekliydi gelmiyor. Oturmuş denize karşı Dora ile viski içiyor. Kart bir kadın, ellilik. Diplomat karısı; uzun, sıska ve yalın. Oradan, oturduğu yerden beni yönetecek. Yanıta gerek var mı, gitmeyeceğimi bilmeli.

Elimden tuttu, koştuk. Bir ağacın çevresinde döndü, zıpladı bir yaprak kopardı. Saçlarıma soktu. Yoldan geçenler baktılar güldük. Yaprakların çoğaldığı bir gece şeftalilerin çiçeklendiği. İskeleye yürüdük. "Sevi mi bu?" dedi. "Nasıl yaşanır başka," dedim... Donanma uzakta... Işıklarını denize sermiş. "Bir yalan söyle bana," dedim. "Umuttan uzak ama, gerçeğe yakın."

Salatalıkları, domatesleri, soğanları yerleştirdim. Maydanozları suya koydum. Bir şeftali, taş gibi sert. Aldanmışım gerçekten. Beş paralık aldanışları önemseyemem elbet, büyük aldanışlara gebe gibi zaman. Yattım.

Işıklıktan gelen gürültülerle öğle sonunun dinginliğine karıştım. Çocuk ağlamalarıyle. Çocuklarımı gördüm düşümde. Bir yalı yandı denizde. Bir kadının elleri yara içindeydi. Dora'ya benziyordu. Onu hiç görmedim ama oydu. Sıskaydı, karttı, üşüyordu. Sevindim. Denize girdim. Soğuktu, pisti.

Kötülükler, korkular, acılar içindeydim. İnsanı kuşatan engin yalnızlığı düşünüyor, çare bulamıyordum. Sözünü bile edemiyor, yalnızca duyuyordum. Akşam sokuldu yavaşça. Üst katlarda radyoda, bir kadının ardından bir erkeğin sesi. Uyku mu, bir küçük ölüm müydü?

Acım ne? Giderilemez bir şey. Sanki hiç yaşamamışım, bilmiyorum. Oysa içimdeydi tükenmişlik. Yalnızlık. Gerisi aldatmacaydı. Doyamadığımız. Bile bile durmaksızın aldandığımız. Ne çok, ne uzun.

Bir kağıda "Gelemem," yazmalıyım. Ve bir posta kutusu bulup. Gitmeli miyim? Hayır, kesinlikle. Yerimin belirlenmesi gerek.

Saçlarımı severdi. Saçlarımı savurur giderdim... Merdivenlerinin ışığı hep bozuktu. Mireille Mathieu'nun sesinç yaklaşırdım kapıyla bir. Beklerdi. Özlerdi. Bilirdim. Bir erkek iki kadını birden yaşatabilir mi evreninde? Anlamaya çalıştım. Beceremedim. On yaşımdaki halimi, saçlarımı ördüğü günleri anımsatıyorum ona. On dokuz yaşında delibozuk, bir başkasına tutkun genç kıza duyduğu seviye yeniliyor. Mutfak kapısına dayanıp: "Bu adamla evlenirsen mutsuz olursun," demiş bana. "Sana ne," demişim acımasız. On yıl sonra da, çoluksuz çocuksuz zilini çalmışım. Yorgun kapısında bulmuş beni. Akmış sular akabildiğince. Yine de katmış yaşamına düşünmeden... Dora'ya karşın. Gene de katmış. Karşı koyamamış. Koşmuş gelmiş, özlemiş. Sonra haziranlar gelmiş. Haziranlarla Dora gelmiş.

Beklemelerin güzelliğini öğrendim. Yaşanan en güzel şey beklenildiği anın değerine ulaşamaz. Umut yüklüdür, giz dolu güzellikler, heyecan doludur beklemeler. Yaşanan her şeyde belli belirsiz bir düş kırıklığı olması bundandır belki.

Bomboş odalar. Beklememek daha güç beklemekten. Duvarların yeşili koyuluyor. Karanlığa dönüyor. Ne zaman gördüm en son. Zamanı da yitiriyorum onunla bir.

Çıktım. Zarfın içinde kocaman bir "gelemem". Korku mu tedirginliğim? Yitirmek korkusu mu? Olamaz. İnsan hem kahraman, hem korkak olabilir mi? Kalkıp gitsem biter mi çelişkilerim? Hayır, yapaylığını tanıyorum. Yapay olanı gerçekten ayırdetmeyi öğrendim. Yine de gerçeğin ne olduğunu bilmiyorum. Gerçek denen şey nedir?

Ağırca yürüyorum. Akşam yanıbaşımda. Tutku dolu yüreğim. Tek başıma taşıyorum. Sessiz değilse de gürültüsüz. Kendi yükünü kendi taşımalı insan. Sevi de olsa. Bir haziran daha. Ne var, sonuncusu.

Çok yıldızlı subaylar çıktı orduevinden. Sayın eşleriyle. Kentsoylu tüketicilerin en belirgin örneklerini yanlarında taşıyaraktan... Çöp bidonlarının yanına kaygısızca serilmiş bir kediye gıptayla baktım. Bir haziran akşamı. Akşamın koyulaştığı saat. Dükkânların kahve önlerinin sulandığı, yorgun erkeklerin ellerinde ekmek ve salatalıklarla evlerine yollandıkları saat. İncesazdan muhayyer faslını çaldığı saat radyoların ve haykıran bir kadın "Batan gün kana benziyor". Mutlulukla mutsuzluğun birbirinden

ayrıldığı yerdeki çizgiyi kolaylıkla çekebilir mi insan? Tanrısal inanışlarla geçen aldanışlar dizisi yaşam.

Posta kutusuna düşen zarfın sesi. Ayılıyorum. Tanıyor beni. Şaşıracak. Ne iyi...

Haziran sonlarında bir akşam. Akşamlar içinde bir akşam. Yürüyorum. Pazarcılar toplanmaya koyuluyor. Çöken karanlıkla soluyor biberlerin yeşili yavaşça. Domateslerin kırmızısı mora dönüyor.

Kendi kapımı açıp, yalnızca benim olan bir eve girebilmenin tadını hiç kanıksamayacağımı biliyorum. Bahçemdeki güllerin baygın kokusu... Balkonumda kuruyan çamaşırlar... Bir dilim akşam...

Patlıcan kızartmalı, bir iki biber. Yoğurt. Sarmısak unutmamalı... İyiyim. Çok iyiyim...

Ord. Prof. Dr.
H. V. VELİDEDEOĞLU

Türkçeleştirilmiş Metinleriyle Birlikte

TÜRK MEDENÎ KANUNU

Gözden geçirilmiş ve düzeltilmiş 2. baskı

50 lira

●

Türkçeleştirilmiş Metinleriyle Birlikte

BORÇLAR KANUNU

Gözden geçirilmiş ve düzeltilmiş 2. baskı

40 lira

●

TÜRK MEDENÎ KANUNU VE BORÇLAR KANUNU TERİM VE SÖZCÜKLER KILAVUZU

30 lira

Öğretmen ve öğrencilere % 50 indirimli

Batı Kaynaklı Sözcüklere Karşılıklar

XIV

Prof Dr. Cemal Mıhçıoğlu, Tahsin Saraç ve A. Dilâçar'dan oluşan bir yarkurulca hazırlanmıştır.

Mekanizma — Yunanca "mechos" kökünden gelen *mechane* (araç, makine) sözcüğü aynı anlamla Latinceye *machina* olarak geçmiştir. Bundan türeyen Fransızca *mécanisme* ve İtalyanca *meccanismo* sözcükleri 1. makine düzeni, 2. oluş, işleyiş anlamlarına gelir. İtalyancadan mekanizma söylemiyle dilimize geçen sözcüğe, anlam ve işlev özellikleri göz önünde bulundurularak ve olanak, gözenek, oturak gibi sözcüklerin yapısı örneksenerek **düzenek** karşılığı önerilmektedir.

Örnekler: 1. *Bu aygıtın* düzeneği *bana çok karmaşık göründü.* 2. *Ülkemizde yönetim* düzeneğinin *çok ağır olduğundan öteden beri yakınılır.*

Restoran — Latince *restaurare* eylemliği, çeşitli anlamları arasında, yenilemek, onarıp düzeltmek, eski durum ve gücüne kavuşturmak anlamını da taşır. Sözcük aynı anlamlarla *restaurer* olarak Fransızcaya geçmiştir. Bu eylemliğin ortacı olan *restaurant* sözcüğü ad olarak kullanılmış, yemek yenerek doyulan ve gücün yeniden kazanıldığı yer anlamını taşımıştır. Sözcük Fransızcadan dilimize de girmiştir. Anlam ve işlev özelliği göz önünde bulundurularak ve dikimevi, bakımevi gibi sözcüklerin yapısı örneksenerek, karın doyurmak üzere gidilen yer anlamındaki restoran sözcüğüne, doymak eylemliğinden türetilen **doyumevi** karşılığı önerilmektedir.

Örnek: *Bu* doyumevi*nde her zaman güzel yemekler yenebilir.*

Lokanta — Restoran anlamında olup dilimize İtalyancadan daha önce geçmiş olan lokanta sözcüğü için de **doyumevi** karşılığının kullanılması salık verilmektedir.

Vagon-Restoran — Yataklı vagon için kullanılan *yataklı* sözcüğü örneksenerek, vagon-restoran için, yemekli vagon anlamında kısaca **yemekli** karşılığı önerilmektedir.

Örnek: Yemekli*ye gidip de bir çorba içelim.*

Traktör — Latince *trahere* (çekmek) eylemliğinden türeyen *tractio* "çekme" demektir. Sözcük Fransızcaya aynı anlamla *traction* olarak geçmiştir. Latince *-or*, Fransızca *-eur* soneki bir işi yapan, eden anlamında sözcükler türetmeye yarar. Bu yolla Fransızcada türeyen *tracteur* sözcüğü "çeken" anlamındadır ve tarımdaki özel kullanımıyle çift hayvanı yerine kullanılan özel motorlu araç demektir. Kök, anlam ve işlev özellikleri göz önünde bulundurularak ve biçerdöver, yoldüzer gibi sözcüklerin yapısı örneksenerek, traktör için, çekmek eylemliğinden türetilen çeker karşılığı önerilmektedir.

Örnek: *Tarıma* çeker*in girmesi üretimi artırmıştır. Son yıllarda* çeker *fiyatları hızla yükseldi.*

Vize — Latince *videre* (görmek) eylemliği halk dilinde *visare* olarak söylenmiştir. Bu eylemlikten türeyen *visa* sözcüğü, 1. görülen şey, 2. görülmüştür demektir. Sözcük Fransızcaya, oradan da vize söylemiyle dilimize girmiştir. Vize sözcüğünün *Türkçe Sözlük*'teki anlamları şöyle tanımlanmıştır: 1. Kimi resmî kâğıtlara "görülmüştür" anlamında konulan işaret ve bu işareti koyma işi. 2. Bir ülkeden geçmek isteyene o ülke konsolosluğunca verilen izin. Kök, anlam ve işlev özellikleri göz önünde bulundurularak ve alındı, girdi, çıktı gibi sözcüklerin yapısı örneksenerek, vize sözcüğüne, her iki anlamı için, **görüldü** karşılığı önerilmektedir.

Örnekler: 1. *Birçok Avrupa ülkesine* görüldü *almadan gidebilirsiniz.* 2. *Kâğıdınızın* görüldüsü *eksik olduğu için işlem bitirilemiyor.*

Olaylar-Yansımalar

DERGİ ÜZERİNE

Bu sayıdan başlayarak okurlarımıza iç sorunlarımızla ilgili bilgiler vermek, bir söyleşi içinde yakınlaşmak istiyoruz. Önce dergimizin özelliğini anlatmak isteriz.

Türk Dili dil devriminin getirdiği özleşme Türkçesinin en güzel örneklerini vermek isteyen bir dergidir. Bu nedenle *dil ve yazın dergisi* olarak nitelenir. Dil devriminin savunucusudur. Dil sorunlarına ayrılmış yazıların yayımlanmasına başka yazın dergilerinde görülmeyecek ölçüde olanak tanır. Demek ki *Türk Dili*'ni yalnızca yazın dergisi saymamamız gerekir.

Değinmek istediğimiz bir başka sorun da şu: Her ay *Türk Dili*'ne yüzlerce şiir, kabarık sayıda öykü gönderilmektedir. Deneme, inceleme, eleştiri yazılarının azlığından yakınmaktayız. Yazı kurulu olarak bu çalışmalar arasından en sağlam, en güzel örnekleri seçmek, yayımlamak istiyoruz. Ne var ki gönderilen yazılarda çoğunlukla dil özensizliği göze çarpmaktadır. Bilirsiniz yazın ürününü gündelik konuşmalardan ayıran bu belirgin yan, yazının belli bir zaman içinde kişisel, bireysel bir çaba ile üretilmesidir. Bu yüzden konuşmadaki dağınıklık, denetlenemeyen içtenlik, ivediliğe bağlı dilbilgisi yanlışları, anlatı eksiklikleri yazıda bağışlanamaz.

Yazı kuşkusuz bir dil yaratısıdır. Ne ki, yaratıdan önce bir düzen bağı, bir çaba, bir özen işidir. Burada yinelenmesi gereken bir gerçek var: Başımızdan geçen her olayın yazılmasıyle ortaya bir öykü çıkamayacağı gibi, bireysel duygularımızın titreşimini sözcüklere aktaran her boşalım da şiir sayılamaz. Öykü de, şiir de yazı sanatının, söz sanatının ürünleridirler. Her sanat yapıtı gibi bunlar da belli bir çabayı, belli kişisel becerileri, belli alıştırmaları gerektirirler. Okura iletilmeden sanatın ateşinde pişirilmeleri gerekir. Her sanatta olduğu gibi yazı sanatlarında da uzun -kısa bir çıraklık dönemi geçirilir. Her çıraklık çalışması sergilenmesi gereken bir ürün sayılamaz. Türkçe sevgisi, dil özeni, yaratıcı emek, çıraklıktan yazarlığa, ozanlığa kullanmamız gereken temel araçlardır. Yazarken şiirde, öyküde, düzyazıda arkadaşlarımız bunlar olmalıdır.

Bunları anlatmaktan amacımız bize gönderilen çalışmaların önemli bir bölümünden yararlanmak olanağı bulamadığımızdır. Gene de dikkatle, sabırla, umutla inceliyor, bir parıltı görürsek seviniyoruz. Kimi zaman bu parıltıların da pek arkası gelmiyor.

Dergi çıkarmanın bir amacı da yazına yeni değerler kazandırmak olmalıdır. Bu nedenle adım duyurduğunu sanan yazıncılardansa yeni değerlere yönelmek istiyoruz.

Türk Dili 26 yıldır düzenli çıkan bir dergidir. Eski sayılarına bakınca nice yazarların, ozanların gelip geçtiği görülür. Daha niceleri de gelip geçecek.

Günümüzde dergiler yaşamıyor. *Türk Dili*'ne düşen bir sorumluluk da kendi doğrultusunda bu eksikliği gidermek olmalıdır. Birdenbire değişik yepyeni bir dergi olmayı beklemeyin bizden Daha güncel, daha okunan, daha aranan bir dergi olmak için elbirliğiyle çalışacağız.

Yazı Kurulu

1976'NIN YAZIN OLAYLARI

Olaylar

⊙ Paris'te, Fransa ile Sovyetler Birliği kültür anlaşması gereğince "Mayakovski Sergisi" açıldı. 18 kasım 1975'te açılan sergi, 5 şubat 1976'ya dek sürdü. Mayakovski, bu sergiyi 1930'da ilkönce Moskova'da, "bir ozanın işi ve çalışması üzerindeki düşüncelere açıklık kazandırmak" amacıyle açmıştı. Sergi, ozanın yirmi yıllık çalışmasıyle bir hesaplaşmadır.

⊙ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi profesörlerinden Prof. Dr. Faruk Sümer, Köroğlu'nun, Gerede ilçesinin Sayık köyünden olduğunu saptamıştır. Bunu, İstanbul'daki Başbakanlık Arşivinde Mühimme defterlerini araştırarak ortaya koymuştur.

⊙ 1975'in sonlarında Vedat Nedim Tör'ün Devlet Tiyatrolarınca oynanan *Sahte Kahramanlar* adlı oyunu yasaklandı. Yasaklama, bir oyun kıyımı sayıldı ve yazarların büyük tepkisiyle karşılaştı.

⊙ Yılın başında *Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1976* çıkmaya başladı. Böylece yıllık değerlendirmelere bir yenisi daha katılmış oldu. Her yıl çıkan *Varlık Yıllığı* yayımlanmayan yazılara, öykülere, şiirlere, özellikle gazetelerden seçmelere yer verirken, *Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1976*, bu sayılanların yanında, yılın önemli tartışmalarına, soruşturmalara, değerlendirmelere de yer verdi. *Milliyet Sanat Dergisi* de yıllık değerlendirmeyi sanatın bütün dallarına kaydırdı. Roman, şiir, deneme-eleştiri, dergiler, sinema, tiyatro... gibi alanlar topluca ele alındı bu dergide. *Militan* da şubat sayısında bu yıllık değerlendirmelerin yorumunu yaptı. Nesnel bir değerlendirmeyle yılın düşünsel yönünü belirlemeye çalıştı.

⊙ Bedri Rahmi Eyuboğlu, *Milliyet sanat Dergisi*'nin "yılın sanatçısı anketi" sonucunda, 1976'da "yılın sanatçısı" seçildi. Aziz Nesin, yazarların yaşarken ki durumlarına değinerek bu sonucu yazarın ölmesine bağladı.

⊙ Yaşar Kemal'in romanları bu yıl da yurt dışında büyük ilgi gördü. Özellikle Baltık ülkelerinde Yaşar Kemal yoğun biçimde tanıtıldı.

⊙ Galata'daki Kulekapısı Mevlevîhanesi, "Divan Edebiyatı Müzesi" olarak açıldı.

⊙ Başta Aziz Nesin, Yaşar Kemal, Fakir Baykurt olmak üzere birçok yazarın kitapları yasaklanıp kitaplıklardan toplatıldı. Toplatılma yalnızca Türk yazarlarına özgü değildi, bu arada özellikle "klasikler", Millî Eğitim Bakanlığının bir genelgesi üzerine kitaplıklardan kaldırıldı. Kitabı yasaklananlardan Oktay Akbal, sorunu kamuoyuna ulaştırmada büyük çaba gösterdi. Dergiler, gazeteler yoğun biçimde yer verdiler bu olaya. Türkiye Yazarlar Sendikası basın toplantısı düzenledi. Jean-Paul Sartre, Emanuelle Robles, Vercors gibi ünlü yazarlar olayı protesto ettiler. Olay, MC'nin bir kitap kıyımı olarak nitelendirildi.

⊙ Üsküdar Sulh Ceza Mahkemesi, İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrolarının Fatih bölümünde sahneye koyduğu, Vedat Türkali'nin "Bu Ölü Kalkacak" adlı oyununu yasakladı.

⊙ "Edebiyatta Yakın Doğu Toplumu" konulu konferans, Amerika'nın New York kentinde Princeton Üniversitesi ve Amerikan Pen Club tarafından ortaklaşa düzenlendi. Ünlü birçok yazarın katıldığı, birçoğunun da bildiri sunduğu Konferansa Türkiye'den Yaşar Kemal ile Ülkü Tamer özel olarak çağrıldılar. Konferans, Talât Sait Halman'ın yoğun çabalarıyle daha da etkinlik kazandı. Toplumsal değişimle yazın arasındaki ilişkilerin saptanması, bu alanda Yakın Doğu ülkelerinin sorunlarının değerlendirilmesi, konferansın başlıca konusu oldu.

⊙ Önemli kongrelerden biri olan "Türkoloji Kongresi" 4–8 ekim tarihleri arasında İstanbul'da yapıldı. Yurt dışından ve yurt içinden bilim adamlarının katıldığı kongrede Türkolojinin çeşitli sorunlarına değinildi, böylece bu kongrenin Türkiye'de bir kez daha yapılması sağlandı.

⊙ Haziran 1976'da *Militan*, kasım 1976'da da *Yeni Ufuklar*, son sayılarını çıkardılar.

İki yıllık *Militan*'ın ve yirmi beş yıllık *Yeni Ufuklar*'ın kapanması, üzerinde çok durulan önemli sorunlardan biri oldu. Düşünsel gelişmenin ve kavramlara açıklık getirmenin öncüsü olmayı amaçlayan *Militan*'ın kapanmasıyle dergiciliğimizde önemli bir boşluğun doğduğu bir gerçektir. Uyarıcı, aydınlatıcı yazılarla bilinçlendirici bir görevi yüklenmiş olan *Yeni Ufuklar*'ın boşluğu da kolay kolay doldurulamayacaktır. Dergi son sayısını *Yeni Ufuklar*'ın kapanışı sorununa ayırdı. *Militan* da son sayısında kapanış nedenlerini gerekçeleriyle açıkladı. Bu dergiler kapanırken *Doğrultu* ve *Yapıt* adlı iki dergi de çıkmaya başladı bu yıl.

Yarışmalar - ödüller

⊙ "Efsane Derleme Yarışması"nı Köy Öğretmenleri ile Haberleşme ve Yardımlaşma Derneği düzenledi. Orhan Şaik Gökyay, Enver Naci Gökşen, İhsan Hınçer, Nejat Birdoğan ve Ümit Kaftancıoğlu'dan kurulu seçiciler, Basri Güven'in "Namert Köprüsü" adlı derlemesini birinciliğe, Ahmet Körhasan'ın "Balıklı Havuzu ve Sarı İsmail" adlı derlemesini ikinciliğe, Tevfik Kemikler'in "Şeyh Kemal Baba" adlı derlemesini de üçüncülüğe değer buldu. Yarışmada derece alan derlemeler bir kitapta toplandı.

⊙ Çocuk Esirgeme Kurumu İstanbul merkezi, çocukların düzeyini göz önünde bulunduran tiyatro eserleri konusunda bir yarışma açtı.

⊙ Akşehir Nasreddin Hoca ve Turizm Derneğinin açtığı "Ulusal Gülmece Öyküsü Yarışması"nı "Yay-Kur Kıraathanesi" adlı öyküsü ile İbrahim Kaynar (birinci), "Aşık Geçinen Soytarı" ve "Dürzü" adlı öyküleriyle gene İbrahim Kaynar (ikinci) kazandı. Üçüncülük ödülünü de "Hıdır Baba" adlı öyküsüyle Muzaffer İzgü kazandı. Seçici kurul, Ferruh Doğan, Bekir Yıldız, Semih Balcıoğlu, Dr. İhsan Ünlüer ve Ahmet Çuhacı'dan oluşuyordu.

⊙ Fransız Edebiyat Eleştirmenleri Birliğinin verdiği "Edebiyat Eleştirisi Büyük Ödülü"nü, *Saint-Simon, L'Admirable* adlı yapıtı ile Jose Cabanis kazandı.

⊙ Her yıl olduğu gibi, bu yıl da, Hacı Bektaş Veli, Hacıbektaş'ta düzenlenen törenlerle anıldı. Prof. Machiel Kiel, Nimatullah Hafız ve Abdurrahim Dede'nin bildiriler sunduğu toplantıda bir de açık oturum düzenlendi. Bu törenlerde, daha önce düzenlenen "Hacı Bektaş Deneme Yarışması"nın sonuçları da açıklandı. Sabahattin Batur, Adnan Binyazar, Konur Ertop, Ümit Kaftancıoğlu ve Tahsin Yücel'den oluşan seçici kurul, M. Emin Lebe ile Halil Ünlü'nün yazılarını birincilik; Emin Gök ile Rıza Zelyut'un yazılarını ikincilik ve Âdil Gülvahaboğlu'nun yazısını da üçüncülük ödülüyle değerlendirdi. Sunulan bildiriler, yarışmada derece alan ve sıralamaya giren denemeler ve açık oturumun bir özeti, *Hacı Bektaş Veli* adlı kitapta yer aldı.

⊙ "Madaralı Roman Ödülü"nü, *Tütün Yorgunu* adlı romanıyle Talip Apaydın kazandı. Oya Baydar, M. Başaran, Adnan Binyazar, Mustafa Ekmekçi ve Mustafa Şerif Onaran'dan oluşan seçici kurul, ödülü Apaydın'a verirken, romanda, insanımızın üretim içindeki tavrının belirlendiği görüşünü ileri sürmüştür. Apaydın, *Tütün Yorgunu*'nda tütün üretirken ruh hastalığına tutulan insanımızın gerçeğini başarıyle yansıtmıştır.

⊙ "Milliyet Yayınları Roman Yarışması"nda *Göçük* adlı romanıyle Levent Ağralı birinci mansiyonu, *Türkoğlu Cıbır Salih ile Acemoğlu Gaffar* adlı romanıyle Mehmet Zeki Niksarlı ikinci mansiyonu, *Memeleri Büyüyen İşçi* adlı romanıyle de İ. Güney Dal üçüncü mansiyonu kazandı. Oktay Akbal, Tarık Buğra, Behçet Necatigil, Rauf Mutluay ve Tomris Uyar'dan oluşan seçici kurul, ilk üç dereceye girecek roman bulamadıklarını belirterek, "mansiyon ödülü" vermişlerdir.

⊙ 1954 yılında düzenlenip on üç yıl süren, sonradan verilmeyen "Yeditepe Şiir Ödülü" yeniden verilmeye başlandı. Oktay Akbal, Recep Bilginer, Hüsamettin Bozok, Aslan Kaynardağ, Sami Karaören, Adnan Özyalçıner ve Haldun Taner'den oluşan seçici kurul, bu yıl yeniden verilmeye başlanan ödülü Melih Cevdet Anday'ın *Teknenin Ölümü*'ne vermiştir.

⊙ "Pulitzer Ödülü" roman dalında birincilik, Saul Bellow'un *Humboldt's Gift* (Humboldt'un Armağanı) adlı yapıtına verildi. Bellow, bu yıl "Nobel Edebiyat Ödülü"nü de aldı. Oysa, "Nobel Edebiyat Ödülü"nü Yaşar Kemal'in alacağına kesin gözüyle bakılıyordu.

⊙ "Sait Faik Hikâye Ödülü"nü de bu yıl Selim İleri *Dostlukların Son Günü* adlı yapı-

tıyle kazandı. Seçici kurul, Prof. Dr. Vahit Turhan, Behçet Necatigil, Haldun Taner, Oktay Akbal, Rauf Mutluay, Doç. Dr. Tahsin Yücel ve Hilmi Yavuz'dan oluşuyordu.

⊙ Asım Bezirci, Mehmet H. Doğan, Rauf Mutluay, Fethi Naci, Fikret Otyam, Nurer Uğurlu ve Hilmi Yavuz'dan oluşan seçici kurul, bu yıl, "Orhan Kemal Roman Ödülü"nü Vedat Türkali'nin *Bir Gün Tek Başına* adlı yapıtına verdi.

⊙ Yapı ve Kredi Bankası, bugünün koşullarına uygun bir "Yeni Karagöz Oyun Metinleri Yarışması" düzenledi. Yarışmaya katılanların şu konuları göz önünde bulundurmaları istendi: İyi hemşerilik, komşuluğa yakışmayan davranışlar, küfürlü konuşma-kavgacılık-hippilik, trafik düzensizliği, orman yakma, iyi okuma alışkanlığı-kaliteli okuma kültürünü teşvik, yabancılara karşı iyi ve nazik davranma, kadınlara sarkıntılık vb.

⊙ Yugoslavya'nın Struga kentinde her yıl düzenlenen Şiir Şenliği'nde "Altın Çelenk Ödülü", Fransız Ozanı Guillevic'e verildi. Bu ödülü, önceki yıllar, Türkiye'den Fazıl Hüsnü Dağlarca da almıştı.

TÜRKİYE TÜRKÇESİ TEMEL DİLBİLGİSİ

GENEL PROGRAMI DİZİSİ II/B 2

SÖZCÜK TÜRLERİ II

(Bağlaç, Ünlem, Eylem)

Sevgi Özel Neşe Atabay

Yöneten ve Yayıma Hazırlayan

Prof. Dr. Doğan Aksan

Çıkıyor

⊙ "Peyami Safa Roman Ödülü"nde bu yıl birincilik verilmedi. İkincilik, İbrahim Zeki Burdurlu'nun *Akdenizin İnsan Çiçekleri*; üçüncülük, Zeria Karadeniz'in *Yeğen* adlı romanlarına verilmiştir. Tahir Kutsi Makal'ın *Meydan Dayağı* adlı romanı da mansiyonla ödüllendirilmiştir.

⊙ "Türk Dil Kurumu Ödülleri" bu yıl altı dalda da verilmiştir. Romanda Dursun Akçam *Kanlıderenin Kurtları*, şiirde Kemal Özer *Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya*, öyküde Nedim Gürsel *Uzun Sürmüş Bir Yaz*, çeviride Said Maden *Elsa'ya Şiirler* (Aragon), oyunda Güngör Dilmen *Midas'ın Kördüğümü*, denemede Salâh Birsel *Şiir ve Cinayet* adlı yapıtlarıyle Türk Dil Kurumu ödüllerini kazanmışlardır. Bu ödülün seçici kurulunu Prof. Dr. Gündüz Akıncı, Sabahattin Kudret Aksal, Necati Cumalı, Sami Karaören ve Adnan Binyazar oluşturuyordu.

Yıldönümleri

⊙ 1975'in sonlarında Georg Bernard Shaw ve Orhan Veli Kanık, ölümlerinin 25. yılında anıldılar.

⊙ Rainer Marie Rilke, doğumunun 100. yılında anıldı. Behçet Necatigil uzun bir inceleme yazdı bu konuda *(Milliyet Sanat Dergisi*, 12 aralık 1975, sy. 162).

⊙ Boccaccio da ölümünün 600. yılında anıldı. Bedrettin Cömert'in bu konudaki incelemesi ilgi çekti *(Milliyet Sanat Dergisi*, 19 aralık 1975, sy. 163).

⊙ Doğumunun 100. yılında Jack London, 80. doğum yılında Dos Passos, gene doğumunun 150. yılında Şinasi anıldı. Refik Durbaş, Şinasi konusunda uzun bir inceleme yayımladı *(Milliyet Sanat Dergisi*, 30 temmuz 1976, sy. 195).

⊙ Ölümünün 40. yılında da Federico Garcia Lorca anıldı. *Milliyet Sanat Dergisi* özel bir yer ayırdı Lorca'ya. Mustafa Öneş'in de bu dergide uzun bir incelemesi çıktı (10 eylül 1976, sy. 196). Brecht de 20. ölüm yıldönümünde anıldı. Ölümünün 20. yılında anılanlardan biri de Cahit Sıtkı Tarancı idi. Reşat Nuri Güntekin de ölümünün 20. yılında anıldı bu yıl. Cahit Sıtkı konusunda Adnan Binyazar *(Milliyet*

Sanat Dergisi, 8 ekim 1976, sy. 200), Reşat Nuri Güntekin konusunda da Refik Durbaş (*Milliyet Sanat Dergisi*, 10 aralık 1976, sy. 209) birer inceleme yazdılar.

⊙ Mevlâna'da ölümünün 704. yılında anıldı. Konya'da her yıl düzenlenen törenlere bir yenisi daha eklendi.

Ölümler

⊙ 1975 aralık ayının başlarında Amerikalı oyun yazarı ve romancı Thornton Wilder öldü. Wilder, *The Bridge of San Louis Rey*, *Our Town*, *The Skin of Our Teeth* gibi yapıtlarıyle üç kez Pulitzer Ödülü almıştı. Bizde de özellikle *Çöpçatan* (Matchmaker) adlı oyunuyle tanınan Thornton Wilder öldüğünde 78 yaşında idi.

⊙ Agatha Christie'de yılın başlarında (12 ocak) öldü. Polis romanı konusunda tek addı Christie. Yapıtlarının sayısı 90'ı bulmuş ve bunlar yüzden fazla dile çevrilmişti. Türkçeye de elliye yakın romanı çevrilmiştir. *Tavuskuşu Cinayeti*, *Filler de Hatırlar*, *Akroyd'un Katli*, *Fare Kapanı*, *Ölüm Kapıda Bekliyordu*, *Şeytan Dönemeci*, *Ölüm Meleği*, *On Küçük Zenci*, *Ölümün Eli Sıcak*, *Ecelin Çağrısı*, *Noelde Cinayet*, *Porsuk Ağacı*, *Koltuktaki Ölü*, *Ölüm Büyüsü*, *Cinayet Kulübü*... bunlardan birkaçıdır.

⊙ Yılın başlarında, Fransa'nın ünlü yayımcısı Gaston Gallimard öldü. Gallimard kendi adıyle bir yayınevi kurmuştu. Bu yayınevi, dünyanın ünlü yazarlarından birçoğunun yapıtlarını basmıştı.

⊙ Şevket Süreyya Aydemir 25 mart günü Ankara'da öldü. Yakın tarihimizle ilgili önemli yapıtlar yazmış olan Aydemir önemli bir araştırmacı idi. "Kadro" hareketinde de yer alan Aydemir, *Tek Adam*, *İkinci Adam* gibi yapıtlarıyle büyük ün sağlamıştı.

⊙ *Bir Milletin Yeniden Doğuşu – Atatürk* adlı kitabın yazarı Lord Kinross'da haziran başlarında öldü. Ortadoğu konusunda pek çok araştırması olan Kinross'un *Atatürk* adlı yapıtı, Atatürk'ün dışarıdan değerlendirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Kinross, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* adlı yapıtını da, ölümünden kısa bir süre önce tamamlamıştı.

⊙ 1974 yılında "Nobel Edebiyat Ödülü"nü İsveçli Ozan Hanrry Martinson ile paylaşan Eyvind Johnson, 25 ağustosta Stocholm'da öldü. Otuza yakın romanı olan Johnson'un en ünlü yapıtı, *Olaf* adlı dizi yapıtıdır. Johnson 76 yaşında öldü.

⊙ Romancı Sevgi Soysal'da bu yılın kasım ayında (kasım, 22) aramızdan ayrıldı. Kısa sürede ün yapan Soysal 12 Mart baskıcı döneminde tutuklanmış. Baskıcı dönemin uygulayımları, sanatı açısından, Sevgi Soysal'ı geniş oranda etkilemişti. *Şafak*, *Barış Adlı Çocuk*, *Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu* adlı yapıtlarında bunun etkilerini yoğun biçimde görüyoruz. İnsanı daha çok bireyin gerçeği ve bireyin "dramı" açısından ele alan Soysal, güçlü bir gözlemci olarak oluşturmuştur yapıtlarını. Sevgi Soysal'ın genç yaşta ölümü yazın çevrelerinde büyük üzüntü yaratmıştır.

⊙ Bu yıl ölen ünlülerden biri de André Malraux. 22 kasımda ölen Malraux, İspanya iç savaşında Cumhuriyetçilerin yanında çarpıştı. *Umut* adlı yapıtı bununla ilgilidir. İkinci Dünya Savaşında da Almanlara tutsak düşen Malraux, bir süre sonra tutsaklıktan kurtuldu ve Fransız direnme hareketine katıldı. 1958'de General de Gaulle yeniden iktidara gelince önce İstihbarat, daha sonra da Kültür Bakanı oldu. Bu görevi 1969'a dek sürdü. Malraux, roman ve denemeleri ile tanınmıştır. *İnsanlık Durumu* adlı romanı, ünlü yapıtları arasında sayılmaktadır.

Yapıtlar

⊙ Nâzım Hikmet'in, karısına yazdığı mektupları içeren *Nâzım ile Piraye*, Halikarnas Balıkçısı'nın Azra Erhat'a yazdığı *Mektuplarıyle Halikarnas Balıkçısı*, İsmail Hakkı Tonguç'un arkadaşlarına ve öğretmenlere yazdığı mektuplardan oluşan *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları* bu yıl yayımlandı.

⊙ Bu yıl yayımlanan önemli anı kitapları da şunlar: Hüseyin Cahit Yalçın, *Edebiyat Anıları*, *Siyasal Anılar*. Kitabı basıma Rauf Mutluay hazırladı. Aziz Nesin, *Böyle Gelmiş Böyle Gitmez;* Vedat Nedim Tör, *Yıllar Böyle Geçti;* Ahmet Rasim, *İki Hatırat Üç Şahsiyet*. Kitap, İbrahim Olgun tarafından hazırlandı.

⊙ Kültür Bakanlığının haziran 1975'te düzenlediği "Uluslararası Türk Folklor Kongresi"nde yasaklanan bildirileri kapsayan *Boğaziçi Üniversitesi Halkbilimi Yıllığı 1975*'de bu yıl yayımlandı.

⊙ *Türk Dili* dergisinin temmuz başlarında çıkardığı "Türk Romanında Kurtuluş Savaşı" özel sayısıyle *Yeni Toplum* dergisinin nisanda yayımladığı "Köy Enstitüleri" özel sayısı önemli çalışmalar olarak adlandırılabilir.

⊙ Bilgi Yayınevinin Erol Çankaya, Ayşe Kilimci, Pınar Kür, Burhan Günel... gibi genç yazarlara yer vermesini de olumlu bir girişim saymak gerekir.

Kitaplar

RİLKE'Yİ ANLAMAK

Şiiri okuyup anlamasak da olur, yeter ki görelim ozanın yarattığı şiiri, gerekirse sözcüklere bakar, ozanın hangi sözcüğü nereye koyduğunu anlarız.

Böyle diyor Melih Cevdet Anday.[1] Kendisi ozandır, belki ozanlar için bu böyledir ama, ozan olmayıp da şiiri seven, sevdiğini de anlamak isteyen nice okurlar vardır ki, ozanın hangi sözcüğünü nereye koyduğuna değil de, şiirin tümüne bakarlar; tümünü duymak, tümünü anlamak isterler. Sözcükler, kondukları yerlerden okurlarının gözüne hiç çarpmadan içeriğini duyururlar; duygu da bilince ulaştırır, bilinç ise üzerinde durdurur ve düşündürür. Rilke'yi de bütünüyle duyabilmek ve anlayabilmek için, dilimize teker teker çevrilmiş şiirleriyle değil, şiir kitaplarıyle, şiir kitaplarından seçilmiş parçalarla değil, tümü ile okumamız gerekir; çünkü her bir kitabın ayrı anlamı vardır.

[1] "Eluard ve Rilke", *Cumhuriyet*, 19 kasım 1976.

Turan Oflazoğlu'nun Rainer Maria Rilke'den büyük bir titizlik ve başarı ile çevirdiği şiirler, ozanın yedi şiir kitabının altısından seçmelerdir. Seçmeler olduğu için de Rilke'nin şiir dünyasını, bütünüyle, gelişimi içinde veremiyor. Arada boşluklar var. Çevrilenler, büyük bir ustalıkla, asıllarının iç ve dış biçimleri incitilmeden, sözcüklerin yerleri değiştirilmeden verilmiş. Bu da Oflazoğlu'nun Rilke'yi gerçekten duyup anladığını tanıtlıyor; yararlı önsözü de onun, Rilke yazınını bildiğini gösteriyor. Bugüne değin, pek çok kişi Rilke'nin şiirlerini dilimize kazandırmak istemiştir. Verdikleri örnekler, dağınık bir halde, çeşitli gazetelerde, dergilerde ve antolojilerde çıkmıştır. Çevrilmiş olan aynı şiirleri karşılaştırdım. Oflazoğlu'nun şiir çeviri ustalığı hepsinin üstünde. İlk kez de, eksik de olsa, toplu bir halde yayımlanması, hem de Rilke'nin ölümünün 50. yıldönümü anısına çıkması büyük bir olaydır.

Rilke'nin ilk şiirleri *(Erste Gedichte)* izlenimci biçemle (impresyonist üslupla) yaratıldığı halde, içeriği romantiktir. Bir delikanlının duygularını titreten konuluklarla doludur. Başlıca özlemi de yaşamı derinden kavramaktır. Oflazoğlu'nun çevirisiyle:

Budur benim çabam, bu:
adanmak özlem çekerek
dolaşmaya günler boyu.
Güçlenip genişlemek derken,
binlerce kök salarak
kavramak hayatı derinden –
ve ortasından geçerek acının
olgunlaşmak hayatın tâ ötesinde,
tâ ötesinde zamanın!

Bu özlemin ardından "kutsal yalnızlık", "uzaklarda ağaçların sallantısı", "yıldızlara bakıp bakıp da şaşan kızlar", "akşamın çimenlerinde düş"ün çınlayışı ve "ıssız yollarda Tanrı'yı buluş" gelir.

"Tanrı'yı buluş", Rilke'yi *Saatler Kitabı*'na götürdü *(Das Stundenbuch)*. Özü ve biçimi ruhunun sarsıntısından, iç yaşantısından doğmuştur; hepsini birer yakarış olarak duymuş, bunun için de adını "Saatler" koymuştur. Kiliselerdeki yakarış saatlerini imgelemektedir. Nitekim, eski Fransız yakarış kitaplarının adı "Livres d'heures"dür. Bunlardan birinin başlık resmi de Venedik'te bir kitapta görülmüştür. Üç bölümden oluşmuş olan *Saatler Ki-*

tabı'nın her bölümü başka başka zamanlarda yazılmıştır. XIX. yüzyıl başında en büyük olay, Avrupa'da, yeni ülkücü bir ruhla din duygularının yenilenmesi idi. Rilke, bu olayı başarmıştır:

"Yeni buluşlara, ilerlemelere ve kültüre karşın, din ve dünya bilgeliği, yaşamın üst yüzeyinde kalabilir miydi?"

Malte Laurids Brigge böyle söylüyordu. Onun gibi Rilke de zamanını sorguya çekti ve ozanın görevini şöyle tanımladı:

"İnsan, kendisini, durmadan, yaralamadan yenileyen içtenliğin kaynaklarını göstermektir."

Bu kaynaklar, insanın içindeki Tanrı'dan fışkırır. Bir ad bile verilemeyen Tanrı'ya, hiç bir zaman dinsel törenlerle varılamayacak, keşişlerin övgüleriyle ulaşılamayacaktır. Bu bir gerçek! Bu gerçeği de Rilke, Rusya'da kavramıştı. Rusya, Rilke için "yalnız yaşayanlar'ın ülkesi" oldu. "Yalnız"ların içinde derin "karanlıklar" vardır. Bu karanlıklar içinde onlar, alçak gönüllükleriyle kendi içlerinin derinliklerine inerler ve burada, korkusuzca "iğilir"ler. Oflazoğlu'nun çevirisiyle:

İğilir işte saat, beni canlandırır
berrak, madensi vuruşlarla derken:
titrer duyularım. Sezerim: gücüm vardır –
ve kavrarım yumuşak günü ben.

Hiç bir şey tam değildi ben görmeden önce,
her bir varlık sakin dururdu kendi kendine.
Bakışım olgun, bir gelin gibi sessizce
gelir ona istediği her nesne.

Bir ikinci yaşam evresinde, başka bir kaynak fışkırmaya başlar Rilke'nin içinden: *Görüntüler Kitabı (Das Buch der Bilder)*. Gerçekte var olmayıp da varmış gibi göze görünen şeylerin gücü çok büyüktür. Bunu gerçeklerdeki gizli imgelerle okumak, bunlarla bilinmeyen, görülmeyen gerçeğe ulaşmak istemiştir ozan. Onu, bu noktaya iten iki kişi olmuştur:

1– Worpswede kentinde tanıdığı doğa ressamı Clara Westhoff.

2– Paris'te tanıdığı Heykelci Auguste Rodin.

Bu iki sanatçının kitabı idi sanki Rilke'nin bu şiirleri. Bunlarda dünya bir tablodur; her şey vardır içinde. Her şeyin de bir değeri vardır. Plastik bir biçimde görmüştür Rilke bunları; hem de başını ve sonunu çizerek yerlerinde. Baştaki ile sondaki şiir, bütünü çevreler; baştaki "Giriş" *(Eingang)* niteliğindedir. Oflazoğlu'nun çevirisiyle de şöyle:

Her kimsen: dışarı çık akşamleyin
odandan – ondaki her şeyi bilirsin sen:
sonsuzdan bir önceymiş gibi yükselir evin:
her kimsen.
Gözlerinle - o yorgun, güçlükle
kendini yıpranmış eşikten kurtaran –
ağdırırsın kara bir ağaç öyle
yavaş, göğe sunarsın: ince, yalnız duran.
Dünyayı kurdun işte. Koskoca
ve sessizlik içre olgunlaşan bir söz gibidir.
Anlamını isteminle kavradın mı bir,
koyverir gözlerin usulca.

Burada, yaşayanın gözleri yaratır dünyayı; anlamını kavrarken de yarattığı dünya, gözleri önünde gerçek varlığından sıyrılarak, daha yüksek bir varlığa geçebilmek için söner. Sonundaki şiiri ise insanın sonunu, ölümü simgeler. Oflazoğlu bunu çevirmemiş.

Saatler Kitabı'ndan sonra Rilke'yi belli bir yönde görmeye başlamış olanlar, *Yeni Şiirler*'ini *(Neue Gedichte)* okuyunca şaşırmışlar. Bunlar, öz ve biçim bakımından eskilerinden apayrı, yeni idi; plastik, figürlü yanları *Görüntüler Kitabı*'ndan da üstündü; aşkı ve nesnelerin değerini vurguluyor, her bir nesnenin içini duyuyordu. Parklar, çeşmeler, değerli taşlar ve dalgalı kumaşlar, simgeli deyiş gücünü artırmıştı Rilke'nin. En güçlü olarak da kendini hayvanları konu alan şiirlerinde gösterdi. Paris'in "Jardin des Plantes" (Bitki Bahçeleri'nden) esinlendiği "Panter", Oflazoğlu çevirisinde şöyle başlıyor:

Bakışı, gözlemekten öylesine yorgun ki
parmaklıkları, bir şey tutmaz olmuş artık.
Binlerce parmaklık durur önünde sanki,
dünya yok ötede, yalnız binlerce parmaklık.

"Orpheus. Euridike. Hermes" başlıklı şiir, bundan sonra yazdığı "Orpheus'a Soneler" için bir başlangıç olmuştu. İnsan ruhunu ölüm ülkesinden gün ışığına çıkarmak ister Orpheus, ki bu da ozanın kendisidir. Ama, onu Menadlar (Dionysos'un çevresindeki çılgın kadınlar) parçalar ve mistik bir tarzda doğa içinde yok ederler.

Yeni Şiirler ile "Orpheus'a Soneler" arasında tam on üç tablodan oluşan Meryem Ana'nın yaşamını ezgileyen bir dizi şiir var: *Marienleben.* Bunlarda, Rilke'nin şiir gücü doruğu bulmuştur. Hıristiyanlığa dayanmaktan çok, simgelerini genel düşünceler ve dinsel görüşler için kullanmıştır: "Pietà" adlı şiirinde, bütün ölçüleri aşan insan üstü acı, imgelerle kavratmaya çalışmıştır:

Acım dolgun artık, odsız
doldurur beni. Katıyım, taşların
içersi gibi kaskatı.
Böyle sertim ya, tek şey bilirim ancak:
Büyümüşsün –
hem öyle büyümüşsün ki
koskoca bir ağrıya sen,
bir türlü kavrıyamaz
yüreğim.
Artık dölyatağımın tam karşısında dursun,
ben artık seni
doğuramam.

"Orpheus'a Soneler"e gelince ("Sonette an Orpheus"), bunlar, dıştan gelen iki olayın etkisi ile yaratılmışlardır:

1– Bir dans sanatçısı olan Vera Ouckam –Knoop'un genç yaşta ölümü (1921).

2– Yılbaşında annesinden gelen mektup (1922).

Bu iki olay, tam 40 sonenin doğuşuna yol açmış. Oflazoğlu, ancak sekiz tanesini çevirmiş bulunuyor. Bunlarda insan ruhunun yeryüzünde edindiği deneylerin değişmesi, arı, katıksız duyguya dönüşmesi gerekmektedir. Bu da ancak sanatla olabilir. Şiirlerin kahramanı Orpheus'dur; mitolojik bir kahraman. Burda dinsel izler silinir ve dünyasal bir güce çevrilir.

Rilke'nin son şiir kitabı olan Duineser *Elegien (Duiniso Ağıtları*'nın) özel bir anlamı vardır. Bakış, yeniden kazanılmış olan bu dünyaya çevrilir ve işte artık insan varlığı, öteki dünyayı kendi içinde kavrayamaz olur. Kocaman bir arka plan: Ulu Tanrı'nın başlangıcına değin uzanan bu dünya yaşamının tablosu. Şiirin işlevinde ve deyiş araçlarında o güne değin erişilebileni aşmıştır. Bütün Avrupa'nın kültür maddeleri ve görünümleriyle beslenmiş ve etkisini göstermiştir. Okuyucuya da dünyanın ve yaşamın yeni bir derinlik boyutunu kazandırmıştır. Oflazoğlu, bu kitaptan hiç çevirmemiş. Umudumuz, bu eksiğini de tamamlamasıdır. Onun dizeleri, yazınımız için büyük bir kazanç olacaktır. Bir yabancıyı anlamak, onunla dialog kurmaktır. Dialog ise kendimizi kendimize anlatır. Bunun için Rilke'yi anlamak gerek.

Melâhat ÖZGÜ

□

UNUTMA ONLARI

Unutma Onları,[1] Ali Püsküllüoğlu'nun son şiir kitabı. Yedi bölümden oluşmuş yapıt. Püsküllüoğlu'nun ilk şiir kitabı, *Pembe Beyaz*'dı. *Pembe Beyaz*'dan bugüne yirmi iki yıl geçti. Türk şiiri de, o günden bugüne çok aşamalardan geçti. Garipçilerin imgeye sırt çeviren şiirinden İkinci Yenicilerin yitik şiirselliği yeniden canlandırma aşamasına ulaşıldı. Bir de tüm Cumhuriyet döneminde unutturulmuş bir Nâzım vardı. Nâzım, 1960'tan sonra Türk edebiyatına sunuldu. Nâzım açılışı şiirimize yeni bir kan getirdi. Yeni ozanlar, ayrı bir şiirin varlığını gördüler. Ali Püsküllüoğlu, şiirimizin bu serüvenini yakından inceledi ve yaşadı. *Unutma Onları*'da ayrı bir yere vardı. Yeni bir bireşim diyebiliriz buna.

Unutma Onları'da yedi bölüm var: "Bildiri", "Dağlar", "Ölüler", "Sorular", "Aşklar", "Yazlar" ve "Ve Öteki Şiirler". "Bildiri" bölümünde, ozanın yeni bir şiir anlayışını yeğlediğini görüyoruz. Bu yeni şiiri, Ali Püsküllüoğlu'nun değişimi olarak nitelemek yanlış olur. Yeni bir tat olduğunu yadsıyamayız. Ama, Püsküllüoğlu'nun özünde bulunan toplumsallığın sürdüğünü görüyoruz. Bu açıdan, bir değişim-

[1] Ali Püsküllüoğlu, *Unutma Onları*, şiirler, Bilgi Yaymevi, Ankara 1976.

den söz edemiyoruz. Yoksa, kendisini büyük ölçüde aştığını söyleyebiliriz. Püsküllüoğlu, her zaman toplumcu olmuştur. Ama, toplumcu niteliği, yeni yapıtında, yaşamı yeni bir tarih anlayışıyle, yeni bir estetikle değerlendiği için, yeni boyutlara varıyor. Şiir, halkın acısını, sevincini, sert, kaba, içten mısralarla anlatmalıdır. İçinde insan olmayan şiir, dille oynaşan bir oyuncak gibidir. Türk şiiri, bugüne değin böyle olmuştur. Ozanlarımız, kişisel dünyalarını söyleyerek *hayatla kavgayı unutturdular.* Bugüne değin sürdürülen şiir, yeni yetişen kuşaklara, tabanlarını unutturan vurgulamalarla, yanlış eğitim vermiştir.

Püsküllüoğlu'nun yeni yapıtında, Türk şiirinin bir dönemindeki özentiler de yer alıyor. "Bildiri"nin can alıcı noktası burada. "Âşık Veysel'den türkü dinlemek" köylülük sanılmıştır. Devrim, onu yaratanlar ve yürütenler için, tarihsel işlevi saptanmadan yürütülmeye çalışılırsa, geniş kitlelere anlatılamaz. Tarihe inanmadıkça devrim yapılamaz. Ozanların devrim yapanlara yardımcı olmaları, halkı uyarmakla başlıyor. Yaşamın ipuçları, coğrafyada, tarihte ve şiirdedir. Ozan, halkın dilidir. "Ülkeyi kimlerin yöneteceğini" şiir söyler. Şiir, sürekli bir aşktır. "Dağlar"da, ozan, Türk gerçeğini saptıyor. Kentlerden dağlara gitmek gerekir. Geri kalmışlığın rahminde çözmek istiyor tüm sorunları. Türk folklorunda sık sık anlatılan bir fıkra vardır: "Hasso, kente gelir. Fırından gelen has ekmeğin sıcak kokusu genzini doldurur. Bir somun alır, köşkerin köseleyi yumuşatıp bizlediği suyun başına çöker. Pekmez sanmıştır onu. Has ekmeğini acı eder yer." Bu tip olayları anlatmayı, devrimcilik saymışızdır bugüne değin. Püsküllüoğlu, bu anlayıştan uzaklaşıyor. Eytişimsel yöntem içinde tarihe inanarak örüyor şiirini. "Faşizm" adlı şiirinde, şiirin klasik temalarını yok ediyor. "Kitap", "Tarih", "Değişim" yaşayan bir halkın yönetimindeki karanlıkları aydınlatıyor:

Bu mapusane
Açar kapılarını bir gün
Geceden sonra sabah
Yağmurdan sonra güneş
Ölümden sonra düğün

dizelerinde tarihsel akışım tüm gerçekliğiyle veriliyor. Bu gerçekliğe varmak için, korkuyu atmak gerekir: *Korkuyla çıkılır mı yola?* Doğanın değişmez gerçeği, korkuyu, yılgıyı yasaklar: *Yeniler kendini doğa / Yılgıyla girilir mi işe?* (s. 72).

Belirli bir dönemde, devrimciliği, köylünün türküsünü söylemek sanan yazarlarımız olmuştur. Ama, yapıtlarının içeriğinde, köşkerin köselesini ıslattığı suya fırıncalasını banan Hasso'nun yansıtılmasından ileriye gidilememiştir. Devrimle yapıtları arasında öğretisel bir uzaklıktan kurtulamamışlardır. Püsküllüoğlu, bu uzaklığı ortadan kaldırıyor. Dağları kente getirmek istiyor. Devrimi yalnızca olağan bir olgu değil, belirli bir zamanda gerçekleştirilmesi gerekli bir süreç olarak benimsiyor. Pekmez niyetine yenilen kösele suyundan söz etmiyor. Güncele inerek vurguluyor yöntemini: *"12 Mart'ın tarihi kanayan bir yaradır"* (s. 61–62). Bu yarayı açanların tarih bilincinin uzağında olduğunu saptıyor: "Öldürenler de ölür" (s. 65). Burada kolay şiir yok. Tarihsel eytişime uygun bir estetikle kurulmuş bir dize var. "Öldürenler de öldürülür" demiyor. Dürüstçe koyuyor sorunu. Yazgıları kendilerine bağlıysa da onlar unutulmazlar. "Midilli"de tarih inancı en belirgin bir anlatıma kavuşuyor.

Yapıtın omurgasını halk oluşturuyor: Diliyle, yaşantısıyle, acısıyle, ezinciyle halk. Bu olguları, sert bir yordamla söylüyor. Yoksul bir kasabada doğan, yalnayak büyüyen ozandan başka bir deyiş beklenemez: "Dağ yeli gibi" sarsıcıdır sözcükleri. Ağıt, türkü niteliğinde, tarladaki nasırlı eli anlatacak, "Çeyizi sandıkta kalan kınalı eli." "Öldürenler de öldürülür" demiyor ama, kavgayı da elden bırakmıyor. Ozan, kanıyle yazar şiirini. Tüm ozanlar, bir bütünün bölümlerini söylerler. Geniş yürekleriyle, kurumamış bir şiir çeşmesinin suyunu içerler.

Bugün, bu çeşmeden akan neyse onu söylemelidir. *"Dağ başını duman almış"*tır. Kavga yeridir:

Toprakta, ıssız dağ yollarında, güneşli kırlarda
Gaz lambasıyla aydınlanan mağaralarda
Yağmurda eriyen kerpiç, ot evlerde
Sevginin olduğu her yerde konuşulur bu dedim.
(s. 26)

Ortak bir duyarlığın ve düşünüş biçiminin ürünü olan şiir, tüm özgürlük isteyen bir

sanattır. Sevdalar bile, bu ortam içinde gelişir ve dillenirler. "*O artık bir cumhuriyettir / Dizginlenmez sevdalar*" (s. 28). Püsküllüoğlu'nun dilinde yeni yapı sözcükleri oluşmaya başlamıştır. Sevdanın *cumhuriyet* sözcüğüyle anlatılması, yeni yapı taşlarının nerelerden seçildiğini açıkça göstermektedir. Özgürlüğe ve toplumsal tüzeye göre örgütlenmiş bir yönetimin özlemlerini yansıtıyor. Püsküllüoğlu'nun yeni sözcük kuşatmalarına yöneldiği söylenebilir. Yeni sözlüğünde, kimi zaman Sadi gibi, kimi zaman da Sheakspeare gibi bilgece ve vurucu deyişlerine rastlıyoruz. Bu deyişlerinde tümüyle doğal. Yeni sözlüğünde yabancılık çekmiyor. "*Ey gelen gün / Ey sabrı bir kozada saklayan*" dizelerinde Hamlet'in tiradlarının sarsıcılığını duyuyorsunuz. Kimi de Sadi gibi, ama eytişimsel sorularla bilgeleşiyor:

Bak, karınca soruyor mu saati?
Bak, güvercin soruyor mu günü?
Bak, kaplumbağa soruyor mu yolu?
(s. 85)

Püsküllüoğlu'nun yeni imge örgüsüne halk deyimleri de yardımcı oluyor. Bu deyimleri, köylü türküsü dinleyen yazarlar gibi almıyor. Yeni dönemecinin vazgeçilmez yapı taşları olarak kullanıyor. "*Ezelden de kurt eniği kurt olur.*" "*Ağacın çürüğü özünden olur.*" Bilgece deyişleri besleyen bu atasözlerinin yanında manilerin duyarlı deyişlerini de şenlendiriyor:

Şu dağın ardı dere
Şu yolun sonu düz
Kim öle kim kala
Söylenip gide türkümüz
(s. 29)

İnsanlığın yüzyıllardır sürdürdüğü kavga, halk gibi, türkü gibi anlatılmalı. Halk, türkülerin çıkağıdır: "*Şiirler ne der türküler varken / Kentler ne der dağlar varken*" (s. 33). Bu dizelerde Plyank köylülüğü yok. Köşker suyuna banmayı yeğleyen ilkellik yok. Püsküllüoğlu'nun söylemek istediği, halkla bütünleşmenin gereğini aşmıyor:

Askere giden
Vergi veren
Oy veren
Ve bir karış toprak için can veren
(s. 43)

Anadolu insanının durumunu yansıtmalıdır şiir. O duruma, "*Ley aman ley aman ley aman!*" diye yaklaşılabilinir. Yer yer 1940 kuşağının duruluğunda, o alayla yansıtır çürümüşlükleri. "Ağaç", "Alaturka Bir Şarkı İçin Güfte" ve "Yaz" şiirlerinde, bu deyişlerin en güzelini görüyoruz. "Elmadağ Yolunda Bir Çingene Kızıyla Söyleşi"de ince esprileri de yakalayabileceğini gösteriyor.

Püsküllüoğlu, yeni estetiğini kurarken hiç bir şeyi eksik bırakmak istemiyor. Köşelerin birine sığınarak kurmuyor dizelerini. Dünyayı değiştirmek istiyor. Bu isteğini belirtirken değiştirmek istediği insanın dünyasında bir coşku yaratmak gereğini duyuyor:

Bir demir var dövülecek
Harlı ateşte,
Bizim bu çektiğimizi
Çekmesinler diyel
(s. 75)

Bu bitmeyen kavgada, insanı mutlu kılacak kalıtlar bulunur:

Ölüm daima vardır
Ama çıkarma aklından
Kişi ölür aşk ölmez

Dünyayı değiştirecek olanlar işçilerdir. Emeğin sessizliğidir tüzesizliği yaratan:

"*Duyulur duyulmaz bir ses*
ne işe yaramıştır şimdiye kadar?"
diyorum içimden, "bağır bel"

Bu, bir kavgadır. Ağlanamaz. Dünyayı değiştirme sürecine girilmiştir. Eski yöntemler geçerliliklerini yitirmişlerdir. Eski çamlar bardak olmuştur. İnsanı, değiştirilmek istenen dünyanın coşkulu doğasıyle yüz yüze getirip yaşamı sevdiriyor. Devrimci şiirin baş görevlerinden olan bu tip romantizmi çok iyi kullanıyor:

Düşlerimde
Güney gecelerinin yıldızlı aydınlığı var şimdi
Biraz muz
Biraz portakal
Biraz limon çiçeği

"Ben güneyde büyüdüm" dizesiyle başlayan şiirinde, güneyin sarı sıcaklarını sevdiren imgelere yöneliyor. Yeni imgeleri düz olarak seçilmiş. Dünyayı değiştirmek isteyen bir ozan karışık imgelerden kaçınmalıdır. Püsküllüoğlu, bu imge örgüsünün ayrımındadır. Deli gençliğinin kızları sarı buğdaylardır. O boz tarlalarda, deli rüzgârlarla sever bu kızları. Toplumun değişme sürecinde geçmişin tüm atılımlarından ve değişim yöntemlerinden ayrı bir tarihselliğe inanmak gerekiyor:

Dün bugün yarın
Ey kendini saklayan hürmüz
Tanzimat meşrutiyet cumhuriyet
Nasıl bitsin türkümüz

Dünyayı değiştirecek bir coşkuyla bitsin türkümüz. Ali Püsküllüoğlu'nun unutmadığı halkın aydınlığını sağlayacak bir kavgayla bitsin türkümüz. Onları unutmamak için yakılsın türkülerimiz.

Vecihi TİMUROĞLU

□

BİRSEL'İN GÖNLÜNÜN GİZLİ GÜLÜ

Bu yıl benim için Salâh Birsel yılı oldu. 1976 yılının 1 ocak günü *Şiir ve Cinayet*'le başladığım Birsel serüveni, *Kahveler Kitabı* ve *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*'nu evde kimseye kaptırmadan okuyabilme oyununun tetikteliğiyle sürdü. Dönüp *Dört Köşeli Üçgen*'i ilk kez, *Kendimle Konuşmalar*'ı ve *Günlük*'ü yeniden okudum. *Şiirin İlkeleri*'nin ikinci basımıyle *Kuşları Örtünmek*'in çıkmasını beklerken de Birsel'in şiir kitaplarıyle yetindim. Beni asıl saranın onlar olmadığını biliyorum ama, kendimi Birsel'in yazı dünyasına kaptırdığımdan mıdır nedir, onlardan da eskiden alamadığım bazı tatlar aldığım oldu. Derken *Kuşları Örtünmek* yetişti. Bu yazıda ondan söz edeceğim.

Birsel'i okumanın büyük bir keyif olduğunu söylememi hafiflik sayanlar olabilir. Hiç de değil. Onun yazdıklarının okura yönelik amacı tam da böyle gerçekleşir. Okumanın başına, "zevkle", "severek", "takdirle", "öğrenerek", "kazanarak" zarfları yerine, tümünü de içeren bir anlamda, *keyifle* zarfını bilerek yakıştırıyorum. "Eğlenceli olanın temelinde bilgi vardır. Başka bir deyişle, bilgiye güleryüzle varılır." demiyor mu Birsel de? *(Kuşları Örtünmek*, s. 187)

Kuşları Örtünmek'e ilişkin değerlendirmelerimin arasına öznel bir öğe de karışacak bu yazıda. Bunu şimdiden biliyorum. Çünkü Birsel'in dile, yazıya (yazma işine) bakışıyle çakışıyor benim bakışım. Dili evcilleştirmek (Küçük Prensle tilkisini hatırlayın!) yolunda benimsediği yaklaşım, başka yaklaşımlar arasında beni en ısındıram, sevindireni! Tek yazma ve dile yaslanma yolu Birsel'inki ya da benimki olmadığına göre, bunca buluşmayı biraz da öznellikle yorumlamam kadar doğal ne olabilir? Bu bir suç değil, taksirdir, ille kınanacaksa!

Birsel'in dili

Dilden, yazıdan açmışken, oradan sürdüreyim diyeceklerimi. İki noktaya değinmek istiyorum. Biri, yazarken yeğlenen, seçilen tavır –en genel anlamıyle "üslup"– öbürü de bu tavırla koşut giden, onu pekiştiren, sözcüklerden sözcük, deyişlerden deyiş seçmeler. Birsel'in yazarlık tavrı, kendi söyleyişiyle "gülmece -güldürmece"cidir. Buna aslında yergi, ironi, çakıştırma, sokuşturma, iğneleme giriyor. Her okur sevmez böyle bir tavrı. Hele ağır başlılık sevdalılarının yıldızları hiç barışmaz Birsel'le. Tadına varmak için tavrın özünü yakalamak, ardına gizleneni seçmek gerekiyor. Doğrusu ya, SalâhBirsel'de okurun nabzını kollamak gibi bir kaygı da aramakla bulunmaz. Ama onun öyle kendine özgü bir sözcük, deyim seçişi, sözü söze ulayışı, kendine bir dil kuruşu vardır ki, satırların arasını okutur okumakta usta olana. Birsel'in "aklı başında"lığını teslim ettiği Hilmi Yavuz'u "yazılarından biraz bilimselliği eksiltmesi, onun yerine kendi gönlünü biraz daha boca etmesi" yolunda uyarması (s. 201) aklı

başında okura da bir uyarıdır. Beni okurken ukalâlığı bırak, kafanı gönlüne çat demeye gelir. Böyle yapılınca da; gülmece-güldürmecenin, ince alayın, yergiciliğin altından, onlarla birlikte dokunmuş olan, sindirilmiş bir kültür birikimi, iyiden iyiye incelmiş bir edebiyat beğenisi, utangaç bir bilgelik ve dürüstlükle anlamdaş bir içtenlik sırayla sökün ederler. Bunları teker teker örneklendirmeye çalışacağım.

Yalnız önce, hep dil yoluyle, dil yordamıyle kotarılmış bu kitabın dil özelliklerine bir paragraflığına uğramak isterim. Dil sorununu öyle uzun uzadıya dillendirmiyor Salâh Birsel günlüğünde. Bir yerde kısaca "Türkçeyi elimden geldiğince sağlam bir temele oturtmak için sözcüklerle savaşa girişmişimdir ben." ve "Bir dil, kılçıklarından arındığı ölçüde büyür." (s. 71) demiş geçmiş. Kılçıktan kılçığa da fark var bence. Örneğin; nedir ki, ne var ki, şu var ki bağlarındaki "ki"yi, kılçık diye attığını söylüyor. Benim bu kılçıksız söyleyişe alışabilmem pek zor olmuştu. Öte yandan, pekâlâ kılçıklı sayılabilecek "faşalfayrak", "fertek fertek", "fellek fellek", "pıyrım pıyrım", "çatapuma" gibi sözcükler (mi demeli, ne demeli?) Birsel'in söyleyişine özelliğini, çeşnisini veriyor. Hani o borş çorbasına konan krema gibi! Şöyle açıklayayım: Nasıl günlüğü okurken kimi yerde anlam ardında anlam aramak gerekiyor, yüzeyden birkaç katman derine iniliyorsa (örnekse: 30 ekim, s. 196), bu Birsel'ce sözcüklerin karinesiyle de dümdüz okumanın uygun adımları yerine, bir kanat çırpıverip konmanın ferahlığına varılıyor. Salâh Birsel'in sözcüklerle savaşının utkularından örnekler de pek çok *Kuşları Örtünmek*'te. "Çakaralmaz algılar", "(lafın) en filintası", "kitap atıştırmak", "pencidü zorba", "en karanfilli anlar", "perdah tutmak", "evetlik göstermek" gibi söyleyişlere ne buyrulur? Bir umutsuzluk, karamsarlık anında "Köpek çok, hem köpek yok" girgirına girivermenin tadı, "kötü ozanlar saçakları sarmış" sözünün on ikidenliği, kızılan, yerilen kişilere "Dünyanın en ıspanak adamı", "gönlü kara, ayağı karıncalı", "kıtırbomcu", "makarnacı", "kaşkaval" diye sövmenin damıtıklığı kolay mı elde edilir? Alışverişi dille olanın, yani dilden alıp dile verenin "Ahmet Rasim Türkçenin tadını çıkara çıkara yazar." (s. 72) diye kadirbilirlik göstermesi de, "Edebiyat dışı yazarlar!.. Bu gibilerin yazılarında sözcükler iğreti gibi durur. Askısı kopmuş pantolon. Ha düştü ha düşecek." (s. 74) diye titizlenmesi de apayrı bir saygınlık taşır.

Salâh Birsel'in günlüğünde bulduğum ve altını çizmek gereğini duyduğum özellikleri örneklendirecektim, "bir paragraf" diye dile daldım -paragraf benim değil mi- kendimi zorlamasam daha da çıkacağım yoktu. Örneğin 24 aralık (1975) günüyle gelen, "ve" sözcüğüne ilişkin düşüncelere ne kadar sevindiğimi, "sadre şifa olma"nın Türkçesi olarak "göğüs iyileştirici"yi günlerce dilimden düşürmediğimi anlatmak isterdim! İyisi mi aldığım notlara döneyim.

Kültür birikimi

Birsel'in günlüğünde kendini içten içe sezdiren iyi sindirilmiş bir kültür birikiminden söz edecektim önce. Kişi adları dizininde 359 ad saydım. 95'ini hiç bilmiyorum. Ama bu bilisizliğimin içime saldığı ürküntüyle günlük yazarının kültürü önünde eğiliyor değilim. Aslında, yüz okurun doksan dokuzunun tanımadığı, tanıyamayacağı kişilerden, okuma olanağı bulamayacağı kitaplardan söz edip duranlara çok tutulurum. Ne var ki, tepkisel bir tutum olarak kültür düşmanlığı da etmem. Bir adam okumayı yazmayı bir yaşam kipi (modus vivendi) haline getirmişse ve günlük yazıyorsa ve günlüğünde yazarlardan, kitaplardan söz etmenin ekonomisini yapıyorsa, "tecahülü riyakârane" derim ben onunkine. Beni itenler; dipnot velvelecileri, çok tanıklı kalem savcıları, beyni midesine gaz yapan kitap oburlarıdır. Salâh Birsel'in onlarla uzaktan yakından ilgisi yoktur. O, "usta bir denemeci olduğunu *açıklamak*"tan, açıkladığım günlüğünde yinelemekten (s. 200) geri kalmayacak kadar tevazudan arınmayı bilmiş bir yazar olduğu halde, "Yabancı kitap adlarını günlüğüme doldurmak da iyiden iyiye canımı sıkıyor. Büyüklenmek duygusu veriyor bana. Okurlarımdan utanıyorum." (s. 17) der. Uzun lafın kısası, Birsel'in kültüründen söz ettiğim zaman, ne Fransızca bilgisini, ne Abdülhamit'in jurnalcilerinden balina avcılarına dek uzanan "*curiosités*"sini anlat-

mak istiyorum ben. Tam tersine, göz kamaştırmayan, içe sinen, yazılarını düşünce alevinde ısıttığınız zaman tüten bir incelik, incelmişliktir onunki. Bir gözlük değil, göz merceğidir ki; yazılarında yansıyan incelmiş edebiyat bilinci de, utangaç bilgelik de oradan odaklanır. Sözü oraya getireceğim.

Şiir - edebiyat

Birsel'in özellikle şiire, genellikle edebiyata ilişkin saptamaları, değerlendirmeleri, değinmeleri bana çok önemli geldi (bunun "önemlidir"in kibarlaştırılmış olduğunu herkes anlar artık!). Şöyle bir alıntıyla başlamak isterim: "Edebiyatta ilk adım, iyi bir şiiri kötüsünden ayırabilmektir." (s. 202). Bir masal tümcesini çağrıştırıyor bana. Az gitmişler, uz gitmişler, bir de artlarına bakmışlar ki bir arpa boyu yol almamışlar... Sonraki adımlarda, bir üst sınıfa geçenlere anlatır artık: "Ancak kötü ozanlar biçimcidir." "Biçim kazanmamış öz, bir küme gereçten başka bir şey değildir." (s. 73). 21 ocak (1973) günlüğü uzuncadır. Öz -biçim üzerine saçmalayanların değil, Cemal Süreya'nın "biçim"e farklı bir anlam yüklediği bir konuşmanın konu edilmesiyle düzey yüksek tutulmuştur. Birkaç tümceyle, hâlâ güncelliğini yitirmeyen bu sorunun kalbine varılmıştır. Yine 21 ocak'ın sözü Kemal Tahir'e getiren son paragrafı; Salâh Birsel'in, Cemal Süreya'nın, Fethi Naci'nin –edebiyatımızın bu üç gerçek "*connaisseur*"ünün– bir buluşmasını haber veriyor. Akl için tarik birdir! Kemal Tahir'in yapıtlarının Batılı anlamda roman olmamasından öte, lafazanlığına da takılıyor Birsel. 26 temmuz (1974)'da "Ağzından bal akıtan" Kemal Tahir'in *Yediçınar Yaylası*'na, *Kelleci Memet*'le *Kurt Kanunu* yanında alkış tutmayacağını yazmış. Tutsam tutsam bir iki çat pat diyor. Kitabı da "çan çan çan" diye betimliyor. Edebiyat günlüğü olmamasına niyetlenilmiş bir günlükde de bu kadarı yazılırdı.

Birsel bir başka yerde de Ataç'tan söz açıyor: "Şimdiler Ataç'ın yazılarına burun kıvrılması da zavallı Ataç'ın bugünün Tanrılarını övecek durumda bulunmamasındandır. Bana sorarsanız Ataç, bu övgülerle değil, edebiyat anlayışının sağlamlığıyle büyüktür." (s. 84) diyor. Görüyoruz ki Birsel tanımlamada birden ciddileşmektedir. Ne Ataç'ı yadsımak sığlığında yardım umabilir kimse ondan, ne de Ataç kültü havarileri. Bunun gibi, günlüğündeki Sait Faik'e, Leylâ Erbil'e, Attilâ İlhan'a, Fürüzan'a, İsmet Özel'e, Selim İleri'ye ilişkin değinmeleri de ince elenmiştir onun. Eleştiri değil yargı vermedir yaptığı ama, sorumunu taşıyarak böylesi kısa değinmelerin üstesinden gelmek hayran bırakır insanı. Ne var ki Salâlı Birsel, hayranlığın da yaratma olayı gibi tek başına gerçekleşeceğini söyler (s. 120). Madem öyledir, bunun sorumunu da ben taşırım!

Kuşları Örtünmek'te şiir üzerine söylenenler de heyecan vericidir. Örneğin, "Ben şiirin kendi sesine başka sesler karıştırmak istemem." (s. 90) sözü, gerçi aruzla heceye karşı söylenmiştir ama, muz gibi kullanılabilir. Sonra diyor ki Birsel:

> "Bir ozanın görevi!
> Bu olsa olsa şiir yazmaktır.
> Bundan başkası o ozanı insan olarak büyütürse de, ozan olarak kendisine bir şey katmaz." (s. 93).

Bunu okuyunca üzerime ansızın bir umutsuzluk çöktü. Kendini önce ozan olarak (ben şair derim) gören, öyle duyan, öyle yaşayan kaç kişi kaldı? Herkes görev yapıyor. Rasgele!

Sonra özellikle beni yakından ilgilendiren bir şey söylüyor Birsel: "Çokları dizelerle hiç ilgilenmiyor, şiirin bütününe bakıyor sadece. Bütün, benim bildiğim çok aldatıcıdır. Bir dizenin güzelliğine varamayan, bütünün de güzelliğine varamaz." (s. 93). Şiiri okuyanlar kadar, yazanlar için de dizelerle ilgilenmenin verimliliğine inanıyorum ben de. Bütün, gerçekten de aldatıcı olabiliyor. Dizeyi bilen şair, bütünü kurtaramadığında bile şairliğini koruyor. Dizeyi boşlayan ise, kısalık uzunluk bakımından değil, ruh bakımından destan yazıyor. Belki Salâh Birsel'in destan sevmemesi de (bunu *Şiirin İlkeleri*'nde yazar) dizeye bağlılığındandır.

Kuşları Örtünmek'te şiirle ilgili söylenenlerden, son olarak anmak istediğim de, şiir üzerine yazmak konusudur. 30 nisan (1974)'da Birsel, "Dün korkuyla düşündüm: Artık kimseler şiir üzerine bir şeyle yazmıyor. . . . Bu korkunç bir çağın eşiğinde olduğumuzun belirti-

leri midir?" (s. 140) diyor. Bir de şiirin artık kendi dışındaki ölçülerle değerlendirildiği gerçeğine işaret ediyor. Korkuyu paylaşmak, sanatın sanatsızlaşmasından dehşete kapılmak! En yetkin sanatçılar ve eleştirmenler bile hâlâ bununla mı kalacak acaba? Evet, çağın beni ürkütüyor!

Düşünür bir edebiyatçı

Bu günlükte bir de, "utangaç" diye nitelediğim bir bilgeliğin, zaman zaman satırlaştığını sezdim ben. "Utangaç" nitelemesi, "zaman zaman"dan ötürü seçilmiştir. Hikmetler savurmayı sevmiyor Birsel besbelli. Ama, "Gerçeğin çeşitliliği bütün yaşamımca aklımı çelmiştir benim." (s. 110) sözüyle özetlenebilecek bir bilgece bakış, "İnsanlar kendi gerçeklerini değil, başkalarının gerçeklerini açıklamaya bayılırlar." (s. 93) gibi, "Putlaştırılan kişilerle putlaştıranlar arasında çokluk hiç bir düşünce birliği yoktur." (s. 96) ["putlaştıranlar" sözcüğü kitapta yanlış dizilmiştir] gibi özdeyişçe sözlerle kendini açığa vurup vurup, satırların gerisine çekiliyor. Bir edebiyat adamıyle olduğu kadar, bir düşünce adamıyle karşı karşıya bulunduğumuzu, başka şeylerden anlamamışsak buralardan anlayabiliriz.

Sınanan içtenlik

Bir günlükte, hele özel bir günlük olması murat edilmiş bir günlükte, içtenlik aranır. İçtenlikse, mayonezin yağı-limonu gibidir. Kıvamı kaçtı mı bir çuval mayonez berbat olur! Birsel'in günlüğünde içtenlik sorunu daha da yokuşa sürülmüştür. Çünkü alay, yergi, ironi, içtenliğin inandırıcılığını çok zorlar. Bunun üstesinden gelindiğini, hem de bilinçli olarak gelindiğini görüyoruz. Örneğin, günlüğü yayımlayıp yayımlamamak sorunu dört kez gündeme gelmiştir. Bakalım: 1– "Günlüğümü yayımlamamaya, hiç değilse ölmeden önce böyle bir şey yapmamaya (öldükten sonra da bunu kim yapar?) kesin karar vermeliyim." (s. 75) (Ayraç içindeki soru, *Kuşları Örtünmek* kitabının Birsel yaşarken gün yüzüne çıkacağının gizli muştucusudur!). 2– "Günlüğümü hiç mi hiç yayımlatmamaya karar verdim bugün." (s. 110). 3– "İkiyüzlülüğü bırakmalıyım. Bu günlüğü elbet yayımlansın diye tutuyorum. Yayımlatacağımı bildiğimden de en ifrit olduğum kimselere, cart curt ötenlere, maça beyi gibi kurulanlara, kazı koz anlayanlara ağzımı bozmuyorum." (s. 145). 4– "Ey okur bu günlüğü okurken bil ki –bu günlüğü kendim için değil, senin için yazdığımı artık iyice açıklamalıyım– her şeyi anlatmak isteyen bir yazar bile her şeyi anlatamaz." (s. 205). Yazarın kendini bir içtenlik sınavına soktuğunun ve kendinden de, okurdan da tama yakın not alması gerektiğinin belgelerinden biridir bu örnek. 27 şubat (1973) günü bu sınav okur önünde değil de, dolmuşta verilir. Okura da dolaylı yoldan bildirilir (s. 89). Eğer bu örnekler size doyurucu gelmediyse, Salâh Birsel'in içtenlik konusunda söylediklerine bakalım: O, sadece kendisine ikiyüzlü bir yazar olmadığından ötürü "sunturlu bir aferin" çekmekle yetinir (s. 204). İçtenlik için de şunları söyler: "Bana öyle geliyor ki içtenlik (ayrıntılarda yaşamaktan başkası değildir bu) insanoğlunun dünyadaki süreci boyunca bir iki kez yakalanırsa yakalanır. Öteki zamanlarımızda hep yapmacıklarla, hep yağlıboyalara bürünerek çıkıyoruz tanıdıklarımızın, dostlarımızın, eşimizin karşısına. Dahası, kendi karşımızda da aynı çehizlerle gerdan kırıyoruz." (s. 208). Görüyorsunuz, bana pek söz kalmıyor!

Yazarının bir *journal intime* olmasını istediği, sonunda da olamadığından hafif tertip yakındığı bu günlük, bence edebiyat günlüğü ile özel günlüğün bir alaşımı olmuş. Kişi hep edebiyatla haşır neşirse, özel günlüğü de edebiyatla haşır neşir olacaktır elbet. Özel yaşamı okuma-yazmaya boğulmuş (okuma-yazmayla soluklanan demeliydim tam tersine) adamın tutacağı özel günlük, bu kadar özel *(intime)* olur, olursa. Birsel özel günlük işini daha yaşlanacağı yıllara bırakıyor. Bense, o yıllarda da yine özel edebiyat günlüğü ya da edebiyat özel günlüğü yazacağını sanıyorum onun. Sanıyorum ve umuyorum. Değil mi ki "kendisini gözlemleyen kendini gözlemlemek" istemektedir!

Kuşları Örtünmek üzerine (ve dolayısıyle) daha söyleyeceklerim vardı. Fazla dağılmak istemedim. Zaten bir yazının hiç bir vakit *sona ermeyeceğini* Salâh Birsel'de söylüyor (s. 115).

Füsun ALTIOK

□

BİRKAÇ KİTAP

KUTSAL İNEKLER

Gazeteciliğin insanı yıpratan bir yanı vardır sanırım. Özellikle, belirli bir köşeyi ya da yeri her gün bir yazı ile doldurmak gibi büyük bir yük ve zorunluk gerçekten yorar insanı. Özellikle konu bulmak ve o konuyu işlemek. Ama, öyle sanıyorum ki, her gün yaza yaza da insanın yazmasında yeni boyutlara ulaşılır, yazar her gün kendi kendini yenileyerek daha bir ustalaşır. Olaylara bakış açısında ve onları değerlendirmede de bir ustalık kazanır. Çevresine bakması, gözlemlerini biçimlendirmesi, olayları yorumlaması da gittikçe değişir. Bütün yazdıkları gelecek günlere kalır mı? Orası başka bir yönüdür işin. Sadun Tanju'nun *Kutsal İnekler*[1] adlı kitabında yer alan yazıları okurken, yazarın nereden başlayıp nereye vardığını, olaylara nasıl değişik ve kendine özgü açılardan baktığını, gözlemlerinde nasıl keskinlik, incelik ve özen bulunduğunu görüyoruz.

Günlük ve güncel olayların içinden insanlara bakışı ve insanları değerlendirişi gerçekten başarılıdır. Küçük bazı olayların insanlar üzerinde nasıl büyük tepkiler yarattığını, bazen de büyük olayların karşısında nasıl sessiz ve devinimsiz kaldıklarını bir kez daha gösteriyor yazar. Çevresindeki insanların ve nesnelerin görüntüsünden, yaşamından yola çıkarak olayları açıklamaktadır. Bu nedenle, kitaptaki yazılar, güncelliklerin saydamlığından kurtulup iyice somutlaşmış ve biçimlenmiş, cisimlenmişlerdir.

ATASÖZÜ VE DEYİMLER

Atasözlerimiz ile deyimlerin ne kadar büyük bir kaynak ve dilimizin bu yönden ne kadar zengin olduğunu biliyoruz. Sayın Ömer Asım Aksoy, yıllar süren bir çalışmanın sonunda saptayıp derlediklerini Türk Dil Kurumu yayınları arasında okurların ve inceleyecilerin yararlanmasına sunmuştu. Bu kitaplardaki derlemelerin tamam olmadığı da biliniyordu. Zaman zaman rastladığımız deyimleri ve atasözlerini aradığımızda bulamıyorduk. Türk Dil Kurumu üyelerinden ve dile gönül verenlerden biri olan Refik Topkan da konuşmalarda, dergi ve gazetelerde, kitaplarda rastladığı atasözü ve deyimleri bir yana yazmış olmalı ki sonunda bunları bir araya getiren *Atasözü ve Deyimler*[2] adlı kitabını yayımladı. Topkan, kitabın başına "hiçbir yerde yayımlanmamış" notunu eklerken, atasözü ve deyimleri saptayan kitaplarda demek istiyor olmalı. Çünkü, biraz önce de dediğimiz gibi, bunların bazıları dergi, kitap ve gazete yazarlarının yazılarından alınmıştır.

Topkan, baş tarafta bir girişle görüşlerini belirtmiştir. Sayın Aksoy'a yakın bir görüş içindedir. Ancak, bu görüşe uymayan birçok örnek buluyoruz kitapta. Sözgelişi, atasözleri bölümünde, "Ağustosböceği gibi cırlar", "aptala malûm olur", "Allah büyük ama sandal küçük", "atamayan yer", "asılacaksan İngiliz sicimiyle asıl", "benden sonra tufan" gibi söz takımlarının olsa olsa deyimler arasında yer alması gerekir. Deyimler arasında da bir yazarın kaleminden çıkmış, halkın malı olmayanlara rastlanmaktadır. Belki bunlar da zaman içinde dilimiz içinde geniş bir kullanıma erişir ve deyim olur. Topkan'ın uzun yıllar süren çalışmasını iyi niyetinin gerçek bir ürünü sayıyoruz. Atasözleri ve deyimlerimiz üzerindeki bu duyarlı çalışması elbette yararlıdır.

[1] Sadun Tanju, *Kutsal İnekler*, yazılar, Bilgi Yayınevi, Ankara 1976.

[2] Refik Topkan, *Atasözü ve Deyimler*, Ankara 1976.

İSLÂMLIKTA İYİ HUY

Şevket Bilgisel'in bu kitabını isteyen okur, istemeyen okumaz. Ama, *İslâmlıkta İyi Huy*[3] adlı bu kitabı dil yönünden herkesin ibretle gözden geçirmesi ve incelemesi gerekir. Eski imam hatip okullarından çıkışlı ve bir süre de yeni imam hatip okullarında öğretmenlik yapan Bilgisel, din dilinin özleştirilemez ve hatta Türkçeleştirilemez savında bulunanlara çok güzel bir ders vermektedir. Bilgisel, kitabını yazıp sonra da sözcükleri Türkçeleştiren dil anlayışından da uzaktır. O, özleşen dile gerçekten gönül vermiş, emek vermiş bir yazar olarak çıkıyor karşımıza. Sözgelişi, "mezun" bile demiyor da "çıkışlı" diyor; "imam ve hatip okulu çıkışlı" diye tanıtıyor kendini daha ilk sayfada. Sözgelişi bir ayeti şöyle yazıyor: "Kadın, erkek inananlar birbirinin yardımcısı, eğiticisidir. İyiyi salık verir, kötüden uzaklaştırırlar. Kurtulacak, mutlu olacak onlardır" (s. 27). Başka bir örnek daha: "Nurlugökparçası, Evrenlerin Güneşi Hazreti Muhammed'e biri gelir, el bağlar karşısında. Boyun büküp öğüt vermesini diler. Ama öyle bir öğüt olacak; onu kurtuluşa götürsün, aydınlığa çıkarsın" (110-111).

Görülüyor ki Bilgisel, öyle kıyısından köşesinden konuya yaklaşan, ya da buyrukla dilcilik yapıp sonra da bırakan, ya da şundan bundan çekinerek dilini değiştiren bir insan değildir. Dilimizin, din alanındaki hangi boyutlara ulaştığını görmek ve din dilinin Türkçeleşmesi konusundaki başarılı düzeyini görmek isteyenlere, sözlüklerine kanıt arayanlara salık veriyoruz bu kitabı.

MUHİBBÎ İLE ESMEHAN

Doğu Anadolu'nun okuryazar olmayan iki insanının nasıl ozanlık ve âşıklık aşamasına eriştiğini anlatan bu kitap, halk içinde yaşayan öyküye dayanmaktadır. Âdil Özder, kendi köyünün iki sanatçısının yaşamı ile koşuklarını bu öykü çerçevesi içinde saptamış bulunuyor. Tanıttığı Muhibbî, kitaptaki deyişleriyle usta bir sanatçı olarak anılmalıdır. Gerek deyiş uygulayımında, gerekse uyak ve ölçü konusunda usta bir kişi. Ama, nedense fazlaca anılmıyor adı.

Özder'in çalışmaları sonunda ortaya çıkan kitaptan çok tanıtılan Muhibbî önemli göründü bize. Öyle sanıyorum ki, onun deyişlerini okuyanlar, güldeste hazırlarken onu da bir yana itemeyeceklerdir. *Muhibbî ile Esmahan Hikâyesi*,[4] bugün artık gittikçe unutulan bir âşıklık geleneğini anlattığı kadar Muhibbî'yi gerçek yanıyle ortaya koyması bakımından önemli bir yapıttır.

Muzaffer UYGUNER

[3] Şevket Bilgisel, *İslâmlıkta İyi Huy*, dinsel deyişler, İstanbul 1976.

[4] M. Âdil Özder, *Muhibbî ile Esmahan Hikâyesi*, derleme, Ankara 1976.

TDK YAYINLARI

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE KÖKLER

Dr. Kâmile İmer

10 lira

Ferdinand de Saussure

GENEL DİLBİLİM DERSLERİ

I

Çeviren: Berke Vardar

20 lira

TÜMCEBİLGİSİ

Hikmet Dizdaroğlu

60 lira

ÖDÜL YÖNETMELİKLERİ

9–12 temmuz 1976'da toplanan XV. Türk Dil Kurultayında Türk Dil Kurumu "Yazın ve Bilim Yapıtları Ödül Yönetmeliği"nin 2., 4. ve 6. maddelerinde değişiklikler yapılmıştır. Adı geçen yönetmeliğin bu değişik biçimini, "Basın Dil Ödülü Yönetmeliği" ile "Radyo ve Televizyon Dil Ödülü Yönetmeliği"ni ve 1977–1978'de ödülleri dağıtacak olan seçiciler kurullarının adlarını aşağıda yayımlıyoruz:

YAZIN ve BİLİM YAPITLARI ÖDÜL YÖNETMELİĞİ

Madde 1– Türk Dil Kurumu her yıl, bu yönetmeliğe göre seçilecek yazın ve bilim yapıtlarına ödül verir.

Madde 2– Ödüller, Türk Dil Kurumunun amacına uygun olarak yazılmış:

a) Aşağıda adları sayılan türlerdeki birer yazın yapıtına:

1– Şiir, 2– Roman, 3– Öykü, 4– Oyun, 5– Çeviri, 6– Deneme, 7– Eleştiri, 8– Gezi, 9– Masal ve çocuk yazını yapıtlarına;

b) Bilim dalında:

1– Toplumsal ve insansal bir bilim yapıtına,

2– Bir fen bilimi yapıtına verilir.

Madde 3– Ödül verilecek yazın ve bilim yapıtlarını seçmek üzere her olağan Kurultaydan sonraki güz döneminde Yönetim Kurulunca, kendi içinden en çok 3 asıl 1 yedek, Kurum üyeleri arasından da 2 asıl 1 yedek olmak üzere gizli oyla iki seçiciler kurulu seçilir. Ancak, üst üste iki kez görev alanlar, aradan bir Kurultay dönemi geçmeyince yeniden görev alamazlar.

Seçiciler kurulları ilk toplantıda aralarından birini başkan seçerler.

Madde 4– Ödüller, bir önceki yılın ocak ayı başından aralık ayı sonuna değin ilk baskıları yayımlanmış yapıtlara verilir. Ertesi yıl ocak ayı sonuna değin yazarın kendisi ya da izin belgesiyle birlikte yayınevince Türk Dil Kurumuna 9'ar tane gönderilen yapıtlar ödüle aday olurlar. Adayların baş vurma yazılarında yapıtlarının hangi türde ödüle aday olduğunu belirtmesi gerekir. Genel Yazmanlık, aday olan yapıtları 15 şubat gününe değin asıl ve yedek üyelere gönderir.

Kitap halinde yayımlanmamış oyun türündeki bir yapıt, sahnede, radyoda ya da televizyonda oynanmış olmak koşuluyle ödüle aday olabilir. Ancak, bir önceki yılın ocak ayı başından aralık ayı sonuna değin geçen süre içinde oynanmış olmalıdır. Ödüle aday olacak metin oynanan metindir. Bu metinde hiç bir değişiklik yapılamaz.

Ödüle katılacak metnin, oynandığı kurumca onaylanmış olması gerekir.

Madde 5– Yazın ve bilim ödülleri seçiciler kurullarının asıl ve yedek üyeleri raporlarını en geç 10 eylüle değin kapalı zarf içinde

ve iadeli taahhütlü olarak Genel Yazmanlığa gönderirler ya da alındı karşılığı verirler. Ayrıca toplantıya katılıp katılmayacaklarını iadeli taahhütlü bir yazıyla bildirirler. Genel Yazmanlık rapor zarflarını açmadan saklar. Asıl ve yedek üyelerin tümünü toplantıya çağırır. Asıl üyelerden 5'inin de toplantıya katılması durumunda, yedek üyelerin oy hakkı yoktur. Asıl üyelerden biri gelmezse, birinci yedek üyenin oyu ile 5 oy tamamlanır. Önceden geleceğini bildirip de sonradan gelmeyen ya da özür gösterip de özürü Yönetim Kurulunca kabul edilmeyen üye, seçiciler kurulundan çekilmiş sayılır ve rapor ücreti alamaz.

Madde 6- Seçiciler kurulları 5'er üye ile toplanırlar. Ödüle aday her yapıt için her üye 100 sayı üzerinden değerlendirme yapar. Toplam sayılardan en yüksek sayıyı alan yapıt, ödülü kazanmış sayılır. Toplam sayıların yarısından bir artığını alamayan yapıta ödül verilmez. Eşit sayı alma durumunda, en yüksek sayıyı alan eşitler arasında, yeniden gizli bir değerlendirmeye baş vurulur. Yine eşitlik durumunda bu işlem üç kez yinelenir.

Ödüle katılan yapıtlar için, her üye tarafından verilmiş raporlar ayrı ayrı yayımlanır.

Madde 7- Ödül verilecek yapıtlarda dil değeri ve Türk Dil Kurumu ilkelerine bağlılık yanında yazın yapıtlarında sanat değeri, bilim yapıtlarında bilim değeri aranır. Gerekirse ilgili dalın uzmanlarına danışılır.

Madde 8- İkinci maddenin (a) ve (b) fıkralarında yazılı türlerin her birine verilecek ödül 10.000 (onbin) liradır. Bu ödül yapıtlar arasında bölüştürülemez. Ödül kazananlara ayrıca bir belge, bir de plaket verilir.

Madde 9- Türk Dil Kurumu ödülünü bir kez alanlar, sonraki yıllarda bir daha aday olamazlar.

Madde 10- Seçiciler kurulları üyelerinin adları her yıl *Türk Dili* dergisinin ocak ayı sayısında yayımlanır.

Madde 11- Yönetim ve seçiciler kurulları üyeleri ödüle aday olamazlar.

Madde 12- Seçiciler kurulları üyelerine verilecek ücretler her yıl Yönetim Kurulunca kararlaştırılır. Bu ücretler, rapor ücretleriyle yolluktur. Yolluk ancak toplantıya katılan üyeye verilir. Toplantıya katılmayan asıl ve yedek üyelere yalnız rapor ücreti verilir.

Madde 13- Sonuçlar, kazanan yapıtların ve yazarların adları belirtilerek her yıl Dil Bayramında açıklanır. Ödüller de o gün törenle verilir.

Madde 14- Bu yönetmelik 1 ocak 1975 günü yürürlüğe girer.

Yazın ödülleri seçiciler kurulu:

Orhan Hançerlioğlu
Doç. Dr. Tahsin Yücel
Adnan Binyazar
Konur Ertop
Necati Cumalı

Yedekler:

Sami Karaören
Prof. Dr. Özdemir Nutku

Bilim ödülleri seçiciler kurulu:

Doç. Dr. Akşit Göktürk
Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil
Prof. Dr. Bedia Akarsu
Prof. Dr. Abdullah Kızılırmak
Prof. Dr. Cemal Mıhçıoğlu

Yedekler:

Prof. Dr. Sadettin Buluç
Prof. Dr. Atalay Yörükoğlu

BASIN DİL ÖDÜLÜ YÖNETMELİĞİ

Madde 1- Türk Dil Kurumu, Türkçenin arılaşmasına emek veren ve özen gösteren gazetecilere, bu yönetmelikteki koşullar içinde, yılda bir kez "Basın Dil Ödülü" verir.

Madde 2- "Basın Dil Ödülü"ne, Türkiye'nin her yerinde yayımlanan gazetelerde ve siyasal dergilerde çalışan ve özel yasa ve yönetmeliklerine göre "gazeteci" niteliğini taşıyan makale, fıkra, röportaj, spor yazarları, her alanda haber yazarları (muhabirler) ile yazı işleri sorumlu yönetmenleri ve teknik sekreterleri katılabilir.

Madde 3- "Basın Dil Ödülü" seçiciler kurulu 5 kişidir, 3 de yedek üyesi vardır.

Yönetim Kurulu, Yürütme Kurulunun önereceği Kurum üyesi adaylar arasından gizli oyla 4 asıl 3 yedek üye seçer. Yayın ve Tanıtma Kolu Başkanı seçiciler kurulunun doğal üyesidir.

Yönetim Kurulunca seçilecek üyelerin görev süresi bir Kurultay dönemidir.

Madde 4– Seçiciler kurulunca değerlendirmeler sırasında aşağıdaki ilke göz önünde tutulur:

Ödülün amacı basın dilinin arılaşıp özleşmesini sağlamak için basın üyelerini arı dile özendirmektir. Bu bakımdan, değerlendirme, Türk Dil Kurumunun amaçlarına uygunluk ölçüsüne göre yapılacaktır.

Madde 5– 2. maddedeki niteliği taşıyan bütün basın üyeleri "Basın Dil Ödülü"ne adaylıklarını koyabilirler.

Bir kişi bir dönemde yalnız bir türden adaylığını koyabilir. Basın dil ödülüne aday olan makale, fıkra, röportaj ve spor yazarları, ödüle hangi türden katılmak istiyorlarsa, ödül dönemi içinde basılmış bulunan o türle ilgili 10 ayrı yazısının basıldığı gazete ve dergiden 2'şer tane; her alanda haber yazarları ile yazı işleri sorumlu yönetmenleri ile teknik sekreterler, yine ödül dönemi içinde yazdıkları haber ya da koydukları başlıkların en az 10 tanesini gösterir gazete ve dergilerden 2'şer tane "Türk Dil Kurumu Yayın ve Tanıtma Kolu Başkanlığı"na göndereceklerdir.

Aday olanlar, haber ve başlıkların kendilerince yazıldığını ve koyulduğunu göstermek üzere, bağlı bulundukları gazete ya da dergiden alacakları yazılı bir belgeyi de göndermek zorundadırlar. Bu belgede haberlerin ya da başlıkların yayımlandığı gazete ve derginin günü ve sayısı ayrıntılı olarak gösterilmelidir. Makale, fıkra, röportaj, spor yazıları imzasız olarak yayımlanmışsa bu türe adaylıklarını koyacaklar da aynı belgeyi gönderirler.

Madde 6– Ödüller, 1. madde gereğince her yıl bir kez verilir.

Ödül dönemi her yıl için 1 ocaktan 31 aralık akşamına değin geçen süredir.

Madde 7– Ödüle aday olacaklar, 5. madde gereğince gerekli gazete, dergi ve belgesini en geç ertesi yılın 31 ocak akşamına değin "Türk Dil Kurumu Yayın ve Tanıtma Kolu Başkanlığı"na göndereceklerdir.

Madde 8– Seçiciler kurulu, inceleme ve değerlendirmeler için en geç 22 nisana değin Türk Dil Kurumunca toplantıya çağrılır.

Seçiciler kurulu üyeleri Türk Dil Kurumu merkezinde toplanır. Toplantı sonunda çalışmaları gösterir bir tutanak düzenlenir. Sonuçlar, seçiciler kurulunun çalışmaları bitince düzenlenecek tutanağa göre açıklanır. Ödüller 23 nisan günü verilir.

Madde 9– Seçiciler kurulu en az dört üyenin katılmasıyle toplanır. Ödül, salt çoğunluğu sağlayana verilir.

Madde 10– Değerlendirme, makale, fıkra, röportaj ve spor yazarları arasında ayrı; yazı işleri sorumlu yönetmenleriyle teknik sekreterler ve her alanda haber yazarları arasında ayrı yapılır.

Madde 11– Her ödül döneminde verilecek ödül: Makale, fıkra, röportaj, spor yazarlarına 4.000 TL; yazı işleri sorumlu yönetmenleri, teknik sekreterler ya da her alanda haber yazarlarına 4.000 TL'dır.

Ödüller iki aday arasında bölüştürülemez.

Madde 12– Seçiciler kurulu üyelerine verilecek ücret Yönetim Kurulunca her Kurultay dönemi için kararlaştırılır. Ücrete hak kazanabilmek için toplantıya katılmış olmak gereklidir. Toplantıya Ankara dışından katılanlara ayrıca yolluk verilir.

Madde 13– Ödül kazananlar, aradan iki yıl geçmedikçe yeniden aday olamazlar.

Madde 14– Seçiciler kurulu asıl ve yedek üyeleri ödüle aday olamazlar.

Madde 15– İşbu yönetmelik 1 ocak 1964 gününde yürürlüğe girmiştir.

Basın dil ödülü seçiciler kurulu:

Sami Karaören
Mustafa Ekmekçi
Prof. Dr. Gündüz Akıncı
Ali Püsküllüoğlu
Mustafa Şerif Onaran

Yedekler:

Atilâ Sav
Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil
İlhami Soysal

RADYO ve TELEVİZYON DİL ÖDÜLÜ YÖNETMELİĞİ

Madde 1– Türk Dil Kurumu, Türkçenin arılaşmasına, güzel ve doğru kullanılmasına özen gösteren Türk radyo ve televizyon

metin yazarlarına bu yönetmelikteki koşullara göre, yılda bir kez "Radyo ve Televizyon Dil Ödülü" verir.

Madde 2– "Radyo ve Televizyon Dil Ödülü"ne, Türkiye radyo ve televizyonlarında her türlü program, haber, yorum dallarında Türk Dil Kurumunun amaçlarına uygun olarak yazılmış metinleri düzenleyenler katılabilir.

Madde 3– "Radyo ve Televizyon Dil Ödülü"nün seçiciler kurulu 5 kişidir; 3 de yedek üyesi vardır.

TDK Yönetim Kurulu, Yürütme Kurulunun önereceği Kurum üyesi adaylar arasından gizli oyla 4 asıl, 3 yedek üye seçer. Yayın ve Tanıtma Kolu Başkanı seçici kurulunun doğal üyesidir.

TDK Yönetim Kurulunca seçilecek üyelerin görev süresi bir Kurultay dönemidir.

Madde 4– Seçiciler kurulunca, ödüle katılan metinlerin değerlendirilmesinde aşağıdaki ilke göz önünde tutulur:

Ödülün amacı, özellikle radyo ve televizyon dilinin arılaşmasını sağlamaktır. Dilimize özen gösterilmesi, güzel ve doğru olarak kullanılması için konulan bu ödülün değerlendirilmesi Türk Dil Kurumunun amacına uygunluk ölçüsüne göre yapılacaktır.

Madde 5– "Radyo ve Televizyon Dil Ödülü" adaylarının ödül dönemi içinde düzenledikleri metinlerden üç tanesinin bantlarını metinleriyle birlikte TDK Genel Yazmanlığına göndermeleri gerekir.

Haber ve televizyon dalında bant ve film yerine metin geçerlidir.

Adaylar, gönderdikleri bantların ve metinlerin kendilerince düzenlendiğini göstermek üzere bunların yayımlandığı radyo ve televizyon müdürlüklerinden alacakları belgeyi, ödüle katılma dilekçelerine eklemek zorundadırlar. Bu belgede metnin yayımlandığı ay, gün ve saat belirtilmeli ve yayın süresi yazılmalıdır.

Madde 6– Ödül dönemi her yıl 1 ocaktan aralık ayı sonuna değindir.

Madde 7– Ödüle aday olacaklar 5. madde gereğince gerekli belgelerini en geç ertesi yıl ocak ayının sonuna değin Genel Yazmanlığa göndereceklerdir.

Madde 8– Ödüller, o ödül dönemi içinde ilk yayımı yapılmış radyo ve televizyon metinlerine verilir.

Madde 9– Seçiciler kurulu, inceleme ve değerlendirmeler için en geç 22 nisana değin Türk Dil Kurumunca toplantıya çağrılır. Seçiciler kurulu en az 4 üyenin katılmasıyle toplanır. Ödül, oy çokluğuyle verilir. Toplantı TDK'de yapılır.

Sonuçlar, seçiciler kurulunun çalışmaları bitince, düzenlenecek tutanağa göre açıklanır. Ödüller 23 nisan günü verilir.

Madde 10– Her ödül döneminde bir kişiye ödül verilir. Ödül tutarı 4.000 (dörtbin) TL'dır.

Ödül iki aday arasında bölüştürülemez.

Madde 11– Bir kişi ikiden çok ödül alamaz ve aradan üç yıl geçmedikçe yeniden aday olamaz.

Madde 12– Seçiciler kurulu asıl ve yedek üyeleri ödüle aday olamazlar.

Madde 13– Seçiciler kurulu üyelerine verilecek ücret TDK Yönetim Kurulunca her Kurultay dönemi için kararlaştırılır. Ücrete hak kazanabilmek için toplantıya katılmış olmak gereklidir. Toplantıya Ankara dışından katılanlara ayrıca yolluk verilir.

Madde 14– Bu yönetmelik 1 ocak 1969 gününde yürürlüğe girmiştir.

Radyo-TV dil ödülü seçiciler kurulu:

Oktay Akbal
Sabahattin Kudret Aksal
Ceyhun Atuf Kansu
Prof. Dr. Özdemir Nutku
Mustafa Şerif Onaran
Yedekler:
Doç. Dr. Sami Ferliel
Enver Naci Gökşen
Doğan Hızlan

TÜRK DİLİ'NİN
ÖZEL SAYILARINI
OKUYUNUZ

Haberler

Yazın Sorunları Üzerine Bir Soruşturma

XV. Türk Dil Kurultayı, yazınımızla ilgili bütün sorunları her yönüyle gözden geçirecek geniş kapsamlı bir çalışmaya girişilmesini, bundan sonra *Yazım Kılavuzu*'nun 9. baskısına geçilmesini kararlaştırmış ve bu görevi Dilbilgisi Kolu'na vermişti.

Dilbilgisi Kolumuz, bilimsel bir tutumla bu sorunları saptamak, bu sorunların çözümünde kamuoyunun eğilim ve görüşünü almak üzere birtakım çalışmalara girişmiş, bu arada bir "Yazım Sorunları Değerlendirme Soruşturması" düzenlemiş bulunmaktadır. 43 yazım sorununu içeren bu soruşturma, üniversitelere, yüksek okullara, özel ve resmî ortaokul ve liselere, ilköğretim müdürlüklerine, ilgili özel kurslara, devlet kuruluşlarına, kimi kamu kurumlarına, meslekî kamu kuruluşlarına, derneklere, günlük gazetelere ve kimi süreli yayınlarla basımevlerine, bütün üyelerimize ve *Türk Dili* dergisinin abonelerine gönderilmiştir. Gönderilen soruşturma sorularının toplam sayısı 15.000 dolaylarındadır.

Kuruma gönderilecek yanıtlar, ocak ayı içinde bilgisayarla değerlendirilecektir. Varılan sonuçlar, şubat ayında toplanacak ve uzmanlarla uygulamacılardan kurulacak geniş bir yarkurulda, enine boyuna tartışılacaktır.

Bu çalışmaların sonunda kuralların kolayca öğrenilebilir, öğretilebilir, uygulanabilir bir biçim alması, elde olanın yıkılması değil en ergin, en kullanışlı, en kesin biçime dönüştürülmesi amaçlanmış bulunmaktadır. Böylece *Yazım Kılavuzu*'nun sık sık değişikliğe uğramaktan kurtarılarak ona kesinlik kazandırılacağına, asıl önemlisi, yurtta yazım birliğinin gerçekleştirileceğine inanıyoruz.

Oluşum'un Yarışması

Ankara'da yayımlanan ve aralık 1976'da 32. sayısına ulaşan *Oluşum* dergisi, "Türk Yazınında Eleştiri" konulu bir "araştırma yarışması" açmıştır. Herkesin katılabileceği yarışmanın koşulları derginin aralık sayısında yayımlanmıştır. Bir kurulca değerlendirilecek olan araştırma yazıları, kitap olarak da yayımlanacaktır. Birinciye 1250, ikinciye 750, üçüncüye 500 liralık ödül verileceği belirtilen yarışmaya araştırma gönderme süresi 20 şubat 1977'de sona erecek, sonuçlar da nisan 1977 günlü *Oluşum* dergisinde açıklanacaktır.

Dergiler Gazeteler

● SEVGİ SOYSAL'IN ÖLÜMÜ

Sevgi Soysal'ın ölümü üzerine dergilerde, gazetelerde çıkan yazıları okurken nasıl bir acı duyduğumu anlatamam. Kısa yaşamında taşıyamayacağı yükler vardı. Sanki yaşamayı çok gördük ona.

Schopenhauer'in bir sözü var: *Mutlu bir yaşam olanaksızdır. İnsanın yapabileceği en güzel şey, kahramanca yaşamaktır* diyor. Sevgi Soysal için söylenmiş bir söz gibi geldi bana. Sayrılarevinde son görüşümdü onu. Sayılı günleri olduğunu biliyordu. Gülümseyerek karşılamaya çalışıyordu ölümü. Kanser akciğerlerine atlamıştı. Altı aylık yaşamı kaldığını sanıyordum. Üç ay ancak dayanabildi.

Kanserin nedenleri bilinmiyor. Pek çok varsayımlar arasında ruhsal yıkılmaların da etkisi olduğu üzerinde duruluyor. Kısa yaşamında az sıkıntı çekmedi Sevgi Soysal. Gene de dirençli görünüyordu. içinde nasıl fırtınaların estiğini sezdirmiyordu. Coşkundu. Güzel İnsandı. Hep gülümseyen bir yüzü vardı.

İçerde yattı. Sürgün edildi. İşkence gördü. Baskı altında yaşadı. Bu koşullar altında sağlığını koruması kolay değildir insanın.

İşkence bir insanlık suçudur. Bir ulusun yaşamı yanında insanoğlunun yaşamı ne denli kısaysa, insanlık tarihi içinde bir ulusun yaşamı da öyle kısadır. Ama insanlık suçu silinmeyecek, yarınlara kalacak bir lekedir. uzak olmayan yarınlarda işkence yapanlar bile yanlışını anlayacak. Belki başka yanlışlar izleyecek bunu. Uygarlığın ilerlemesine ters düşen ilkel insanlar bulundukça neler olacağı bilinemez.

İşte Sevgi Soysal'ın dal gibi gövdesi bu korkunç akıntıda yitip gitti. Ama yapıtları yarınlara kalacak. Hem de bu yanlış günlerin tanığı olarak.

● BİR DİL SAVAŞÇISI

İsmail Karaahmetoğlu dergisini Ömer Asım Aksoy'a ayırmış (*Ilgaz*, kasım 1976). Aksoy, çalışmaları unutulmaz, yeni kuşaklara yol gösterici, destek olucu bir dil savaşçısıdır. *Ilgaz* yıllardır güçlükler içinde çıkan küçük bir dergi. Karaahmetoğlu'nun çabasına saygı duyarım. Aksoy'u anmada gösterdiği anlayış için kutlarım.

Aksoy kendi isteğiyle görevlerinden çekilirken yaşının çok ilerlediğini öne sürmüştü. Aslında 78 yaşında genç bir insandır. İnandığı doğrular uğruna savaşmayı bırakmadığı için gençtir.

Şubatta Aksoy için bir tören düzenlenecek. Dergimizin şubat sayısında Aksoy'un geniş bir yeri olacak. Keşke vakit bulabilse de *Türk Dili*'ne gene "Yorumlar" yazabilse. O yumuşak anlatımdaki ince alayı, bağışlar gibi gülümserken düşündürmesini bilen keskin kalemi ne kadar özlemişiz.

Ilgaz'da Ömer Asım Aksoy'la bir konuşması var Karaahmetoğlu'nun. Aksoy ilginç konular üzerinde duruyor. Özdemir, Binyazar, Kansu, Dilâçar, Demiray da çeşitli yönlerini, çeşitli çalışmalarını anlatıyorlar Aksoy'un. *Ilgaz*'da Aksoy'la ilgili alıntılar da var. Velidedeoğlu'nun *Cumhuriyet*'te çıkan yazısı alınmış. Aksoy'un bir konuşması, bir yazısı alınmış.

Dergi bütün yazılarıyle Ömer Asım Aksoy'u tanıtıyor. Bu dil savaşçısını iyi tanıyalım. Aksoy, dil savaşını sürdürenlerin ödün vermez öncüsüdür. Gençlerin öğreneceği çok şey var ondan.

● MUTSUZ YAŞAMLAR

Günümüzde okurlar felsefeyle daha çok ilgileniyor. Hele yazımcıların felsefeye bakışı zorunlu oluyor. Felsefeyi anlamak kolay değildir. Düzenli çalışma, uzun emek ister. Gene de yazından anlamak daha zordur. Yazından anlamak, bütün bu çabalar üstüne özel bir yetenek işidir. Bir şiirin tadına varmak onu anlamanın çok ötesinde geliştirilmiş bir duyguyu gerektirir.

Felsefeyi, ölü sözcükler, sıkıcı bir anlatım, yaşamın sıcaklığından uzak, salt bilgi olarak vermek, kimi okurların ona yaklaşmasını engelliyor. Nusret Hızır yazılarında güdülen amacın *felsefe konuları üzerine bilgi vermekten çok, düşünmeye yardım etmek* olduğunu söyler (*Felsefe Yazıları*, Çağdaş Yayınları, no: 15, İstanbul 1976). Kişiliğine saygı duyduğum Nusret Hızır felsefeye hep bir denemeci gibi yaklaşmıştır. Nermi Uygur' da, daha gençlerden Afşar Timuçin ile Füsun Altıok da yaşamın sıcaklığını duyuran o denemeci anlayışıyle felsefeye bakıyorlar. Sanırım bu yaklaşım okurların daha çok ilgisini çekmektedir.

Ne ki bir yazıncının felsefeye bakışı daha başkadır. Suut Kemal Yetkin'in *Büyük Tedirgin* diye nitelediği üç düşünür var (*Büyük Tedirginler*, Gül Yayınevi, Ankara 1976) Yetkin bu çalışmasında ele aldığı kişilerin yaşamıyle yapıtları arasındaki uyuma dikkati çekmiştir. Bu yapıtta Schopenhauer ile Nietzsche'nin öğretisine, Tolstoy'un yazın dünyasına ayrıntılarıyle yer verilmemiştir. Sanırım yazarın amacı da bu üç büyük düşünürün acılı yaşamına bir denemeci, bir yazıncı olarak bakmaktı.

Schopenhauer ile Nietzsche dizgesi olan birer filozof muydu? Yoksa varoluşçuluk felsefesine katkısı olmanın dışında önemli bir özelliği olmayan birer düşünür mü? Afşar Timuçin Nietzsche'nin varoluşçuluk felsefesine katkısını şöyle belirtiyor: *Felsefesini temel lendirmemiş oluşu, felsefesini bölük pörçük ve şairce ortaya koyuşu, insanı tüm varoluşsal sorunlarıyla ele alıp işlememiş oluşu onu varoluş felsefesinin bir öncüsü, öncüsü bile değil, bir bildiricisi saymamıza olanak verir ancak* (*Milliyet Sanat Dergisi*, 22 ekim 1976, "Varoluş-

çuluğu, Descartes'tan Sartre'a Uzanan Süreçte İnsanın Kendini Arama Çabası Doğurdu").

Çektikleri acılı yaşamın dışında, Suut Kemal Yetkin'i neden ilgilendirmiş olabilir bu üç düşünür? Önemli bir dizge getirmedikleri halde anlatımlarındaki ince şiir, şaşırtıcı güzellikteki dil, kendi sorunlarına bakıştaki özgünlük, Schopenhauer ile Nietzsche üzerinde özellikle durmayı gerektirmiş olabilir.

Gerçekten bu üç büyük düşünürün acılı, bunalımlı bir yaşamı var. Hikmet Dizdaroğlu *Büyük Tedirginler* üzerine görüşlerini belirtirken bu bunalımın nedenleri üzerinde de duruyor (*Varlık*, aralık 1976, "Üç Büyük Tedirgin"). Şöyle diyor Dizdaroğlu: *Bir düşünce, derinlere doğru indikçe, çevren'i genişledikçe, bunalım ve tedirginlik başlıyor.*

Dizdaroğlu'nun bu yargıya nasıl vardığını anlamadım. Düşüncenin derinlerine inmek ne diye mutsuz kılsın insanı?

Bu üç düşünürün ortak yönleri belirtilirken, *üçü de sanatçı, üçü de yaşamlarını yazdıklarına koymuşlar, yazdıklarını yaşamışlar. Üçü de acılı, üçüde umarsızca yaratıcı. Evet üçü de kurtuluşu yaratmada bulmuş* deniyor. Burada *kurtuluşu yaratmada bulmak* sözü üzerinde durmamız yararlı olacak. Ne demektir *kurtulmak*? Burada *kurtulmak* yapıtını oluştururken, tamamlarken *mutluluğa ermek* diye yorumlanabilir.

Düşüncenin derinlerine inerken tedirginliğin başlaması ile kurtuluşun yaratmada bulunuşu arasındaki çelişkiyi nasıl açıklamalı?

Yaşamlarını mutsuz kılan küçük olaylar bu üç büyük düşünürü öylesine etkilemiş olabilir ki, yapıtlarına sığınmada aramışlardır mutluluğu.

Yetkin'in çalışmasını dikkatli bir incelemeyle ele alan Dizdaroğlu'nun belki gözünden kaçan, belki önemsemediği için üzerinde durmak gereksemesini duymadığı bir olay var. Bu üç düşünürü tedirginliğe iten nedenlerin başında kadın sorunu geliyor. Schopenhauer'in annesi Johanna Trosieiner genç yaşında dul kalan güzel bir kadın. Ucuz romanlar yazıyor. Çeşitli erkeklerle ilişkisi var. Bu ilişkilerin genç Schopenhauer üzerindeki baskısı ruh yapısını sarsıcı nitelikte. Belli bir yaştan sonra annesinden uzakta yaşıyor.

Yetkin bu durumu dış etkenlere bağlamıyor. *Bu kötümserliği dış etkenlere, dış olaylara değil, filozofun özel ruh yapısına, karakterine bağlamak yerinde olur diyor.*

Tolstoy'a gelince... Bütün yaşamında tek bir kadın var: Karısı Sofya. Birlikte geçen bir yaşamın yerini alışkanlıklara, düşmanlıklara bırakması ne acıdır! Tolstoy'un evden kaçmasından artık varlığına katlanamadığı karısı Sofya sorumlu değil mi?

Gelelim Nietzsche'nin yaşamına... Lou Andreas-Salomé adında felsefeyle ilgilenen bir kadın değil mi yaşamını altüst eden? Salt Lou değil, Wagner'in karısı Cosima da yalnız bırakmıştı Nietzsche'yi. Bu iki kadının sevgisinden yoksun kalmak Nietzsche'yi deliliğe iten nedenlerin başında gelir.

Nietzsche'nin *üstün insan* özlemi, içindeki yaraları iyileştirerek kendisini yeniden yaratması gereksemesini duyduğu için midir?

Nietzsche ile ilgili küçük bir anımsama:

Attilâ İlhan Malraux'nun bir sözüne değiniyor (*Hangi Seks*, anılar ve acılar, Bilgi Yayınevi, Ankara 1976). Malraux XX. yüzyılın ne olacağı konusunda Nietzsche'nin daha haklı çıktığına söylüyor. Marx, *dünya devrimi yolunda milliyetçi sınırların silineceğini* umuyormuş. Nietzsche ise *yüzyılımızın bir milliyetçi savaşlar yüzyılı olacağını* öne sürüyormuş. Attilâ İlhan haklı buluyor Malraux'yu. Bir öğretiye körü körüne bağlı olmayan bir yazarın yürekli sözleri

● DUVAR

Geçenlerde bir bilimsel toplantı için Antakya'ya gitmiştim. Ali Yüce orada İngilizce Öğretmenidir. Onu da görürüm, söyleşiriz diye umuyordum. Birlikte olduğumuz topluluktan koparnadım. Bizi ağırlamak isteyenlere uymak zorunda kaldım. Evine gidip bir kahvesini içemedim Ali Yüce'nin. Ayak üstü, dağınık, telâşlı konuşmamız içime sinmedi.

Ali Yüce, Külebi'ye gönderdiği mektuba "Duvarlı Dünya" adını koymuş. Birlikte olmamızı engelleyen duvarları anlatıyor. Yayımlanması gereken güzel bir mektup.

Nuri Pakdil'in *Bir Yazarın Notları*'nı okurken anımsadım Ali Yüce'nin mektubunu

(Edebiyat, aralık 1976). Pakdil yazarlığa ara verdiği zamana değinirken araya giren duvarı anlatıyor. Canlı bir varlık gibi nasıl biçimlendiğini de anlatıyor o duvarın.

Nuri Pakdil günlüğüne *Bir Yazarın Notları* adını koymuş. Başka yazılarında da bu adı kullanmıştı. Belki onlar da günlüğünün bir parçasıydı, tarih koymayı, günlük olduğunu belirtmeyi gerekli bulmamıştı.

Notlarından anladığıma göre lise öğrencisiyken başlamış günlük tutmaya. Ataç o zamanlar, Pakdil'in yazdıklarıyle ilgilenirmiş. Ataç'ın yazılarını aradım *(Türk Dili*, aralık 1954, mayıs 1955, "Dergilerde"). Anlaşılıyor ki Nuri Pakdil Maraş lisesinde öğrenciyken *Hamle* dergisini çıkarıyormuş. Ataç eleştiri üzerine, güdümlü yazın üzerine, ödüller üzerine Pakdil'in söylediklerine değiniyor. *Giderek iyi bir eleştirmeci, iyi bir sanat düşünürü olacağını umuyorum* diyor.

Sonra Nuri Pakdil'in anlattığı "duvar" giriyor araya. Uzun süre yazın alanında görünemiyor. *Edebiyat* dergisiyle yeniden çıkıyor ortaya.

İlk yazarlık yıllarında Pakdil'in nasıl bir dünya görüşü olduğunu bilmiyorum. Ama o ilk yazılarında da soyadına yaraşır bir özleşme Türkçesinden yana. Demek ki İslamcı bir dünya görüşüne inanırken dil anlayışından ödün vermemiş. İslamcı düşünceyle özleşme Türkçesi bağdaşmaz gibi görünebilir. Pakdil'in davranışı tutarsız sanılabilir. Özleşme Türkçesinden yana olmak belli siyasal görüştekilerin tekelinde değildir. Özleşme Türkçesi siyasal görüşlere araç olmamalı.

Nuri Pakdil'in güncesi ilgiyle okunuyor. Ancak kimi yerlerde insanı gülümseten kesinlemeler var. Örneğin 15 kasım 1976'da şunları yazmış: *Okumakla yazmayı yüzde elli oranında tam dengede tutarak 24 saatı doldurabilendir yazar. Yazarlığın tek tanımı bence bu.* Böyle tanım olur mu? Hiç mi uyumayacak, hiç mi gezip tozmayacak, hiç mi yemek yemeyecek insan? *Yazma ile okuma arasında belli bir denge olursa yazar çalışmalarını daha iyi geliştirebilir* mi demek istiyor Nuri Pakdil? Böyle demek istemiyorsa öne sürdüğü tanıma uyabilecek tek bir yazar bulamaz yeryüzünde

Süslü anlatılardan kaçınırsa, kesin yargılara varmazsa daha az yanlışa düşeceğini sanıyorum.

● BİR BAŞKA GÜNLÜK

Saçak şiir dergisi diye çıkıyor. Ama şiirin yanı sıra başka yazı türlerine de yer veriyor. Örneğin Sami N. Özerdim ile Ercüment Uçarı'nın günlüklerine, İsmet Kemal'in dil üzerine bir yazısına da yer vermiş *(Saçak*, aralık 1976). Özerdim *Yinelemeler* adını koymuş günlüğüne. Kendisine önceleri ağır gelen, ama öğrencilerin sınıfı geçmesi için katlanmak zorunda kaldığı bir konuyu 12 ağustos 1976 günü şöyle anlatıyor: *Bana sık sık komşu tanıdık çocukları gelir, ödevleri için yardım isterler. Önce öğretmenlerinin eğilimini sorarım. Artık ortaokul öğrencileri bile "gerici, tutucu, öz Türkçe istemiyor, Arapça (Osmanlıca diyecek) dan hoşlanmıyor" gibi kavram ve gözlemleri edinmiş. Oturuyoruz, ister istemez, tutucu öğretmenin istediği biçimde ödev hazırlıyoruz.*

Özerdim'i iyi tanırım. Atatürk ilkelerinden ödün vermeyen dürüst bir yazardır. Bu söyledikleri ne denli insancı bir düşünceden ileri gelse de şaşırttı beni. Günün gidişine ayak uydurmaya çalışan yazarlardan olamaz Özerdim. Hiç bir yazar onun kadar kendisine saygılı olmamıştır.

Belki Özerdim'in anlattıkları başka türlü de yorumlanarak hoş görülebilir. Ben yapamadım. Yadırgadığımı söylemekten de kendimi alamadım.

● SON

Vedat Günyol kapanan dergisi için *Sonsöz* yazmış *(Yeni Ufuklar*, kasım 1976). Derginin serüvenini anlatıyor. Dergi üzerine görüşlerini belirten kimi yazarlarla ilgili çelişkileri de düzeltmeye çalışan bir yazı bu.

Bir dergi deneme, eleştiri, inceleme yazılarıyle yazında daha etkili olur. *Yeni Ufuklar* bu özellikleriyle anılacak bir dergidir. Günyol'un kötü ozanlarla öykücüleri gücendirmemek için dergisine şiirler, öyküler koymaması yanlış bir tutum. Kendi anlatısıyle *Kimi yavan yazıların dermeçatmalığında* denemeler, eleştiriler de yayımlamış. Demek bir dergide kötü yazı çıkabildiği gibi kötü şiir, kötü öyküde çıkabilecek. Bütün dergilerin böyle sıkıntıları olur. En iyisini yapmak kolay değildir.

Bunlar neyse ne, ama 1960-1961 olaylarında dergi yönetimevine gelen gençlerle ilgili görüşleri anlamlı: *Herkes burada soluk alıyor,*

ölçüye biçiye sokuluyor, "aman yapma evlâdım, kendine gel, aşırıya kaçma" öğütlerinden sonra hizaya geliyordu.

Gerçekten "hizaya" geliyor muydu? Günyol kafa yapısıyle hepimizden genç bir yazardır. Belki yaş ilerledikçe biraz duygusal oluyor, kimi avuntu sözlerinin gerçekleştiğine inanıyoruz.

Demek derginin yaşamında böyle olaylar da geçmiş!

Yeni Ufuklar için bir anı sayısı, bir son gerekliydi. Belki de gizli bir öfke vardı Günyol'un içinde. *Yeni Ufuklar*'ın kapanmasından hepimizi sorumlu tutan bir öfke.

Aziz Nesin'in dediği gibi: *Vedat Günyol, Yeni Ufuklar'ın son sayısına yazı isterken, bizimde suçluluğumuzu belgelemek istiyor sanırım.*

Yeni Ufuklar sorumluluğunu bilen bir dergiydi. Günyol *Sonsöz*'ünü şöyle noktalıyor: "*Yeni Ufuklar* kapandı, yaşasın başka Yeni Ufuklar."

Bu sözlerdeki uyarının anlamını bilmek gerek.

M. Ş. ONARAN

TÜRKÇE SÖZLÜK

GENİŞLETİLMİŞ ALTINCI BASIM

Bu yeni basımda sözlük dörtte bir oranında genişletilmiş, sözcüklerin kullanılışlarıyle ilgili olarak örnek tümceler eklenmiştir.

Fiyatı 70 lira

(Öğretmen ve öğrenciye 40 lira. PTT gideri ayrıca eklenerek ÖDEMELİ de gönderilebilir.)

TÜRK DİLİ ☐ Sahibi: Türk Dil Kurumu adına Prof. Seha L. MERAY ☐ Sorumlu Yönetmen: Cahit KÜLEBİ ☐ Yazı Kurulu: Adnan BİNYAZAR, Ceyhun Atuf KANSU Mustafa Şerif ONARAN ☐ Teknik İşler : Ali PÜSKÜLLÜOĞLU

İki Yeni Yayınımız

DEYİMLER SÖZLÜĞÜ

Ömer Asım Aksoy

Daha önce 1. cildi ATASÖZLERİ SÖZLÜĞÜ adıyle çıkmış olan ATASÖZLERİ VE DEYİMLER SÖZLÜĞÜ adlı anayapıt bu ciltle bütünlenmiş olmaktadır.

40 lira

*

TÜRKİYE TÜRKÇESİ TEMEL DİLBİLGİSİ GENEL PROGRAMI
DİZİSİ: II/B 1

SÖZCÜK TÜRLERİ I

Prof. Dr. Doğan Aksan yönetiminde Türk Dil Kurumu Dilbilgisi Kolunca hazırlanan bu yapıtta "ad", "sıfat", "belirteç", "adıl" ve "ilgeç" konuları işlenmiştir.

20 lira

Her iki yapıt da öğretmen ve öğrencilere % 50 indirimlidir.
Ödemeli istendiğinde PTT gideri ayrıca eklenir.

TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI

Atatürk Bulvarı 217, Kavaklıdere-Ankara

Yeni Bir Yayınımız

TAHSİN SARAÇ

FRANSIZCA-TÜRKÇE BÜYÜK SÖZLÜK

2 Cilt

1380 sayfa

200 lira

Uzun bir çalışma ürünü olan bu büyük sözlükte Fransızcadaki bütün kalıpsözler, deyimler, atasözleri yer almakta, sözcüklerin bütün anlamları için örnekler verilmekte, eylemlerin aldığı tüm ilgeçler kullanılışlarıyle gösterilmektedir.

(Öğretmen ve öğrenciye 130 liradır. PTT gideri ayrıca eklenerek ödemeli de gönderilebilir)

TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI

Atatürk Bulvarı 217, Kavaklıdere-Ankara

Fiyatı: 5 Lira